

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**SERMAYENİN DOĞA VARLIKLARINA YOĞUNLAŞMASI, KAMU POLİTİKALARI VE
ÇEVRESEL MÜŞTEREKLERE ERİŞİMDE EŞİTSİZLİK**
Avsallar Mahallesi (Alanya Antalya) Örneğinde Bir İnceleme

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Prof. Dr. Mihriban ŞENGÜL

HAZIRLAYAN

Hanifi Sinan OL

MALATYA 2019

T.C.
İnönü Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı
Kentleşme ve Çevre Sorunları Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı

**SERMAYENİN DOĞA VARLIKLARINA YOĞUNLAŞMASI,
KAMU POLİTİKALARI VE
ÇEVRESEL MÜŞTEREKLERE ERİŞİMDE EŞİTSİZLİK
Avsallar Mahallesi (Alanya Antalya) Örneğinde Bir İnceleme**

Hanifi Sinan OL

Danışman: Prof. Dr. Mihriban ŞENGÜL

(Ekim 2019, Malatya)

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

SERMAYENİN DOĞA VARLIKLARINA
YOĞUNLAŞMASI,
KAMU POLİTİKALARI VE
ÇEVRESEL MÜŞTEREKLERE ERİŞİMDE
EŞİTSİZLİK
Avsallar Mahallesi (Alanya Antalya)
Örneğinde Bir İnceleme

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Prof. Dr. MİHRİBAN ŞENGÜL

HAZIRLAYAN

HANİFİ SİNAN OL

Jürimiz 19.08.2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda bu yüksek lisans tezini (oybirliği /oyçokluğu) ile başarılı bulunarak Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim, Kentleşme ve Çevre Sorunları Bilim dalında yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyelerinin Ünvanı Adı Soyadı

1. Prof. Dr. Mihriban ŞENGÜL
2. Dr. Öğr. Üyesi Cihan KAYMAZ
3. Dr. Öğr. Üyesi Murat SEZİK

İmza

.....
.....
.....

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun tarih ve
.....sayılı kararıyla bu tezin kabulü onaylanmıştır.

Prof. Dr. Mehmet KUBAT

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ONUR SÖZÜ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “SERMAYENİN DOĐA VARLIKLARINA YOĐUNLAŐMASI, KAMU POLİTİKALARI VE ÇEVRESEL MÜŐTEREKLERE ERİŐİMDE EŐİTSİZLİK: Avsallar Mahallesi (Alanya Antalya) Örneđinde Bir İnceleme” baŐlıklı bu çalıŐmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı dűŐecek herhangi bir yardıma baŐvurulmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlanmış olduğum bűtűn yapıtların hem metin içerisinde hem de kaynakçada yöntemine uygun bir Őekilde gösterilenlerden olduğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

Hanifi Sinan OL

ÖNSÖZ

Ben bu tez çalışmasında çevresel müştereklere erişmekte güçlük çeken emekçi kesimlerin hikâyesini yazmayı denedim. Bu tez onlar için yazıldı ve biliyorum ki bu hikâye burada her ne kadar bitmiş görünse de çok büyük değişimlere gebe. Özellikle Avsallar'da artan nüfus ve sermaye eğilimleri ileride bir avuç çevresel müşterek üzerinden hiç beklenmedik mücadeleler doğuracaktır. Buradan Avsallar halkına ve tüm turizm emekçilerine selam olsun.

Bu tez çalışması benden kaynaklı olarak o kadar uzadı ki bu süreçte tezi yazmadığım, yazamadığım tüm zamanlarda zihnimin bir tarafı hep bu çalışmadaydı. Bu durum maalesef birçok şeyin çoğu kez yarım ya da eksik yaşanmasına neden oldu. Bu yüzden her şeyden önce eşim Ezgi'den sonra bu durumdan etkilenen ailemin geri kalanından, dostlarımdan ve kendimden özür diliyorum.

Teşekküre gelince... Yine öncelikle eşim Ezgi'den başlamam gerekiyor. Bana bu süreçte katlandığı ve desteğini hiç esirgemediği için teşekkür ediyorum. Annem, babam, ablam ve kardeşimin desteği de gönülden kopmuş bir teşekkürü ve minneti hak ediyor. Beni yazmam konusunda sıklıkla teşvik eden dostum Ayşegül ARSLAN'ı da unutmuyorum... Ayrıca çalışma boyunca bana katlanan iş arkadaşlarıma, kaynak kişilere ulaşmam konusunda destek olan postacı arkadaşlarıma ve literatüre katkı sunan tüm bilim emekçilerine yürekten teşekkür ediyorum.

Ve tez danışmanım Prof. Dr. Mihriban Şengül Hocam... Onun için ne yazsam yetersiz kalacak. Kendisi sadece bu teze değil, tanıştığımız ilk günden beri diğer tüm öğrencilerinde olduğu gibi hayatıma da dokundu. O onurlu, umutlu ve dirençli bir hayatı yaşarken bizi beslemeyi ve bizlerle paylaşmayı hiç ihmal etmedi. Hayatımızın sapaklarında ve girdaplarında işaretleri hep hazırды. Bizler için olan endişeleri şüphesiz inkâr edilemez. Sadece bir öğretmen değil, hep daha fazlasıydı. Ondan, öncelikle bu tezin onun emekleri ve çabaları karşısında oldukça yetersiz kaldığı için özür diliyorum. Sonrasında ise ışığını bizlerden hiç eksiltmediği için binlerce kez teşekkür ediyor ve ona karşı olan minnetimi ömrüm boyunca taşıyacağımın sözünü veriyorum.

Hanifi Sinan OL

ÖZET

Sermaye; doğa ve işçinin emeği üzerinden birikimini sürdürürken bu durum farklı birikim süreci aşamalarında doğa, toplum ve sermaye ilişkisini de şekillendirmektedir. Kârlılığı ve birikimi arttırmak isteyen sermayenin *ucuz doğaya* ulaşma arzusu onu doğal varlıklara yönelmektedir. Bu yöneliş, sermayenin devletin ekonomik ve politik desteğiyle birlikte çevresel müşterekler üzerindeki özelleştirme ve ticarileştirme baskısını arttırmaktadır. Toplumun tüm kesimleri için yaşamsal bir öneme sahip olan bu müştereklerin *çitlenmesi*, onlara erişimin sermaye lehine sınırlanması ise çevresel eşitsizliklerin meydana gelmesine, toplumsal sınıflar arasındaki eşitsizliklerin büyümesine neden olmaktadır.

Müştereklerin çitlenmesi veya çitleme girişimleri, müşterekle ekonomik, politik, toplumsal ve kültürel ilişkisi bulunan yerel toplulukların o müşterekle kurduğu ilişkiler üzerinde etkiler göstermektedir. Müştereklere erişimin sermaye lehine sınırlanması çevresel eşitsizliklerin meydana gelmesine ve mevcut eşitsizliklerin derinleşmesine yol açmaktadır. Bu tez çalışmasında Avsallar Mahallesi'nde bulunan kıyı ve orman müştereklerinin kamu politikaları desteğiyle turizm sermayesi tarafından çitlenmesi ve bu sürecin hem bahsi edilen müşterekler hem de müşteregin kullanıcıları üzerinde meydana getirdiği etkiler incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Müşterek(ler), Çevresel Eşitsizlik, Doğa Varlıkları,
Çitleme/İlk Birikim, Kamu Politikası

ABSTRACT

While capital continues to accumulate through nature and labor of the worker, this situation shapes the relationship between nature, society and capital in different stages of accumulation. The capital which wants to increase its profitability and accumulation wants to reach *cheap nature* and this leads it to natural assets. This trend in unison with economic and political support of the state increases the pressure of capitalists on privatization and commercialization of environmental commons. The fencing (limiting access to them in favor of capital) of these commons which are vital importance for all segments of society leads to environmental inequalities and the growth of discrimination between social classes.

Fencing or fencing initiatives of the commons have an impact on the relationships established by local communities with economic, politic, social and cultural relations with commons. Restricting access to commons in favor of capital leads to environmental inequalities and deepening of existing discriminations. In this thesis study, fencing coastal and forestry commons in Avsallar by tourism capital with the support of public policies and the effects of this process on both commons and users of commons are examined.

Keywords: Common(s), Environmental Inequalities, Natural Assets, Fencing/
Accumulation by Dispossession, Public Policy

İÇİNDEKİLER

Onay Sayfası	iii
Onur Sözü	iv
Önsöz	v
Özet ve Anahtar Kelimeler	vi
Abstract and Keywords.....	vii
İçindekiler	vii
Çizelgeler Dizelgesi	x
Fotoğraflar Dizelgesi	xi
Kısaltmalar Dizelgesi.....	xii
1. ARAŞTIRMANIN KONUSU, AMACI, HİPOTEZLERİ VE YÖNTEMİ	1
1.1.Araştırmanın Konusu ve Amacı.....	1
1.2. Araştırmanın Hipotezleri ve Yöntemi.....	4
1.3. Bilgi Toplama ve İşleme Araçları	9
1.4. Kavram Tanımları	10
1.5. Araştırmanın Sunuş Sırası.....	11
2. ÇEVRESEL EŞİTSİZLİKLER, ÇEVRESEL MÜŞTEREKLERE ERİŞİMDE EŞİTSİZLİK VE DEVLET	14
2.1. Çevresel Eşitsizlikler ve Toplumsal Temelleri	14
2.2. Çevresel Eşitsizliklere Tarihsel Bakış.....	21
2.3. Çevresel Eşitsizliklerin Boyutları	25
2.3.1. Doğa Varlıklarına Erişimde Eşitsizlik	25
2.3.2. Doğa Koruma Maliyetlerinin Paylaşımında Eşitsizlik.....	27
2.3.3. Çevresel Risk ve Sorunların Paylaşımında Eşitsizlik	28
2.4. Müşterekler ve Çevresel Müştereklere Erişim	29
2.4.1. Müşterekler Üzerine Bazı Teorik Tartışmalar	29
2.4.2. Yerel Ekonomik, Toplumsal ve Kültürel İlişkiler Bağlamında Müşterekler	35
2.4.3. Müşterekleşme ve Müştereklerin Toplumsallıktan Koparılmaları	38
2.5. Çevresel Müştereklere Erişimin Düzenlenmesinde Devlet.....	40
3. 1980 SONRASINDA SERMAYENİN DOĞAYA/DOĞA VARLIKLARINA YOĞUNLAŞMASI, KAMU POLİTİKALARI VE MÜŞTEREKLERİN ÇİTLENMESİ	43
3.1. 1980 Sonrasında Kamu Politikalarının Dönüşümü ve Sermayenin Doğa Mekâna Yoğunlaşması	43
3.2. Sermayenin Doğaya/Doğa Varlıklarına Yoğunlaşması Bağlamında Müştereklerin Çitlenmesi	47
3.3. Türkiye’de 1980 Sonrasında Kamu Politikalarının Dönüşümü ve Sermayenin Doğa Mekâna Yoğunlaşması Sonrasında Müştereklerin Çitlenmesi.....	51

4. ANTALYA ALANYA AVSALLAR MAHALLESİ ÖRNEĞİNDE MÜŞTEREKLER ÜZERİNDEKİ ÇEVRESEL EŞİTSİZLİKLER	55
4.1. Araştırma Sahasının Tasarımı ve Araştırmanın Uygulanması Hakkında	55
4.2. Türkiye’deki Kıyı, Orman ve Turizm Politikalarına Antalya Bağlamında Kısa Bir Bakış	58
4.3. O’tel Örgüleriyle Çitlenmiş Mahalle; Avsallar	65
4.4. Avsallar Mahallesi’nde Kentleşme Süreci ve Çevresel Müşterekler	66
4.5. Avsallar Mahallesi’nde Müşterekler Üzerinde Yaşanan Çevresel Eşitsizlikler .	72
4.5.1. Mahalle’nin En Önemli Müştereği Olan Sahiller	73
4.5.1.1. Mahalle ile Sahiller Arasındaki Sınır Örgüsü: D-400 Karayolu, Oteller ve Yazlık Siteler	73
4.5.1.2. Otellerin Kıyıları Gasp Etmesi ve Sahillerdeki Kanun Dışı Uygulamalar	77
4.5.1.2.1. Kıyı Çizgisinin Aşılması	78
4.5.1.2.2. Kumsalların İşgali ve Otel Müşterisi ile Site Sakini Olmayanı Ötekileştiren Atmosfer	84
4.5.1.2.3. Kanun Dışı Yapılan İskeleler	92
4.5.1.3. Sahillerde Kamusal Hizmetlerin ve Yaptırımların Eksikliği.....	96
4.5.1.4. Yüzmek Dışında Denizle İlişki Kurmanın Güçlüğü.....	104
4.5.1.5. Olmuş Olanın Değil, Olmamışın Ürettiği Eşitsizlikler	106
4.5.2. Bir Müşterek Olarak İncekum Tabiat Parkı’nın “Trajedisi”	109
4.5.3. Avsallar Mahallesi’nde Gözlemlenen Diğer Toplumsal ve Çevresel Eşitsizlikler	115
4.5.3.1. Doğal Varlıklardan Sağlanan Ekonomik Faydanın Eşitsiz Paylaşımı	115
4.5.3.2. Temiz İçme Suyuna Erişim	116
4.5.3.3. Aynı Kilometrekare İçindeki İki İnsanın Doğaya Yüğü ve Turizmin Ekolojik Ayak İzi	117
4.5.3.4. Turizmle Birlikte Tarım Arazilerinin ve Kültürel Yaşamın Dönüşümü	121
4.5.3.5. Mutenalaştırma Değil Müşterekleştirme	122
5. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	125
EKLER	130
EK 1: D-400 Karayolu ve Deniz Arasında Kalan Oteller ve Kıyıyı Çitleme Durumları	130
EK 2: Görüşme Yapılan Kaynak Kişiler Listesi.....	131
KAYNAKÇA	133

ÇİZELGELER DİZELGESİ

Çizelge. 1: Bazı Ülkelerin Kıyı Çizgisinin Derinliği	58
Çizelge. 2: Yabancı Ziyaretçi ve Yurt Dışında İkamet Eden Vatandaş Ziyaretçilerden Elde Edilen Turizm Gelirlerinin Yıllara Göre Dağılımı.....	60
Çizelge. 3: 31.12.2018 Tarihi İtibariyle Türkiye’de Bulunan Belgeli Konaklama Tesisi İstatistikleri	62

FOTOĞRAFLAR DİZELGESİ

Fotoğraf. 1: Dalokay'ın Konuşmasından Bir Gün Sonra Konuyla İlgili Haber Yapan İki Gazetenin Çok Farklı Pencereleden Yaptığı İki Haber Küpürü.....	62
Fotoğraf. 2: Avsallar Mahallesi	63
Fotoğraf. 3: Avsallar'ın Yeşil Zamanlarını ve Eski Balıkçı Barınağını Gösteren Bir Kartpostal	73
Fotoğraf. 4: Binaların Bittiği Alan ve Kıyı Şeridi	77
Fotoğraf. 5: Çitleme Sonrasında Otelin Kullanıcıları için Oluşturduğu Güneşlenme Alanı.....	78
Fotoğraf. 6: Granada Luxury Otel'in Kıyı Çizgisine Kalan Kısa Mesafesi ve Sahilin Getirildiği Vahim Hal	78
Fotoğraf. 7: Kolibri Hotel'in Yıkımdan Önce Çitlediği Bazı Alanlar.....	79
Fotoğraf. 8: Rubi Platinium ve Kolibri'nin Çitlediği, Yıkımı Gerçekleşen Alan	80
Fotoğraf. 9: Rubi Platinium'un Plaja Çevirdiği Balıkçı Barınağı ve İskele Sokak.....	81
Fotoğraf. 10: Çitlenen Alanı Koruyan Bir Güvenlik Görevlisi Kabini, Kumsala Yapılmış Kaldırım ve Deniz Üzerine İnşa Edilmiş Bir iskele .	83
Fotoğraf. 11: Sulara Değen Şezlonglar	84
Fotoğraf. 12: Girilmesi Güç "Özel Plajlar"	85
Fotoğraf. 13: Özkaymak Select, İncekum Su, Yalıhan Una ve Antik Hotel'in Sahili Tamamen Gasp Ettiği Görünümler	86
Fotoğraf. 14: Granada Otel'in Şantiyeye Çevirdiği Kumsal Alanı	87
Fotoğraf. 15: Çitlerin Dışında Kalarak da Plajın Ötekisi Olmak	89
Fotoğraf. 16: Otel'in Çitlerini Yıkan Köylüler.....	90
Fotoğraf. 17: Rubi Platinium Yaptığı Çardaklı Lüks İskele ve Otelin Diğer İskelesi ..	91
Fotoğraf. 18: Granada Otel'in İskelesi	92
Fotoğraf. 19: Azura Delux'un Yaptığı Dev İskele	93
Fotoğraf. 20: Tamamlanmamış Olmasına Rağmen İskeleden Önce ve Sonra Kumsal Alan	93
Fotoğraf. 21: Sun Life Otel'in Dolgu İskelesi Yazın Kumla Dolduruluyor.....	94
Fotoğraf. 22: Sahilleri Kaplamış Güneşlikler.....	95
Fotoğraf. 23: Arabella Otel'in Çitlediği Kumsala Diktiği Uyarı Panosu.....	96
Fotoğraf. 24: Çitlenmeyen Kısıtlı Alanlar Düzenli Olarak Temizlenmiyor.....	97
Fotoğraf. 25: Sandy Beach Cafe Fiyat Listesinin Bir Kısmı.....	99
Fotoğraf. 26: Avsallar Sakinlerinin Çoğunlukla Tercih Ettikleri İncekum Plajı.....	100
Fotoğraf. 27: Yat Pansiyon İle Tawa Tampa Beach Arasında Kalan Alan.....	103
Fotoğraf. 28: Kloptra (Damlatas) Plajı Alanya.....	105
Fotoğraf. 29: Antalya Konyaaltı Plajı	106
Fotoğraf. 30: İncekum Tabiat Parkı İçerisindeki Wome Delux Otel'in ve Kadınlara Özel Havuz ve Plajının Görünümü.....	108
Fotoğraf. 31: Misa Grup'un Modern Saraylar Adlı Oteli İçin Çitlediği Kadınlar Plajı	109
Fotoğraf. 32: İncekum Tabiat Parkı'nın Eski ve Yeni Giriş Tarifesi	111
Fotoğraf. 33: İncekum Tabiat Parkı'nın 2017, 2018 ve 2019 Yıllarına Ait Giriş Tarifeleri.....	112

KISALTMALAR DİZELGESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AKP	: Adalet ve Kalkınma Partisi
akt.	: Aktaran
ANAP	: Anavatan Partisi
ÇED	: Çevresel Etki Değerlendirme
DB	: Dünya Bankası
der.	: Derleyen
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
GSYİH	: Gayrisafi Yurt İçi Hasıla
HES	: Hidroelektrik Santrali
IASC	: International Association for the Study of the Commons (Uluslararası Müşterekler Çalışmaları Birliği)
IMF	: International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)
Nafta	: North American Free Trade Agreement (Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması)
OECD	: Organisation for Economic Co-operation and Development (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü)
Vd	: Ve diğerleri

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU, AMACI, HİPOTEZLERİ VE YÖNTEMİ

Bu bölümde araştırmanın konusu, amacı ve hipotezleri, araştırmanın hazırlanmasında izlenecek yöntem ile bilgi derleme ve işleme tekniklerine yer verilmiştir.

1.1. Araştırmanın Konusu ve Amacı

Dünya ekonomisi 1970'li yılların ilk yarısından itibaren bir krizle baş başa kalmıştır. Bu kriz önce gelişmiş kapitalistleşmiş ülkeleri ardından da azgelişmiş kapitalist ülkeleri etkilemeye başlamıştır. Tüm bunlarla beraber Sosyalist Blok ülkeleri de bu krizden etkilenmişlerdir. Birçok nedene bağlı olarak gerçekleşse de bu krizin asıl iki etkeni sermayenin yaşadığı kârlılık kriziyle birlikte, devletin yaşadığı mali krizin derinleşerek bir ekonomik ve siyasal krize dönüşmesidir. 1970'li yıllara gelindiğinde sermayenin geri dönüş oranı düşmeye başlamıştır. Yatırımlar beklenen kârları sağlamayınca hem sermaye değersizleşme hem de yatırımlar durma eğilimi göstermiştir. Bu durum sonrasında işsizlik artmış ve devletin topladığı vergi miktarı azalmıştır. Toplanan vergiler azalınca ise devletin bütçe açığı mali krizleri beraberinde getirmiştir. Bu krizlerin yapısal ve uzun dönemli niteliği anlaşılmaya başlanınca erken kapitalistleşen ülkelerden başlayarak yeni bir sermaye birikim tarzına yönelmişlerdir (Doğan, 2002:8).

Ancak neoliberalizm olarak bahsini ettiğimiz bu yeni sermaye birikim tarzına geçişe neden olan bir etken daha vardır ki o da dünyanın yaşadığı ekonomik krize eş bir zamanda sanayinin yoğunlaştığı kentlerde meydana gelen çevresel sorunların ürettiği çevre krizidir. Batı sermayesi birikim kriziyle birlikte bir çevre krizinin içine girince, bu durumdan kurtulmak için üretimi ve kirliliği dünya geneline yayarak çevresel problemleri uzaklaştırmayı amaçlamıştır. Bu durumun sonucunda atıklar merkez ülkelerden uzaklaştırılırken, atık maliyetleri düşürülmüş ve dışsallık maliyetleri üretimin sahibi olan ülkeye mal edilmiştir (Şengül, 2008b: 67-69; Çoban, 2015: 400-401).

Seksenli yıllarda üretim modelinin dünya geneline parçalanması, sermayenin ulaşılması güç doğal varlıklara ulaşmasını ve bu alanların piyasalaştırılmasını kolaylaştırmıştır. Yine bu üretim modeliyle tüketim de dünya geneline yayılmıştır

(Şengül, 2008b:67-69). Kitlesele üretime dayalı fordist üretimlerin çözümlenmesi esnek uzmanlaşmaya dayalı küçük ve orta ölçekli sanayilerin sayısını arttırmış, bu durum kapitalizmin mekândaki yayılmasını hızlandırmıştır. Böylelikle üretim ve tüketim gelişmiş ülkelerden dünyaya yayılmıştır (Ataay, 2001: 83). Bu süreçte sanayinin kârlılığının azalmasıyla birlikte sermaye çok daha farklı, yeni ve kârlı sektörlerle yönelmiştir. Finansal yatırımlar, bilişim teknolojisi, reklam, turizm gibi kârlı sektörler sermayenin cazibesini toplamış, yatırımlar ikinci çevrime kaymış ve sermaye daha önce hiç olmadığı kadar doğa varlıklarını çitlemeye¹ yönelmiştir. Doğanın hem hammadde olarak hem de doğrudan kendisinin sistem için bir girdi oluşturması sermayenin çevresel müşterekler² üzerindeki çitleme/özelleştirme baskısını artırmıştır.

Sermaye birikim sürecinin esnekleşmesi, bilimde ve teknolojiye artan gelişmelerle birlikte küreselleşme olgusunu meydana getirmiş, küreselleşmeyle birlikte ise erken kapitalistleşmiş ülkeler, kalkınmak isteyen geç kapitalistleşmiş veya kapitalistleşmemiş ülkelere çevre politikalarını ihraç etmişlerdir. Neoliberal iktisadın amaçlarına hizmet eden çevre politikaları bu ülkelerin ekolojik varlıklarını, çevresel müştereklerini piyasaya açmanın yolu olmuştur. Bu politikalarla sermaye ormanlar, akarsular ve göller gibi çevresel müştereklerin özelleştirilmesini ve ticarileştirilmesi; çevre yönetimine kamu harcama ve karışmasının durdurulmasını ve kanuni yapının yatırımlara uygun hale gelmesini sağlamıştır (Şengül, 2007: 89; 2008b: 69-70).

Sermaye birikim sürecindeki bu değişiklikler hem üretimin ve tüketimin dünyada farklı ülke ve coğrafyalara yayılmasını sağlarken hem de doğanın sadece ‘doğal varlık’ olmanın dışında da anlamlar ifade etmesinin yolunu açmıştır. Doğa sadece hammadde olarak değil aynı zamanda ondan sağlanan keyif ve estetikle de sermaye açısından önem kazanmıştır. Böylelikle sermayenin doğaya daha fazla ve farklı müdahil olduğu gerçeği meydana gelmiştir. Bu durum 1970 sonrasında aşırı birikim krizinden çıkmak isteyen

¹ 16, 17 ve 18. yüzyıllarda küçük çiftçilerin, ailelerin toprakları ve komünal kullanılan topraklar meralar, otluklar, fundalıklar vb. arkalarında İngiliz devleti ve parlamentosunun olduğu büyük toprak sahipleri tarafından ‘çitle çevrilerek’ ellerinden alınmıştır. Hem toplumsal bir süreci hem de bir tür gasp etme anlamına gelen çitlemenin İngilizce’deki karşılığı ‘enclosure’dur. Çitleme hareketi tarımsal kapitalistleşmenin başlangıcına işaret eder (Başkaya, 2019). Karl Marx’ın Kapital adlı büyük eserinde artı ürün kavramına göndermede bulunarak ‘ilk birikim’ olarak da kullandığı çitleme, günümüzde özelleştirme, mutenalaştırma, dönüştürme adıyla özellikle müşterek alanların bazen fiyatlandırılmayla bazen de doğrudan çitlenmesiyle toplumun sadece belirli bir kesiminin ulaşabileceği bir alan haline getirilmesi süreci olarak devam etmektedir.

² Anlatımı kolaylaştırması adına “çevresel müşterekler” çalışma boyunca sıklıkla “müşterekler” olarak da ifade edilmiştir.

sermayenin eğitim ve sağlık gibi alanların dışında başka bir birikim alanı olanağı yaratmasını sağlamıştır (Uzunyayla, 2015: 163-164).

Doğanın 1980 sonrası politikalarla neoliberalleştirilmesi sadece birikim stratejisi olarak değil, yeniden üretim ilişkisi olarak da düşünülmelidir. Öyle ki egemen iktisat girdiği tüm krizlerde karlılığını arttırmak ve sermayesini büyütmek için doğaya uyguladığı baskıyı artırır. Böylelikle krizden çıkış ve kendini yeniden üretme yollarını inşa eder. Ancak 1970'lerde yaşanan krizin ardından birikim alanları yeniden yapılandırılınca çevre ve mekâna ilişkin politikalar değişmiş, sonrasında ise doğa hiç olmadığı kadar piyasalaştırılmıştır. 1980'li yıllara gelindiğinde ulus devletinin ve kamusal işlevlerin dönüştürülmesiyle de birlikte sermaye küresel dolaşımdaki engellerden kurtulunca temellük olanaklarını hiçbir zaman olmadığı kadar arttırmıştır. Aynı şekilde temellük talepleri de hiçbir zaman bugün ki kadar fazla olmamıştır (Moore, 2015: 139, 144, 235; Şengül: 2008b: 59). Devlet bu temellük taleplerini karşılayabilmek adına özel mülkiyetin kurumsal düzenlemeleri ile serbestçe işleyen rekabetçi piyasaları, hukuki bireycilik, sözleşme özgürlüğü ve hem paranın dolaşım aracı ve değer stoku olarak sağlamlığını güvenlik altına alan hem de uygun hukuk ve yürütme yapılarını garanti eden 'kolaylaştırıcı' devlet" rolündedir (Marx'tan akt. Harvey, 2004: 35-36). Bu durum toplumun tüm kesimleri için yaşamsal öneme sahip çevresel müştereklerin çitlenmesine ve çitlenme baskılarına neden olmuştur. Çitlemelerle ise insanla doğa arasındaki ilişki yeni bir boyut kazanmıştır.

Egemen iktisadın ürettiği bu insanla doğa arasındaki ilişki, yoksul insanların çevresel faydaya ulaşımını zorlaştırırken mevcut sistemin doğa üzerinde kurduğu aşırı baskı sonrasında meydana gelen çevre problemleriyle de insanlar kötü yaşam koşulları altında yaşamaya zorlanmıştır. Bununla beraber ne doğadan sağlanan fayda ne de çevre sorunlarının etkileri toplumsal sınıflar arasında adil paylaşılmaktadır. Toplumun belirli kesimlerini çevresel risklere, tehlikelere ve sorunların sonuçlarına eşitsiz bir şekilde maruz kalmaktadır. Yine toplumun büyük bir kısmı çevresel karar verme süreçlerinden dışlanmakta ve çevresel faydadan eşitsiz bir şekilde pay almakta, bu durum da çevresel eşitsizliklere neden olmaktadır.

Çevresel eşitsizlikler kapitalizmdeki toplumsal eşitsizlik örüntülerine göre oluşurken diğer yandan da toplumsal eşitsizlikleri yoğunlaştırmaktadır. Hem ekolojik

sorunların yaratılması bakımından hem de oluşan sorunların etkilerine maruz kalmak bakımından varsıllar ile emekçi kesimler arasında apaçık bir eşitsizlik söz konusudur. Ekolojik sorunlara çözüm olarak önerilen yollar ise kapitalist sınıfların yol açtıkları sorunların toplumsal ve ekolojik yükünü emekçi sınıfların, yoksul kesimlerin üstüne yıkarak eşitsizliği arttırmakta ve perçinlemektedir (Çoban, 2013, 279).

Çevresel müştereklere erişimin sınırlanmasının ürettiği tepki ve sonuçlar da her bir yerelin o müşterekle kurduğu ilişki çerçevesinde değişmektedir. Çünkü her müşterek üzerinde farklı yaşam ve davranış biçimlerini barındırır. Eğer müşterek geçim mücadelesinin destekleyici bir alanını ve ya tamamını oluşturuyor ise o müşteriğe olan aidiyet kullanıcıları tarafından çok daha güçlüdür. Aynı zamanda özellikle emekçi kesimlerin emeklerini yeniden ürettikleri müştereklerin sahiplenme düzeyleri de yüksektir. Denilebilir ki çevresel müşteriğin metalaştırılma çabaları karşısında oluşan tepkiler, onun kullanıcılarının müşterekle kurdukları ilişkinin değişim ve kullanım değeri arasındaki farka göre cılızlaşır ya da güçlenir.

Bu çalışmada sermayenin doğa mekâna yönelen taleplerinin kamu politikaları ile desteklenmesinin sonucu olarak çevresel müştereklerin çitlenmesinin doğurduğu eşitsizliklerin incelenmesi amaçlanmıştır. Belirtilen çerçeve içinde çevresel müştereklerin çitlenmesinin neden olduğu eşitsizlikler Antalya/Alanya Avsallar Mahallesi'nde bulunan kıyı ve orman müşterekleri örneğinde saha araştırması ile ortaya konmaya çalışılmıştır.

1.2.Araştırmanın Hipotezleri ve Yöntemi

Kapitalizm emek dolayımıyla doğa üzerinden büyür ve gelişir. Özellikle doğanın sonlu olma durumu ve sermayenin sonsuz büyümek/birikmek arzusu sonucunda doğan çelişki kapitalizmi kriz(ler)e sokar. Tüm bunlarla beraber yapısı itibariyle toplumu sınıflara ayıran egemen iktisadi sistem krizlerini aşmak, kendini yeniden üretmek ve doğaya daha ucuza ulaşabilmek için çevresel müştereklere yönelir. Toplumun tüm kesimleri için yaşamsal bir öneme sahip bu alanlarda sermaye *çitleme* karşısında bir dirençle karşılaşır ya da karşılaşmaz. Burada, müşterek üzerinde olan *çitleme*, koruma, yeniden üretme ve müşterekleştirme mücadeleleri toplumsal ve çevresel eşitsizlikleri etkiler. Müştereklerin sürdürülebilirliğinin sağlanması eşitsizlikleri azaltırken aksi durum eşitsizliklerin büyümesine yol açar. 1970 birikim krizi sonrasında piyasada

sadece düzenleyici ve denetleyici bir rol üstlenen devletin tavrı ise çevresel müştereklerin sürdürülebilirliği açısından önem teşkil eder.

Yukarıda özetlenen bağlama dayanan tezin birinci hipotezi şudur: ***Sermayenin doğaya/doğa varlıklarına yoğunlaşması ile kamu politikalarının çevresel müşterekleri sermaye lehine sınırlaması arasında dönüşümlü bir ilişki vardır.***

Kapitalizmin yaşadığı krizlerden sonra sermaye bu krizleri aşabilmek ve sıkışmış olduğu alandan çıkabilmek için birikimin asıl girdisi olan doğa üzerindeki baskılarını her defasında biraz daha arttırmaktadır. Özellikle doğa üzerinde yaratılan *kıtlık algısı* sermayenin ekolojik alana müdahalesini kolaylaştırmaktadır (Uzunyayla, 2015:164). Egemen iktisadın son birikim süreci olan neoliberal ekonomi politikaları da sermayeyle birlikte devletin piyasadaki işlevlerini de baştan sona revize ederken sermaye birikim krizi sonrasında yeniden üretim yoluyla sürdürülebilir bir birikimi sağlayamayacağı durumlarda birikim hızının düşmesini engellemek için tüm dünyada mülksüzleştirerek birikim yollarını arttırmayı ve sürdürmeyi denemiştir. Devlet de bu sürece sermayeyle ortaklaşmış gibi davranarak katılmıştır (Harvey, 2004: 46).

Harvey müştereklerin çitlenmesini daha en temelde kapitalist sermaye birikiminin mantığı ve işleyişiyle açıklamaya çalışır. Bunu yaparken Marx'ın "ilkel" ve ya "ilk birikim" ve Luxemburg'un "sermaye birikimi" çalışmalarına dayanır. Marx'a göre sermaye birikimi "özel mülkiyetin kurumsal düzenlemeleri ile serbestçe işleyen rekabetçi piyasalar, hukuki bireycilik, sözleşme özgürlüğü ve hem paranın dolaşım aracı ve değer stoku olarak sağlamlığını güvenlik altına alan hem de uygun hukuk ve yürütme yapılarını garanti eden 'kolaylaştırıcı' devlet" kabulleri üzerine kurulmuştur. Bu süreçte meta üreticisi ve tüccarı olan kapitalistin rolü ve emek piyasası çoktan belirlenmiş, sonucunda ise ilkel, ilk birikim meydana gelmiştir (Harvey, 2004: 35-36).

Luxemburg da kapitalist sermaye birikiminin iki taraflılığına odaklanır. Bunlardan birincisi mal piyasası ve artık değerın üretilmesi sürecinde kapitalist ile ücretli emekçi arasındaki değişime göndermede bulunur. Burada Luxemburg kapitalist sistemde barışın, mülk ve eşitliğin biçimsel olarak hüküm sürdüğünden; mülkiyet hakkının, birikim yoluyla öteki insanların ellerinden mülklerinin nasıl alındığından; meta değişiminin sömürüye ve eşitliğin nasıl sınıf iktidarına döndüğünden bahseder. İkincisinde ise Luxemburg uluslararası arası ortamda kapitalizmin kapitalist olmayan

üretim biçimlerine değinir. Burada savaşlar, hile, baskı ve şiddet gibi yöntemlerle sömürgeci politikaların etkilerine değinir. Bahsi edilen bu iki yön organik olarak birbirine bağlıdır (Harvey, 2004: 35).

Sermaye, mülksüzleştirerek birikimi metalaştırma; özelleştirme; kamu ya da müşterek mülkiyet niteliğindeki varlıkları özel mülkiyete dönüştürülmesi; emek gücünün metalaştırılması ve sendikal süreçlerin baskılanması; yerli üretim ve tüketim biçimlerinin dönüştürülmesi; kolonyal, neo-kolonyal ve emperyal süreçlerle doğal varlıklara el konulması; borç ve kredi sistemi gibi yöntem ve süreçlerle gerçekleştirebilmektedir. Devlet hem şiddeti egemenliği altında tutmasıyla hem de onun ne olduğunu yasalarla belirlemesiyle tüm bu süreçleri ve yöntemleri desteklemek ve ön ayak olmak konusunda çok önemli bir rol sahibidir. Bu rolün kapitalist gelişme konusunda büyük işlevi vardır (Harvey, 2004: 36-37).

Mülksüzleşme yoluyla birikim çok farklı şekillerde meydana gelebilir. Değişmez bir kuralı yoktur (Harvey, 2004: 39). Doğa mekânın sermaye tarafından çitlenmesi, mülksüzleştirilmesi ve metalaştırılması ise çok farklı politika araçlarıyla gerçekleşmektedir. Noel Castree (akt Çoban, 2015 402-403) doğanın neoliberalleştirilmesi olarak da belirlediği bu araçları yedi başlık altında toplamıştır. Bunlar özelleştirme, ticarileştirme, kuralsızlaştırma, yeniden kurallandırma, kamu sektörünü pazarın temsilcisi gibi kullanma, sivil toplumu devreye sokma ve bireyci etikdir. Yine de tüm bunlarla beraber çitleme ve metalaşma süreçlerini güçlendiren ve hızlandıran başka nedenler de vardır. Uluslararası kriz ve rekabet koşulları altında sermayenin devletten talepleri, birikim krizinden çıkmak isteyen sermayenin azgın neoliberalleşme arzusu, sınıf mücadelesinin ve emek hareketinin gerilemiş olması, küreselleşme olgusu, keyfi yönetimler, otoriterleşme, denetimsizleştirme ve yoksunlaştırma/mülksüzleştirme bunların en çok tartışılan başlıklarıdır (Çoban, 2015: 402-425).

Asıl olarak diyebiliriz ki sermaye müşterek alanları *çitlemekte* yani onları *ilkkel birikim* olanağı olarak görmektedir. İktidarlar bu alanlar üzerinde ekonomilerini büyütmek, yönetimlerini sağlamlaştırmak, baskılarını arttırmak ve onları destekleyen sermaye gruplarını güçlendirmek istemektedirler. Ancak müşterekler sadece sermaye ve iktidarlar için önem taşımaz. Karşıt olarak toplumun emekçi sınıfları için de müşterekler

oldukça farklı anlamlar ifade etmektedir. İlk olarak müşterekler emekçilerin yaşamlarını sürdürmeleri için gerekli olan temel unsurları içinde barındırır ve onlar bu alanlarda yaşamlarını yeniden üretirler. Müştereklerin gaspı zaten eşitsiz olan toplumsal yaşamı etkiler ve sınıflar arasındaki ekonomik ve sosyal eşitsizlikler büyümeye devam eder. Ekonomik ve siyasi kriz zamanlarında ise müşterekler toplumun emekçi kesimleri için yaşamsal öneme sahip işlevleriyle önem kazanmaktadırlar (Duru, 2018). Ayrıca bu alanların çitlenmesi sonrasında doğal ve kültürel yaşam formları da bozulur. Böylelikle varsıl sınıfların lehine doğa zarar görür ve çevresel eşitsizlikler oluşur.

İkinci hipotez ise şudur: ***Çevresel müştereklere erişimin yeniden düzenlenmesinin (özel mülkiyete aktarma, erişimi sınırlama veya genişletme biçiminde) sonuçları, her bir yerelin çevresel müşterekle ekonomik, politik, toplumsal ve kültürel ilişkisinden bağımsız değildir.***

Egemen iktisadi ilişkilerin ürettiği toplumsal sınıflar mekâna, bununla birlikte de müşteriğe ait oldukları toplumsal sınıf ve konuma göre yerleşirler ve ondan pay alırlar. Bu durum hem mekânın ve müşteriğin şekillenmesini hem de farklı davranış biçimlerinin oluşmasını etkiler. Bu ilişkiler içinde aidiyet rızayı, rıza da aidiyeti doğurur (Stavrıdes; 2018: 43). Çevresel müşterekler o müşteriğin kullanıcılarının doğal varlıklara daha kolay, ucuz ya da bedava ulaşması açısından önemlidir. Çünkü bu müşterekler geçim mücadelesinin destekleyici alanı oldukları gibi bizzat geçimin dayandığı ana unsur da olabilirler. Meralar, tarım alanları, ormanlar, balıkçılık yapılan tüm sulak alanlar gibi olan çevresel müşterekler bazı emekçi kesimlerin para sistemi içine girmeden ya da çok daha az girmelerini sağlayarak onlara bir yaşama alanı sağlar (Duru, 2018). Bu müştereklerin üzerinde oluşmuş olan doğaya uyumlu, sürdürülebilir yaşam biçimi buradaki halkların sosyo-ekonomik ihtiyaçlarını karşılarken; insanlar arasındaki eşitsizliğin ortadan kalkmasını sağlayamıyorsa bile bu olgunun günümüz eşitsizliklerinden çok daha uzak bir mesafede kalmasını sağlamıştır.

Halen meta ilişkilerine konu olmamış ya da daha az konu olmuş doğa üzerinde geçimlik bir yaşam ilişkisi kuran yerli halkların çitlemeler karşısında aldıkları tutum ve mücadele biçimlerinin farklılaşıyor olması her bir yerelin çevresel müşterekle olan ilişkisini ortaya koymaktadır. Doğa ile geçim ilişkisinin etkilendiği çitlemelerde yerli halk halen meta dışı alana çekilerek, burada doğayla yeniden bir geçim ilişkisi kurabilir,

emeğini ve toprağın kullanımını yoğunlaştırarak varlığını sürdürebilir. Bir ikinci yol olarak emeğini satarak işçileşebilir. Müştereğin çitlenmesinin yerli halkın kapitalistleşmesini sağladığı durumlarda, doğa yıkımı karşısında alınan pay mücadele etme tavrını azaltır. Tüm bu durumların tersine eğer yerli halk müştereyin çitlenmesi sonrasında geçim ve ya yaşam alanını ya da her ikisini de kaybedecekse çitleme karşısında mücadele etme ihtimali artar (Şengül, 2017: 67). Ancak bu mücadele sınıf bilincinden yoksundur.

Toplumsal sınıfların müştereklere erişimi bize hem hangi sınıf ve çevrelerin çevresel faydaya eriştiği konusunda, hem de müştereklerin çitlendikçe sınıf içindeki tabakalaşmanın ne yönde etkilendiği konusunda fikir verir. Şengül'e (2017: 65) göre toprakla/doğayla geçim ve sahiplenme ilişkisi iç içedir. Doğanın geçim için kullanım ve değişim değerinin ürettiği duruma göre yerli halkın (köylülerin) sahiplenme ilişkisi de dönüşür. Yerli halkın doğayla kurduğu geçim ilişkisinde kullanım değeri öne çıkıyorsa burada sahiplenme daha güçlüdür. Ancak değişim değerinin öne çıkması sonrasında doğanın metalaşmasıyla birlikte kapitalistleşen yerli halkın sahiplenme düzeyi azalır. Bir balıkçının geçim kaynağı olan gölü ya da denizi, bir çiftçinin tüm yaşamını bağladığı meraları ve toprakları sahiplenmemesi beklenemez. Ancak bu sahiplenmenin düzeyini müşteriye bağlı olan geçimin düzeyi belirlemektedir. Ancak meta üretimine konu olmamış ya da daha az konu olmuş doğayla geçim ilişkisi kesilse dahi burada sosyal-kültürel müşterekler üzerinden aidiyet devam eder (Şengül, 2017: 65-66).

Bazı müştereklerin belirsizliği ise müşterekler tartışmalarını ve mücadelelerini daha da alevli hale getirmektedir. Bunların büyük kısmını ise çitlense dâhi müşterek olma halini kaybetmeyen alanlar ile farklı yönetilme şekline sahip müşterekler oluşturmaktadır. Sermaye bu ortak mallara sahip olmak için yürüttüğü her türlü stratejiyle bir yandan çevresel sorunları büyütür, bir yandan da emekçi sınıflara yeni direnişler için yeni meseleler sunar. Çevresel müştereklerin faydaları, yönetilme şekilleri, üretilmiş olup olmamaları, çitlenme durumu, etkiledikleri toplumlar ve birçok etken değişebilmektedir. Mevcut iktisadi sistemin rekabet ve birikim ilkeleri sermayeyi çitlemeye yöneltirken, toplumsal sınıflar arasında yeni ekonomik, toplumsal ve çevresel eşitsizler yaratır ve bu eşitsizlikleri derinleştirir.

1.3. Bilgi Toplama ve İşleme Araçları

Bu tezin kuramsal kesiminin yazımında, basılı ve elektronik ortamda yayımlanan kaynakların taranması yoluyla elde edilen bilgi ve bulgulardan faydalanılmıştır. Bu çerçevede bilimsel makaleler, tezler, kitaplar, yasal ve kurumsal belgeler, haritalar ve diğer yazılı kaynaklar incelenmiştir. Yazılı kaynak taraması yoluyla elde edilen bilgi ve bulgular nitel çözümleme tekniği kullanılarak işlenmiştir.

Tezin saha araştırması 2016 yılının Ağustos ayından itibaren Antalya Alanya ilçesinin Avsallar Mahallesi'nde yapılmıştır ve yaklaşık olarak üç yıl sürmüştür. Sahada Mahalle'nin iki ayrı çevresel müşteriğine odaklanılmıştır: Avsallar sahilleri ve İncekum Tabiat Parkı. Avsallar'ın son 40 yıl içinde ülkedeki turizm politikalarına bağlı bir şekilde hızla kentleşerek, bu süre zarfında kıyı müştereklerinin ve İncekum Tabiat Parkı'nın oteller ve diğer turizm şirketleri tarafından çitlenmesi; tropik tarıma uygun tarım topraklarının betonlaşarak tatil sitelerine ve lüks konut alanlarına dönüşmesi; hem ülkenin hem de dünyanın farklı bölgelerinden varsıl ve yoksul kesimlerinden göç alması ve buna paralel şekilde Mahalle'de mekânsal farklılaşma oluşması buranın alan araştırması için seçilmesinde temel gerekçelerimizi oluşturmuştur. Öyle ki tüm bu olgular müşterekler bağlamında toplumsal ve çevresel eşitsizliklerin kolayca fark edilmesini sağlamaktadır. Bununla beraber çalışma sahası olarak Avsallar Mahallesi'nin belirlenmesinde bir başka etken ise araştırmacının burada ikamet edip, çalışmaya katılımcı gözlemci olarak dâhil olabilmesi olmuştur.

Alan araştırmasının 3 yıla yakın bir süre sürmesi dolayısıyla Avsallar'da bu tez çalışmasını anlamlandıracak ve yapılan tartışmaları güçlendirecek birçok önemli değişikliklere bizzat şahit olunmuştur. Bu şahitlik, meseleyi anlamlandırmayı kolaylaştırmıştır ve sorulan sorular başka başka pencerelerden bakmayı sağlarken yeni soruların da önünü açmıştır. Çalışma süresince 2016 yazında Türkiye'de ülkenin genel politik atmosferine bağlı bir turizm krizi yaşandı ve Avsallar bu meseleyi Türkiye'nin en çok hisseden turizm alanlarından biri oldu. 11 Ocak 2018 tarihinde Alanya Belediyesi tarafından kıyıları çitleyen otellerin çitleri, sahillerdeki kalıcı yapıları yıkıldı ancak sadece birkaç ay sonra yıkılan her şey üstüne konularak yeniden inşa edildi. Yine İncekum Tabiat Parkı, uzunca bir süre halkın erişimine kapatıldı, daha sonra iki turizm şirketi tarafından 29 yıllığına kiralandı ve çitlenme süreci artan fiyatlandırmayla güçlendirildi. Kıyılarda çitlenmemiş son ve en önemli alanlardan biri Granada Otel

zincirlerinden biri tarafından şantiye alanına çevrildi ve bu otelin önünde kıyıya doğrudan beton dökülerek denize kurdukları güneşlenme iskelesine giden bir yol oluşturuldu. Avsallar'da yeni konutlar arttıkça mekânsal farklılaşma gözle görünür bir hale geldi.

Avsallar halkının kıyı müştereklerini ve İncekum Tabiat Parkı'nı kullanma biçimi, sıklığı ve ilişkisi üzerinde daha baskın bir şekilde durulmuştur. Bu minvalde alan araştırmasında Avsallar halkını temsil eden 47 kişiyle derinlemesine, yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmamış görüşmeler yapılmıştır (EK.2). Derinlemesine olan görüşmeler 8 kişiyle yapılmış ve bu kişilere "tanıdık referans" vasıtasıyla ulaşılmıştır. Yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmamış görüşmeler ise emlakçı, market, otel çalışanı ve postacı gibi belirli konularda bilgi sahibi kişilerle ve Mahalle içinde yaşamı paylaştığımız farklı kişilerle, belirli eğilimleri ölçmek için yapılmıştır. Çalışma boyunca yapılan tüm görüşmelerde Avsallar'da yaşayan farklı grupların temsiliyetine büyük özen gösterilmiştir. Bu gruplar yerli halk, konut sahibi yazlıkçılar, otel müşterileri, göçle gelen yerli işçiler, göçle gelen yabancı işçiler, göçle gelen yerli emekliler, göçle gelen yabancı emekliler, yerli ve yabancı tatilcilerden oluşmaktadır. Görüşmeciler hem Avsallar hakkında belirli bilgi birikimine sahip kişiler arasından (yerli halk, yazlıkçılar işçiler gibi), hem de rastgele (Mahalle sakinleri, otel müşterileri, tatilciler gibi) seçilmişlerdir.

Yapılan görüşmeler haricinde gündelik yaşam içinde 200 civarında kişiyle teze konu olmuş meseleler hakkında, yapılandırılmamış sorularla gelişen sohbetler ve doğrudan gözlem yoluyla bilgi toplanmıştır. Bu görüşmeler, araştırmanın başından itibaren araştırma sahasının tanımlanmasında, sistematik görüşmelerle ve yazılı kaynaklardan elde edilen bulguların yorumlanmasında etkili olmuştur.

1.4. Kavram Tanımları

Bu tez çalışmasında sıklıkla kullanılan ve tezin konusu açısından önem taşıyan kavramlar ve tanımları aşağıda sunulmuştur.

Müşterek(ler): Üyeleri net bir şekilde tanımlanmış bir grubun, üyesi olmayanları bir kaynağın kullanımından engelleme hakkına sahip olduğu; ortak mülkiyetteki ya da

tam tersine üzerinde mülkiyet kurulamayan alanları belirten mecralardır. Müşterekler hava, su, toprak, orman, tohum gibi doğal varlıkları; yol, park, sokak, meydan, kıyı gibi kentsel alanları ve bilim, internet, gelenek, dil, sanat gibi sosyal kültürel değerleri ifade etmek için kullanılır. (Ostrom'dan akt Angelis ve Harvie, 2016: 114-11; Duru;2018).

Çevresel Eşitsizlik: Çevresel eşitsizlikler toplumsal kesimler tarafından doğa varlıklarına erişimin, doğa koruma maliyetlerini paylaşmanın ve çevresel risk ve sorunların paylaşımının, adaletsiz toplumsal ve ekonomik yapı ekseninde eşitsiz bir şekilde gerçekleşmesi durumudur (Brehm, 2013; Ol, 2016).

Doğa Varlıkları: Hava, su, toprak, orman, tohum, kıyı, göl, deniz gibi çoğunlukla insan etkinliklerinin dışında var olmuş olan canlı cansız varlıkların tümüdür (Kışlalıoğlu, 2010).

Çitleme/İlk Birikim: Kapitalist sistemde çevresel müştereklerin hızlı ve artan bir şekilde tüketilmesi; sermaye yoğun tarımsal üretim biçimlerinin doğanın tamamını metalaştırması; kültürel formların sermaye baskı ve isteği doğrultusunda şekillenmesi veya yok olması; kamu mülklerinin özelleştirilmesi veya şirketleştirilmesi; müştereklerin özelleştirilmesi veya ticarileştirilmesi; ortak mülkiyet haklarının (emeklilik ya da refah harcama hakları, ulusal sağlık hizmetleri gibi) özel mülkiyete dönüştürülmesi ve kamusal kullanıma kapatılması durumlarıdır (Luxemburg'dan akt Harvey, 2004: 35; Harvey, 2004: 38).

Kamu Politikası: Yönetim organlarının resmi onay kazandırdığı yani resmi bir kararın alındığı kamu siyasasına yönelik eylem planıdır. Kamu politikası, belli bir akışa uygun olarak birbirleriyle bağlantılı bir eylemler veya olaylar dizisini kapsamaktadır. Bu süreç, hükümetin kamu politikalarına yönelik niyetler, eylemler ve sonuçlarla ilgilidir. Kamu politikaları niyetler seviyesinde hükümetin tutumlarına; eylemler seviyesinde hükümetin fiiliyatta ne yaptığına ve sonuçlar seviyesinde ise hükümet faaliyetlerinin toplum geneli üzerindeki etkisine yansımaktadır (Heywood, 2013: 506).

1.5. Araştırmanın Sunuş Sırası

Çalışma beş ana bölümden oluşmaktadır.

Bu tezin birinci bölümünde, “ARAŞTIRMANIN KONUSU, AMACI, HİPOTEZLERİ VE YÖNTEMİ”nin yanı sıra bilgi işleme ve derleme araçları ile çalışmanın çerçevesini oluşturan kavram tanımlarına yer verilmiştir.

“ÇEVRESEL EŞİTSİZLİKLER, ÇEVRESEL MÜŞTEREKLERE ERİŞİMDE EŞİTSİZLİK VE DEVLET” başlıklı ikinci bölümde toplumsal ve çevresel eşitsizlikler ilişkisi incelenmiş, burada çevresel eşitsizlerin tarihçesi, boyutları, nasıl meydana geldiği ve kapitalizmin çevresel eşitsizlikleri nasıl somut olarak ürettiği üzerinde durulmuştur. Bununla birlikte yine bu bölüm altında müştereklere yer verilmiştir. Müşterekler üzerine yapılan bazı teorik tartışmalara değinilmiş, toplumsallıktan koparılmaları anlatılmış, toplumun farklı sınıfları için müştereklerin neler ifade ettiği ve müşterekleşme meselesi tartışılmıştır. Bölümün sonunda ise çevresel müştereklere erişimin düzenlenmesinde devletin rolü tartışılmıştır.

“SERMAYENİN DOĞAYA/DOĞA VARLIKLARINA YOĞUNLAŞMASI, KAMU POLİTİKALARI VE MÜŞTEREKLERİN ÇİTLENMESİ” başlıklı üçüncü bölümde kapitalizmin 1970’li yıllarda yaşadığı aşırı birikim ve çevre krizlerini aşabilmek için uygulamaya koyduğu neoliberal politikalara geçiş süreci ele alınmış ve bu süreçte de sermayenin doğal varlıklara olan çitleme baskısı incelenmeye çalışılmıştır. Yine bu çitlemeler karşısında devletin aldığı tavır da bu bölümde aktarılmaya çalışılmıştır. Tüm bu süreç önce dünya genelinde sonra Türkiye özelinde ele alınmıştır.

Alan araştırmasında elde edilen bilgilerin analiz edildiği “ANTALYA ALANYA AVSALLAR MAHALLESİ ÖRNEĞİNDE MÜŞTEREKLER ÜZERİNDEKİ ÇEVRESEL EŞİTSİZLİKLER” başlığını taşıyan dördüncü bölüm birbiriyle ilişkili dört temel nokta üzerine odaklanmaktadır. Birinci nokta olan bölüm girişinde turizm, Antalya ve Avsallar Mahallesi hakkında temel bilgiler verilmiştir. İkinci kısımda Avsallar Mahallesi’nin tarihsel ve toplumsal bağlamda dönüşüm süreçleri tartışılmıştır. Bu dönüşüm sürecinde Avsallar halkının, sahilleri ve İncekum Tabiat Parkı’nı odak noktası tutarak, çevresel müştereklerle olan ilişkisi; Avsallar’daki çevresel müştereklerin dönüşümü, kentin kentleşme süreciyle birlikte aktarılmaya çalışılmıştır. Üçüncü kısımda Avsallar Mahallesi’nde çevresel müştereklerin haricinde gözlemlenen diğer toplumsal, çevresel eşitsizlikler üzerine odaklanılmıştır. Son kısımda ise alanda elde edilen tüm bilgi ve bulgular genel hatlarıyla eleştirel bir bakış açısıyla tartışılmıştır.

“GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ” başlıklı beşinci bölümde Avsallar’da yürütülen alan çalışmasında elde edilen bilgi ve bulguların işlenmesiyle Avsallar’da oluşan toplumsal, çevresel eşitsizliklerin çevresel müştereklerle ilişkisi eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirilmeye tabi tutulmuş ve sonuca varılmaya çalışılmıştır.

2. ÇEVRESEL EŞİTSİZLİKLER, ÇEVRESEL MÜŞTEREKLERE ERİŞİMDE EŞİTSİZLİK VE DEVLET

Çevresel müşterekler geçmişten bugüne değin toplumlar için önemli yer edinmiştir. İnsanların sosyo-ekonomik ihtiyaçlarını karşıladıkları bu alanlar her geçen gün sermaye tarafından çitlenerek metalaşmaktadır. Çitlemeler sonrasında ise bu müşterekler toplumsallıktan koparılarak sadece belirli toplumsal sınıfın erişebileceği alanlar haline gelmiştir. Kapitalizmin tüm toplumlar üzerindeki yıkıcı etkisinin arttığı günümüzde de çevresel müşterekler sermaye için yeniden üretim ve birikim alanları haline gelmişken kır ve kent yoksulları içinse geçimin sağlandığı, emeğin yeniden üretildiği mücadele alanları olmaktadır. Bahsini ettiğimiz müştereklere erişimin kamu politikalarıyla sermaye lehine sınırlanması durumu ise çevresel eşitsizlikleri meydana getirmektedir. Bu bölümde de çevresel eşitsizlikler ve müşterekler meselesi ele alınıp tartışılmıştır.

2.1. Çevresel Eşitsizlikler ve Toplumsal Temelleri

Yakın zamanda Şanlıurfa'da bulunan Göbeklitepe'nin keşfedilmesiyle bilinen insanlık tarihinin yeniden yazılmak zorunda olduğu tartışılıyor. Öyle ki burada bulunan yapılar yaklaşık 12000 yıllık geçmişleriyle dünyanın bilinen, inşa edilmiş en eski yapılarıdır. Keşfedilen bu yapıların birer dini mabet olması düşüncesiyle, tarım toplumundan önceki toplumlar arasında da artı ürünün varlığından, dinden ve sınıflı bir toplumsal yapıdan söz ediliyor. Göbeklitepe'nin keşfiyle ortaya çıkan bu çarpıcı tartışma hiç olmasaydı bile en az tarımın keşfiyle ve sonrasında meydana gelen artı ürünle toplumun sınıfsal yapıya ulaştığını biliyoruz (Clare, 2019).

Üretim süreci boyunca insanla üretim araçları arasında mülkiyet ve egemenlik bağlantıları vardır. Tarih boyunca değişen bu bağlantıları anlamak için onların artık yaratan bir ekonomide mi yoksa sadece zorunlu ihtiyaçların karşılandığı bir ekonomide mi olduğunu bilmek gerekir. Artık yaratan bir ekonomide üretici emek ile üretimden pay alan diğer gruplar arasındaki ayrımı belirlemek de zorunludur. Öyle ki bu ayrım bölüşümün nasıl olduğu konusunu anlamamıza yardımcı olur. Üretim süreci içinde artığın nasıl oluştuğunu ve oluşan bu artığın üretenler dışında başka gruplar tarafından el konma biçimleri bize üretim ilişkilerini açıklar (Boratav, 2013: 30). Boratav'a göre (2013: 31) artık ürüne el koymanın farklı biçimleri toplumsal sınıfların tanımlanmasının

öncül adımdır. Üretim araçları üzerindeki egemenlik biçimlerinin tarih boyunca değişmesine paralel şekilde toplumsal sınıflar ve onlar arasındaki eşitsizliğin hukuki ve ekonomik boyutları da değişmiştir. Bu değişimi coğrafi faktörler de etkilemiştir.

Tarihsel olarak en iyi bilinen üretim ilişkileri köleci, feodal, Asya tipi, sosyalist ve kapitalist üretim ilişkileridir. Bir toplumsal sistem içinde sadece tek bir üretim ilişkisine ya da tek bir üretim biçimine rastlamak güçtür. Toplumlar tarihsel süreç içinde bir üretim ilişkisi ya da biçimini tamamen terk edip hemen yenisine geçmemişlerdir. Öyle ki bu üretim ilişkileri birbirlerine eklenirler. Feodal toplumda köleci toplumun, kapitalist toplumda ise feodal toplumun varlığını sürdürdüğü bilinmektedir. Amerika'nın Güneyinde köleci toplumla kapitalist toplum; Türkiye'de ise feodal toplumla kapitalist toplumun aynı anda varlığını sürdürdüğü olmuştur (Wright, 2014: 26; Boratav, 2013).

Sınıf ilişkileri belirli kutuplaştırılmış terimlerle karakterize edilmiştir. Bu kutuplaşma basit bir şekilde köle sahipleriyle köleler, lortlarla serfler ve burjuvalarla işçiler arasındaki savaşlar olarak gösterilir. Ancak bu basit imgeleme sınıfsal çatışmaların açıklanmasında ve meselelerin kavranmasında yanlış anlaşılmalara sebep olmaktadır. Bu basit kutuplaşmanın altında tabakalar ve bu tabakaların ortaya çıkmasına sebep olan sosyal görüngüler, zaman, mekân, inanç ve devlet gibi bazı faktörler vardır (Wright, 2014: 15-27).

Bir toplumun nasıl bir sınıfsal ilişkiye sahip olduğunu anlamak için önce o toplumun üretim tarzına bakmak gerekmektedir. Öyle ki bütün toplumlar bir üretim tarzına sahiptir ve tarih boyunca değişmiş olan bu üretim tarzları sonucunda toplumsal sınıflar farklı şekillerde örgütlenmişlerdir. Günümüz dünyasında ise neredeyse tüm dünya kapitalist üretim tarzına sahiptir ve onun sosyo-ekonomik koşulları altında yaşamaktadır. Türkiye'nin de 19. yüzyılda kapitalizmle tanışması, 20. yüzyılda hem ekonomide hem de devlet, hukuk, ideoloji gibi alanlarda kapitalizmi benimsemesi ve 21. yüzyılın başından itibaren ise tamamen kapitalist bir toplum haline gelmesi dolayısıyla çalışmanın temel noktası kapitalist toplumun ürettiği sınıflı yapı üzerinde yoğunlaşmaktadır (Savran, 2007: 273-276).

Savran'a (2007: 276-277) göre üretim araçlarının mülkiyetine sahip olan burjuvalarla, üretim ve geçim araçlarından yoksun olan, emeklerini piyasaya satan

işçiler olmak üzere iki toplumsal sınıfa ayrılan kapitalizmin tarihsel olarak yükselmesinin ve herhangi bir toplumun temel üretim tarzı haline gelebilmesi için üç temel koşul gereklidir. Birincisi üretim araçlarının toplumun belirli bir kesiminde sermaye olarak toplanmış olması gerekmektedir. İkincisi ise sermayedarın işçiden emeğini satın alabileceği piyasa sisteminin olması ve son olarak da emeğini hiçbir zora başvurulmaksızın istekli olan olacak bir emekçi kitlesinin oluşmuş olmasıdır.

Marx kapitalizm içindeki temel toplumsal ilişkiyi sermaye ve emek arasındaki iktidar ilişkisi üzerinden açıklar (akt. Harvey, 2002: 151). Bu iktidar ilişkisi serbest piyasada artı değer farklı dilimlerde paylaşılmasıyla ortaya çıkar. Sanayi, tarım, turizm, madencilik gibi alanlarda üretimi düzenleyen kapitalistler bundan kâr payı alarak; bankalar, sigorta şirketleri, hisse senedi sahipleri faiz ve temettü alarak; kentsel ve tarımsal toprakların sahipleri toprak rantı alarak ve devlet de vergi ve harç alarak iktidar mücadelesine katılır (Savran, 2007: 277). Bununla birlikte bu mücadele kurumsal, yasal, zorlayıcı ve ideolojik dayanaklara ihtiyaç duyar. Bu da devlet kurumları aracılığıyla sağlanır (Harvey, 2002: 151).

Sermaye ve emek arasındaki iktidar ilişkisi kapitalist toplumdaki sınıf yapılanmasının birincil etmenidir. Ancak bu etmen zorunlu olarak ikili bir sınıfsal yapı üretmez. Öyle ki Marx'ın burjuvazi ve proletarya olarak ikiye ayırdığı sınıfsal yapı da varsayımsaldır. Bahsi edilen varsayımsal ilişkide sınıflar altında tabakalaşmalar mevcuttur. Yine kapitalizmle iç içe geçmiş başka sistemlerin varlığı da bu iktidar mücadelesinin açıklanmasını güçleştirir. Harvey kapitalizmin bu sınıfsal yapılanmasını "ikincil etmenler"le açıklamaya çalışır. Bunları ise "türev ve tortul öğeler" olmak üzere ikiye ayırır. Ona göre tortul öğeler "ya tarihsel olarak öncel üretim biçeminden ya da egemen bağımlı üretim biçemleri arasındaki coğrafya ilişkisinden doğmaktadır". Tortul öğeler zamanla yok olabilirler ancak bunun tam tersi şekilde varlıklarını da sürdürebilirler. Bu sürdürülebilirlik esnasında tortul öğeler dönüşüp kapitalist toplumun yapısıyla bütünleşip geçiş dönemi sınıflarının varlıklarını açıklamaya da yardımcı olabilirler (Harvey, 2002: 151-153).

Harvey (2002: 154-160) kapitalist toplumun dinamiklerinin ürettiği etmenleri ise türev öğeler olarak açıklamış ve bunları ise beş başlık altında bir araya getirmiştir. Bunlar emeğin bölünmesi işlevlerde uzmanlaşma; tüketim sınıfları ya da dağıtımdan

kaynaklanan tabakalaşmalar; yetkeci (otoriter) ilişkiler; sınıf bilinci ve ideoloji; son olarak da devingenlik olanaklarıdır.

Emeğin bölünmesi ve işlevlerde uzmanlaşma: endüstriyel örgütlenme biçimleri, iletişim ve teknolojik gelişmeler üretimin artması üzerinde etkilidir. Üretimdeki gelişmeler arttıkça emek daha fazla bölünür ve buna bağlı olarak işlevlerde uzmanlaşma artar. Üretimdeki bu değişim ise topluma da sirayet eder ve toplumsal ilişkilerde bir farklılaşma meydana gelir. El ve kafa emeği arasındaki ayrımının mavi ve beyaz yakalı olmak üzere çalışanlar üzerinde oluşturduğu ayrım buna örnektir. Yine sermaye sınıfı içindeki finansör ve sanayici ayrımı da örnek olarak gösterilebilir.

Tüketim sınıfları ya da dağıtımdan kaynaklanan tabakalaşmalar: Marx yeni tüketim biçimlerinin, yeni toplumsal gereksinimlerin yaratılmasının kapitalizmin varlığını sürdürmesi için gerekli olduğunu ileri sürmüştür. Öyle ki yeni tüketim alanları daha fazla sermaye birikimi yaratacak alanlar oluşturur. Oluşan her farklı alan beraberinde farklılaşan tüketim alışkanlıkları ve sınıfları üretir. Bu üretimde farklı yaşam biçimlerinin, eğitim seviyesi, yaş gibi etkenlerin önemi büyüktür. Tüm bu yeni tüketim biçimlerinin hem tüketimi aşamasında hem üretimi aşamasında oluşan farklı sınıfsal durumlar ise tabakalaşmalar meydana getirir.

Yetkeci otoriter ilişkiler: kapitalizmdeki sermaye ve emek arasındaki iktidar ilişkisinin kendini sürdürebilmesi ve yeniden üretmesi süreci belirli bir örgütlenme biçimine ihtiyaç duymaktadır. Bu hem devlet yönetiminde hem de üretim aşamalarında kendini gösterir. Bir grup uzmanlaşmış çalışanın yöneticiler ve ustabaşılar gibi ayrılarak üretimi yönetip sürdürmesi gibi.

Sınıf bilinci ve ideoloji: Marx ancak bir kitlenin sermaye ve emek savaşında içinde bulunduğu koşulların farkına varması halinde sınıf bilincinin oluşacağını söyler. Ancak kapitalizmin varlığını sürdürmesi gösteriyor ki Marxçı anlamda bir sınıf bilincinin yaratılmadığıdır. Kapitalizm yani egemen ideoloji bir toplumsal bilinç oluşmaması için işçinin bilinci ve düşüncesini üzerinde sürekli müdahale yapar. Bunu kitle kültürü oluşturarak sağlar.

Devingenlik olanakları: kapitalist toplumdaki devingenlik emeğin bölünüşü içindeki bir tabaka ile diğeri arasında gerçekleşir. Burada kol gücüyle çalışan her an

beyaz yakalı olabilir. Bu yüzden de üretimin, değişimin ve tüketimin örgütlenmesindeki değişim hızına ayak uydurabilmek şarttır. Bireyler donanımlarını, yaşadıkları yerleri ve tüketim alışkanlıkları gibi koşullarını değiştirmeye hazır olmalıdırlar.

Kapitalizmin yukarıda bahsini ettiğimiz eşitsiz, sınıflı toplumsal yapısının etkileri çevre sorunlarının etkilerinin bu sınıflar tarafından eşit paylaşılmamasına da yansımıştır. Çevresel risk ve tehlikelerin; bu risklerin ve tehlikelerin sonuçlarının, çevresel karar alma süreçlerinde söz söyleme hakkının, doğa koruma maliyetlerinin ve çevresel faydanın toplumsal sınıflar arasında adil bir şekilde paylaşılmaması çevresel eşitsizlikleri meydana getirir. Mevcut iktisadi sistemde çevre sorunlarının bir hayli artması sonucunda ve bu sonucun etkilerinin de büyük kısmının yoksullar, yerli halklar ve renkli insanlar tarafından sırtlanılması bu meseleyi her geçen gün daha da önemli yapmaktadır. Ayrıca çevresel faydadan yararlanmak için de çoğu kez maddi bir güç gerekmektedir.

Çevresel eşitsizliklerin temeline baktığımızda onları kapitalizmin doğa üzerinde gösterdiği yıkıcı etki ve onun doğa ile kurduğu ilişkiyle açıklayabiliriz. Öyle ki mevcut iktisadi sistemin itici gücü büyümedir. Sermaye birikiminin artması ise büyümenin yegâne şartıdır. Bu birikim için iki girdiye ihtiyaç vardır; birincisi insan emeği, ikincisi ise doğal varlıklardır. Birikimin bir an dahi gerçekleşmemesi “durgunluk” anlamına gelir. Bu durumun sistemdeki karşılığı ise krizdir. Kapitalist ekonomi doğal varlıkları, sermayeyi büyütme için “bedava servet” olarak görür. Kendisini yeniden üretmek ve birikiminin sürekliliğini sağlayabilmek, krizlerini onarabilmek için doğal varlıklara her geçen gün daha fazla ihtiyaç duyar. Artan bu ihtiyaçların sebebi farklılaşmaktadır. Bu farklılaşma hem kapitalizmin rekabet koşullarının zorluğu ve kendini yeniden üretme gerekliliği hem de doğal varlıkların sınırlılığıyla açıklanabilir. Bu yüzden ki kapitalizm durmaksızın doğal varlıkları tüketmekte ve metalaştırmaktadır.

Kapitalizmin 1970’lerde girdiği birikim krizinden sonra ise devletin piyasadan çekilmeye başlamasıyla sermaye kendine geniş bir alan bulmuştur. Fordist üretimlerin dağılıp, üretim sürecinin esnekleşmesi ve teknolojideki gelişmelerle beraber küreselleşme olgusunun ortaya çıkmasıyla da sermaye o güne dek ulaşamayacağı birçok piyasaya, mekâna, yere ve bunun gibi çoğu şeye ulaşma imkânı sağlamıştır. Bu süreç yeni sektörlerin ve yatırım olanaklarının doğmasını beraberinde getirmiştir. Birikim krizinden hemen önce sanayi sektöründe bir kârlılık problemi yaşayan sermaye

yatırımlarını hızlıca bu yeni sektörlere kaydırmıştır. Neoliberalizm olarak adlandırılan bu yeni birikim döneminde sermaye işte böyle bir iklimde kendine yeni birikim alanları açmak için doğal varlıkların özelleştirilmesini, özelleştirilemeyenlerin ise ticarileştirilmesini talep etmiştir. Artan çevre problemlerini de bahane ederek çevre koruma söylemleriyle liberal iktisatta serbest mal olan su ve hava bile neoliberal dönemde kıt algısıyla ekonomik mala dönüştürülmüş ve önemli metalar haline getirilmişlerdir.

Sermaye bu yeni dönemde IMF, DB, AB, Nafta, DTÖ, OECD ve bunun gibi küresel ya da bölgesel kuruluşlarla devletlere ve iktidarlara krediler ve fonlar sağlayarak onların desteklerini yanlarına almış, istemedikleri iktidarları ise ekonomik yaptırımlarla cezalandırmıştır. Kamu politikalarının da desteğini alan sermaye özellikle çevresel müştereklerin çitlenmesi konusunda büyük avantajlar elde etmiştir. Sınıf bilincinin azaldığı, emek politikalarının ve sendikal faaliyetlerin çözüldüğü bu dönemde özellikle emekçi kesimler için hem geçim hem de emeğin yeniden üretilmesi konusunda büyük önem taşıyan çevresel müştereklerin çitlenmesi sermaye açısından kolaylaşmıştır. Çevresel müştereklerin sermaye lehine sınırlandırılması ise çevresel eşitsizlikler üretmektedir.

İnsanın doğayla kurduğu ilişki üretim biçimiyle doğrudan ilişkilidir. Bu yüzden de kapitalizmin çevreyle çatışan hemen her yönü bir yerde çevresel, toplumsal eşitsizliklerin türemesine neden olmaktadır. Müştereklerin çitlenmesi ve doğal varlıkların kullanım değil değişim değerinin öne çıkarılması; dışsallaştırma maliyetlerinin toplumun emekçi kesimlerine ödetilmesi; savaşların ve terörün doğa ve toplum üzerinde yarattığı yıkım; iklim değişikliği ve buna bağlı olarak oluşan meydana gelen iklim mülteciliği; yoksulluk ve buna bağlı olarak meydana gelen göçler; eğitim eşitsizliği ve sosyal sermaye yoksunluğu; kalkınma çabasında olan ülkelerin yatırımları ülkelerine çekmek adına, kirlilik cennetlerine dönmeleri; üretimin ve tüketimin ve buna bağlı olarak oluşan ekolojik ayak izinin uluslar, devletler ve bölgeler arasında adil ve eşit olmayan etkisi; insanın doğaya yabancılaşması; kentler ve kent ekolojilerinin ürettiği sorunlar; barınma ve gıda sorunu; sürdürülebilir kalkınma ve kuşaklar arası ekolojik

adaletin boyutu ve bunun gibi saymakla bitiremeyeceğimiz bir çok neden ve olgu kaynağında kapitalist birikim sisteminin olduğu çevresel eşitsizlik üretmektedir.³

Bugün neredeyse tüm dünyada çöp depolama ve yakma alanlarının, çevresel tehlike arz eden fabrikaların, kirlenmiş göl ve nehirlerin çevrelerinde yaşayan insanların gözle görülür oranda yoksullardan oluştuğu görülmektedir. Bu alanları genellikle yoksul mahalleler çeperler. Buralarda yaşayan insanların hayatlarını bu alanlarda sürdürmelerinin birbirine bağlı iki sebebi vardır; ya bu pis alanlarda geçim kaynaklarını sağladıkları işlere sahiplerdir ya da bu alanlardan göç edecek maddi koşullara sahip değillerdir. Varsıl insanların yaşadığı alanlar ise genellikle çevresel sorunlardan ve risklerden arındırılmıştır. Kamunun yaptığı güzel parklar, bahçeler ve dinlenme mekânları genellikle bu alanlarda yoğunlaşır. Bunun yanı sıra bu alanlarda oluşacak sorunlara karşı mücadele edecek ekonomik ve sosyal güce sahip insanlar da yine bu alanlarda yaşamaktadır. Öyle ki çevre hakkının yasalar üzerinde tam olarak netleştirilmemiş olmasından dolayı çevresel mücadeleler vermek için ekonomik ve sosyal sermayeye sahip olmak çok önemlidir. Ayrıca çevresel kararları verme süreçlerine dâhil olabilmek için de örgütlülük ve çoğunlukla da ekonomik güce sahip olmak gereklidir.

Yine geç kapitalistleşen ülkelerin doğal varlıklarını “kalkınma” adına uluslararası şirketlere sattıkları aşikârdır. Bu durum ise yaşamlarını yüzyıllardır bu coğrafyalarda sürdüren yerli halklar üzerinde derin etkiler bırakmaktadır. Geçim kaynakları buna bağlı olarak da yaşam tarzları ya yok olmaktadır ya da yok olma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Ayrıca yine bu ülkelerin erken kapitalistleşmiş ülkelerin çöplüğü olma durumları vardır. Bu durum hem kirli üretimin bu ülkelere taşınması yoluyla hem de zehirli maddelerin bu ülkelerde depolanması yoluyla gerçekleşmektedir.

Çevresel faydaların da toplumun tüm kesimlerinde adil bir şekilde pay edilmediği bilinmektedir. Varsıllar çevresel faydalardan yoksullara göre daha fazla pay alırlar. Varsılların beslenme, barınma ve yaşam koşulları yoksullara göre daha iyi bir durumdadır. Bu kıyasın dışında Amerika Birleşik Devletleri(ABD) başta olmak üzere

³ Kapitalizmin çevresel eşitsizlik üreten yapıları belirtilen kaynaklarda ayrıntılı olarak ele alınmıştır: (Adaman, 2017; Akçay, 2018; Başkaya, 2019; Brehm, 2013; Caffentzis, 2016; Çoban, 2012, 2013, 2018; Doğan, 2002; Dobrovolski, 2015; Duru, 2006a; Engels, 2013; Foster, 2012, 2013, 2015; Fulberth, 2008; Freund, 1996; Harvey, 2013; Kovel, 2005; Leist, 2011; Magdoff, 2015; Smith, 2017; Stavrides, 2018; Szazs, 2018; Şengül, 2007, 2008a, 2008b, 2009, 2010, 2017; Uzunyayla, 2015; Walljasperr, 2015a, 2015b; Yıkılmaz, 2003; Yılmaz, 2013).

erken kapitalistleşen ülkelerde yaşayan varıl ya da yoksul herhangi bir bireyin ekolojik ayak izi geç kapitalistleşen ya da kapitalistleşmemiş ülkelerde yaşayan bireylerden genellikle büyüktür. Nüfusun ortalamasına bakıldığında ise ABD'nin ekolojik ayak izi dünyadaki tüm ülkelerden kat be kat üstündür. Yani varılların aşırı tüketimle sebep olduğu iklim değışikliğinin etkileri ise en çok yoksulları vurmaktadır.

Yukarıda bahsini ettiğimiz çevresel eşitsizlikleri dilediğimizce çoğaltabiliriz. Fakat bu eşitsizliklerin sebepleri bizi ortak bir noktada birleştirir: Ekonomik nedenler. Dilovası'nda kirli fabrikaların kenarında yaşayan yoksullar, yağmur ormanlarının kesilmesiyle evlerinden olan yerli halklar, iklim değışikliğinin bir sebebi olarak yükselen sular sonrasında yaşadıkları tropik adaları terk etmek zorunda kalan ve bunun sonucunda da iklim mültecisi olan Güney Amerika'nın yerli halkları ve daha da fazlası doğayı sermayesini büyütmek için kullanan bir iktisadi sistemin mağdurlarıdır (Brehm, 2013; Kolukırk, 2012).

İktisadi sistemin en doğal yasalarından biri olan rekabet ise sistemin doğayla kurduğu ilişkinin en yıpratıcı yanlarından birini oluşturur. Var olmanın en büyük gerekliliğini piyasanın vahşi rekabet koşulları belirlemektedir. Bu durum ise üreticinin maliyetlerini en aza indirme çabasına neden olmaktadır. Bu çaba üreticinin ürünü üretirken; insan emeğine olabildiğince az ücret ödemek, üretim için gerekli olan hammaddeye yani doğal varlıklara daha ucuza hatta bedavaya sahip olmak, daha az vergi ödemek ve dışsallık maliyetlerini en aza indirmek gibi amaçlarla somutlaşır. Tüm bu amaçlar ise yeryüzünde olabildiğince çok çevresel soruna ve bununla birlikte çevresel eşitsizliğe neden olmaktadır.

2.2. Çevresel Eşitsizliklere Tarihsel Bakış

Çevresel eşitsizlik meselesi 1970'lerin sonundan itibaren dünya gündeminde yer tutmaya başlamıştır. Ancak felsefecilere göre bu çok daha eski bir meseledir. Öyle ki Rousseau bu meseleyi mülkiyet fikrine dayandırıyor. Ona göre "bir toprak parçasının etrafını çitle çevirip "*bu bana aittir!*" diyebilen ilk insan" eşitsizliğin mimarıdır (Rousseau; 2016: 133). Elbette ki Rousseau'nun eşitsizliği bugün bahsini ettiğimiz çevresel eşitsizlik değildi. Ancak Rousseau'nun eşitsizlik meselesi doğal varlıklar üzerinden açıklaması büyük anlam taşımaktadır.

Rousseau'nun haklılığı bir tarafa, meseleyi tarihsel olarak bu kadar geçmişe götürmek yolunuzu uzatacaktır. Yine de insanlığın doğayla kurduğu ilişkiyi anlamak çevresel eşitsizlik meselesinin kavranmasında elzemdir. Çünkü dünya tarihi boyunca insanlık doğayla kurduğu ilişki sayesinde barınmış, doymuş ve üreyip soyunu devam ettirmiştir. Bu ilişki süresince insan doğaya her ne kadar zarar verse de bu yenilebilir boyutta kalmıştır. Bu tüm insanlık tarihindeki tüm toplumlar için böyledir. Biri hariç. 250 yıllık merkantilist toplum, 250 yıllık sanayi toplumu doğal varlıkları hiç olmadığı kadar yıpratmış, tüketmiş ve bu toplumların çevreye verdiği zarar yenilenemez hale gelmiştir. Bizim bugün ele aldığımız çevresel eşitsizlik meselesini asıl derinleştiren ve çarpıcı yapan da işte bu dönemlerdir. Çünkü bu çağlar sadece doğa konusunda değil toplumsal ve sosyal ilişkilerde de büyük değişimlere gebe. Öyle ki Engels'in 1845 yılında yazdığı *İngiltere'de İşçi Sınıfının Durumu* adlı eserinde dönemin en önemli kentlerini yazarken bu yeni sanayi kentlerindeki ekonomik, sosyal ve çevresel eşitsizlikleri de gün yüzüne seriyor. Engels (2013: 69) eserinde Times gazetesinden şöyle bir bölüm aktarıyor:

Dün haberimizde yer alan Marlborough Caddesi Polis Mahkemesi'nin davalarından anlaşıldığına göre, her gece çeşitli yaşlarda aşağı yukarı elli kişi, ağaçlardan ve setlerden başka hiçbir barınakları olmadığından parklarda hep birlikte uyuyorlar. Bunların çoğunu, köylerde askerler tarafından kandırılan, arkadaşsız ve yoksul olan, ve kötülüğün girdabına terk edilmiş olan genç kızlar oluşturuyor.

Her yerde yoksullar var. Bu gerçekten korkunç bir şey! Fakirlik bir yolunu bulacak ve o korkunç yüzünü büyük ve lüks bir kentin tam ortasında gösterecek. Çünkü korkarım ki, kalabalık başkent binlerce küçük ve arka sokağında, göze gözükmeyen –insanın tahmin edebileceğinden daha kötü- büyük bir sefalet var.

Yine Engels (2013: 72) bir İngiliz gazetesinde kentlerde çalışan insanların temizliği üzerine çıkan makaleyi aktarıyor:

Bu sokaklar öylesine dardır ki, insan bir evin penceresinden karşıdaki komşusunun penceresine rahatlıkla atlayabilir. Bu evler öylesine yüksektirler ve birbirlerinin üstüne öylesine yığılmışlardır ki, aralarında kalan avluya hemen hemen hiç ışık gelmez. Kentin bu bölgesinde evlere ait ne bir su kanalı, ne bir lağım ne de bir tuvalet vardır. Sonuç olarak bütün çöp, pislik ve yaklaşık elli bin kişinin dışkısı her gece hendeklere atılır. Tüm sokaklar süpürülmesine rağmen sadece rahatsızlık verici olmakla kalmayıp burada yaşayanların sağlıklarını da ciddi bir biçimde tehlikeye düşüren bir durum, koku ve görüntü ortaya çıkar.

Bu yerlerde tüm sağlık, ahlak hatta en olağan namus koşullarının çiğnenmesi şaşırtıcı bir şey midir? Tam tersine, burada yaşayanların koşullarıyla yakından ilgili olan herkes, bu insanların içinde bulunduğu sağlığa aykırı koşulların, sefaletin ve moral bozukluğunun ne dereceye ulaştığını anlatabilir. Bu bölgelerde toplum, tarif edilemeyecek kadar düşük bir düzeye gerilemiş ve umutsuzluğa terk edilmiştir. Yoksulların evleri genellikle pistir ve hemen hemen hiç temizlenmemektedir. Bu evler, çoğu durumda en kötü havalandırma koşullarına sahip, kırık pencerelerden soğuk alan ya da penceresi bile bulunmayan, çoğu kez rutubetli ve kısmen toprağın altında yer alan, her zaman kötü, rahatsız eşyaların serpiştirildiği, üstünde kadın-erkek, yaşlı-genç herkesin bir arada uyuduğu bir ot yığını bulunan tek bir odadan oluşmaktadırlar. Su, sadece umumi çeşmelerden akar ve suya ulaşmaktaki zorluk doğal olarak pisliği artırır.

Çevresel eşitsizliklerin nedenleri sadece çevresel değildir. Bu meselenin nedenleri ekonomik, toplumsal ve politiktir. Diğer bir deyişle bu çevre meselesi özünde bir çevre bir meselesi değildir. Öyle ki bu eşitsizlikler söylemlerimizde, yapılarımızda, politik ve ekonomik kuramlarımızda kök salmıştır ve günlük yaşamımıza nüfuz eden diğer eşitsizliklerle iç içe geçmiş durumdadır. Dünyanın birçok yerinde yoksullar, yerli halklar, öteki ırktan olanlar, renkli insanlar ve göçmenler şehir çöplüklerinin yakınında yaşamaya, kömür madenlerinde ve tarım ilaçlarıyla sulanan ürünleri toplayan çiftliklerde çalışmaya ve demokratik olmayan ve yıkıcı arazi kullanım kararlarının yaşayan zararlı etkilerine orantısız bir şekilde maruz kalmışlardır. Bu durumlar 1970'lerin ve 1980'lerin başında araştırmacılar, aktivistler ve bazı hükümetler tarafından toplumsal eşitsizlik ve çevresel zarar örnekleri olarak belgelenmeye başlayınca çevresel eşitsizlik kavramı ortaya çıkmıştır (Brehm, 2013).

Özellikle alt gelir gruplarının yaşadığı alanlarda oluşan çevresel sorunlar varsılların yaşadıkları alanlara göre daha fazladır. Çevre sorunlarının etkilerinin işte böyle toplumun farklı kesimlerince eşit düzeyde paylaşılmaması çevre konusunda adalet söylemlerini gündeme getirmiştir. Bu eşitsiz yapının içinden yükselen adalet talepleri de Çevresel Adalet Hareketini meydana getirmiştir. Çevresel eşitsizliklerin bir hak talebi olarak doğurduğu Çevresel Adalet Hareketi 1982 yılında meydana gelmiştir. Bu hareket 1982 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nin Kuzey Carolina Eyaletinin Warren County bölgesinde ilk olarak ortaya çıkmıştır. Burada 120 milyon pund toprak zehirli PCB atıklarıyla kirlendikten sonra halkın tepkisine neden olmuştur. Afrikalı Amerikalıların yaşadığı bu bölgenin seçilmesinin sebebi birçoklarına göre buranın çevresel açıdan

sakıncasız olduğundan değil, burada yaşayan halkın yoksul, siyah ve siyasal olarak güçsüz olmasından kaynaklanmaktadır. Warren County'deki mücadele zehirli atıkların bölgede depolanmasına engel olamamıştır. Fakat çevre hareketlerinde yeni bir sayfanın açılmasını sağlamıştır. Hareket başka yerlerde yaşanan benzer olaylara örnek olmuştur. Ayrıca hem çevreci kuruluşların, hem akademinin hem de hükümetlerin kendilerini sorgulamalarını sağlamıştır. O güne kadar pek de önemsenmeyen çevre sorunlarının etkilerinin eşitsiz bir şekilde paylaşımı daha çok önem kazanmıştır (Mazlum, 2011: 217; Szasz, 2018).

Warren County'de yaşanan olaylardan sonra ABD Genel Muhasebe Bürosu, 1983'te çevresel eşitsizlik konusundaki ilk araştırmalara önderlik etmiştir. Çalışma, Güney'deki dört önemli tehlikeli atık depolama sahası yakınlarında yaşayan toplulukların ırk durumunu incelemiştir. Dört düzenli atık depolama sahasının çevresindeki toplulukların üçünün ağırlıklı olarak Afro-Amerikan olduğu belirlenmiştir. 1980 ve 1990'lardaki yerel, bölgesel, ulusal ve hatta uluslararası ölçeklerdeki çoğu çalışmada bu bilgiyi doğrulamıştır (Brehm,2013).

Akademisyenler ve hareket aktivistleri yaşanan durumları belgeleyerek bu eşitsizlikleri tüm dünyaya göstermeye başlamıştır. Bununla birlikte çalışmalar ırksal eşitsizliklere dair kanıtlar da sunduğu için meselenin durumu daha da fazla önem kazanmıştır. Hareketin ortaya çıktığı Warren Country bölgesinde yaşayanların siyahî olması çevresel ırkçılık söylemini de çevresel adalet hareketiyle gündeme getirmiştir. Fakat bu durum belirli bir dönem çevresel adalet hareketine şüpheyle yaklaşılmasına da neden olmuştur. Yine de bugün birçok bilim insanı, çevresel eşitsizliklerin sadece ırksal azınlıkları orantısız bir şekilde etkilemediğini savunuyor. Cinsiyet, yaş, sınıf, göçmenlik statüsü ve yurttaşlık gibi diğer sosyal kategoriler de çevresel tehlikelere maruz kalma ile ilişkilidir. Birlikte ele alındığında, bu etkiler çakışmakta ve çözülmesi güçtür. Ayrıca çevresel adalet hareketinin taleplerinin sadece siyahlar için değil herkes için olduğunun anlaşılmasıyla da şüpheler ortadan kalkmıştır (Leist, 2011). Çevresel eşitsizlik mesesine sınıfsal ve toplumsal eşitsizlikler üzerinden bakmak meselenin daha geniş boyutlarıyla kavranmasını sağlar.

2.3. Çevresel Eşitsizliklerin Boyutları

Çevresel sorunlarla ilgili görüş beyan eden birçok otoriteye göre çevre sorunları tüm dünyanın ortak sorunudur. Sınıfsal konumu gözötilmeksizin hemen herkes hava ve su kirliliğinden etkilenmektedir. Yine bu görüşlerin çoğu sınıfsal kategorinin, sınıfsal çelişkilerin, merkez ve çevre ülke farklılaşmasının ekolojik sorunların oluşumu ve paylaşımı konusunda bir belirleniminin olmadığını iddia etmektedirler. Çünkü onlara göre küresel boyuta varan çevre sorunları tüm insanlığı etkilemektedir. Çevre sorunları üzerinden yapılacak bir ayırımı ise çevre sorunundan etkilenen ve henüz etkilenmemiş olan kesimler olarak ayırmak doğru olmalıdır. Görüşün özeti ise Ulrich Beck'in (akt. Çoban, 2013:244) "yoksulluk hiyerarşiktir, ama kirlilik demokratiktir" sözüdür. Peki gerçekten de "ekolojik sorunlar hiyerarşik sınıfsal bölünmeyi anlamsız kılan, etkilerine maruz kalmak bakımından herkesi eşitleyici bir etkiye (mi) sahiptir"? (Çoban, 2013: 244).

Çevresel sorunların ilk bakışta tüm insanlığı kapsayan sorunlar gibi görünse de toplumsal yapı ve bağlardan kopuk değildir. Mevcut egemen iktisadi sistem çevre sorunlarını küresel sebep ve sonuçlara bağlarken onları sınıfsal bağlamından koparmayı amaçlamaktadır. "Çevre sorunu herkes için vardır ve kimse ondan kaçamaz, Brezilya'da yağmur ormanlarının yok olması İngiltere'de yaşayanları da etkiler" görüşü kapitalist ekonomik sistemin krizlerini perdelerken çevresel sorunları sınıfsal bağlamından uzaklaştırma amacı güder. Aksine çevre sorunları ekonomiyle doğrudan ilişkili ve sınıfsaldır. Yine dünyanın ekonomik büyüklüğü arttıkça en yoksulunun bile bundan pay alacağı görüşünün aksine ekonomiler büyüdükçe ekonomik eşitsizlikler ve paralelinde yoksulluk artmaktadır ki "hiyerarşik olan yoksulluk" da çevresel bir felakettir (Çoban, 2013: 244; Yıkılmaz, 2003: 89-109).

Çevresel sorunlarla toplumsal sınıflar arasında üç farklı ve genel düzeyde eşitsizlik meydana gelmektedir. Bunları toplumsal sınıfların *doğa varlıklarına erişimde eşitsizlik, doğa koruma maliyetlerini paylaşımında eşitsizlik ve çevresel risk ve sorunların paylaşımında eşitsizlik* başlıkları altında inceleyeceğiz.

2.3.1 Doğa Varlıklarına Erişimde Eşitsizlik

Ekonomik ilişkiler ve iktidar ilişkileri çevresel varlıklara erişimi belirleyen en önemli unsurlardan biridir. Doğa kapitalist birikim sistemine hammadde ve doğrudan

ürün olarak girdi sağlamasının yanı sıra neoliberal dönemle birlikte bir meta olarak da birikim sürecine dâhil edilmiştir. Doğanın kullanım değerinin değil de değişim değerinin ön plana çıkmasıyla birlikte sermayenin iştahını kabartmaya başlayan tüm bu alanlar metalaştırılma risklerinin artması durumlarıyla karşı karşıya kalmışlardır. Özellikle sanayi yatırımlardaki kâr oranlarının düşmesiyle gözler kârlılığın yüksek olduğu yeni alanlara kayınca sermayenin çevresel varlıklar üzerindeki baskısı artmıştır.

Sermayenin birikim sağladığı ya da kendini yeniden ürettiği çevresel varlıklar emekçi, yoksul kesimler için geçim mücadelesinin doğrudan alanı olabilmektedirler. Örneğin tek geçim kaynağı ormancılık ya da balıkçılık olan toplumlar gibi. Bununla birlikte geçim alanının destekleyici bir tarafını da oluşturabilirler. Tıpkı kentte çalışıp kırdaki topraklarda üretim yapan emekçiler gibi. Tüm bu ekolojik varlıklar emeğin yeniden üretildiği ve sürdürülebilir bir dünyanın geleceğinin bağlı olduğu varlıklardır. Ormanlar, sular, sulak alanlar, kıyılar, parklar ve meydanlar, hayvanlar, bitkiler gibi sayıları çoğaltılabilirler. Bu çevresel varlıkların sermaye tarafından mülkiyete konu edinilmesi ve kullanımının varsıl sınıflar lehine sınırlandırılması bir takım çevresel eşitsizlikler üretmektedir.

Çevresel varlıkların mülkiyete konu edinilmesi durumunda yani özelleştirildiklerinde ya da ticarileştirildiklerinde bu alanlara ulaşabilmek için ödeme yapılması gerekmektedir. Çevresel varlığa erişimin kısıtlanmasına neden olan bu faaliyetlerin sonucunda çevresel eşitsizlik meydana gelmektedir. Doğa varlıklarının piyasa ilişkileri içine sokulması ise genellikle kamunun yardımı, etkisi ve ya gözetimi altında yapılmaktadır. Sınıf bilincinin yoksunluğu, emek politikalarının geriletilmiş olması ve sendikal faaliyetlerin çözülmesi durumları da doğa varlıklarına erişimi güçleştirmektedir. Doğa varlıklarına erişimin özellikle fiyatlandırma vasıtasıyla kısıtlanması günümüz toplumlarında varsıl ve yoksullar arasında eşitsizlikler üretmesinin yanı sıra üretilemez, arttırılamaz ve geri dönüştürülemez olan doğal varlıkların zarar görmesi ya da yok edilmesi günümüz toplumlarıyla gelecek kuşaklar arasında da eşitsizlikler üretmektedir.

Doğa varlıklarına erişimde eşitsizlik biçimi ekosistem üzerinde en ağır yükün kimler tarafından oluşturulduğuyla da ilgilidir. Her insanın doğa üzerinde oluşturduğu baskı eşit değildir. Bireyin ait olduğu toplumsal sınıf, eğitim düzeyi, yaşadığı ülke, ait olduğu kültür ve yaşam biçimi, dünya görüşü, tüketim alışkanlıkları ve çok daha fazla

etken onun doğa varlıklarına erişimini ve bu erişimin sonucunda doğan çevresel maliyeti etkiler. Varsıl ve yoksul bireyler arasındaki tüketim miktarı değişmektedir. Her insanın ortalama bir Amerikalı kadar tüketimi olsaydı, bu dengenin sağlanması için altı tane daha dünyaya ihtiyaç duyulacaktı. Bu duruma bağlı şekilde ülkeler arasında ciddi miktarda tüketim farkları ve bunun sonucunda da doğa üzerinde oluşan baskının miktarı konusunda farklar vardır. New York'ta yaşayan 19 milyon kişinin en yoksul 50 ülkede yaşayan 766 milyondan daha çok karbon salınımına neden olduğu bilinmektedir. Bununla beraber bu 19 milyon da eşit bir şekilde çevresel yük oluşturmamaktadır (Çoban, 2013: 245).

2.3.2. Doğa Koruma Maliyetlerinin Paylaşımında Eşitsizlik

Çevresel sorunların temel sebebi kapitalizm olmasına rağmen mevcut piyasa sistemi bu sorunları görmezden gelmektedir. Sorun olarak gördüklerini ya da görmek zorunda kaldıklarının mali sorumluluğundan da kaçınmaktadır. Bunun da ötesinde kapitalizm ekolojik krizin kendisini bile yeni birikim alanları yaratmak amacıyla kullanmaktadır. Sistemin krizlere karşı sunduğu tüketim odaklı çözüm önerileri daha fazla maliyet ve sorun üretiyor. Örneğin enerji kullanımını azaltmak yerine HES (Hidroelektrik Santrali) projeleri ya da termik santraller açıyor.

Kapitalist birikim sisteminin bu tavrı sonrasında çevre sorunlarının nedenleri toplumun tüm kesimlerince eşit paylaşılmadığı gibi bu sorunları önlemenin maliyeti de eşit olarak paylaşılmamaktadır. Üretimin tüm dışsallık maliyetleri toplumda eşit paylaştırılırken ürettiği fayda sadece toplumun sınırlı bir kesiminde toplanmaktadır. Tüm bu işleyiş çevresel eşitsizlik üretmektedir. Bunların da dışında, doğa ve işçinin emeği üzerinden büyüyen kapitalizmin ülkeler ve bölgeler arasında ortaya çıkardığı ekonomik ve toplumsal eşitsizliğin de çevre üzerinde eşitsiz bir baskı ürettiği bir gerçektir (Çoban, 2015; 2018).

Ülkeler ve bölgeler arasında oluşan güç eşitsizliği yine bu kapitalist birikim sisteminin doğasının bir sonucudur. Meydana gelen gerçekliği görmek için dört nokta önemlidir. Az gelişmiş ülkelerin doğalarının daha çok sömürülmesi, yine bu ülkelere kirli sanayinin taşınması sonucunda buraların kirliliğinin mekân haline gelmesi, tüketimin erken kapitalistleşmiş ülkelerde savurganlığın ötesinde olması ve son olarak da ekonomik güce eş değer bir biçimde sosyal sermayenin az olduğu yerlerde doğanın

korunması için gerekli gücün ve birlikteliğin sağlanamamasıdır. Sürecin sonunda ise toplumun yoksul kesimleri bu durumdan en çok etkilenen taraf olmaktadır (Magdoff, 2015: 55).

2.3.3. Çevresel Risk ve Sorunların Paylaşımında Eşitsizlik

Burada bahsini edeceğimiz eşitsizlik ekolojik sorunların etkilerinin paylaşılmasıyla ilgilidir. Çevresel zararların etkileri toplumsal sınıflar arasında eşit bir şekilde paylaşılmamaktadır. Her ne kadar egemen iktisadın çevresel sorunların yaşayan her canlı tarafından eşit paylaşıldığı retoriği ne kadar yaygın olsa da bu gerçek değildir. Bu söylemi daha çok hava kirliliğinin ve küresel ısınmanın etkilerinin tüm dünya üzerinde eşit bir etki oluşturduğu kanısına dayandıran kapitalist söylem böylelikle gerçeği bulandırma gayretindedir. Öyle ki satın alma gücü yükseldikçe çevresel sorunlardan kaçma ve daha sağlıklı koşullarda yaşama olanakları artmaktadır. Dünyanın yoksul ülkelerinde her 19 kişiden biri iklim değişikliğinin etkilerine maruz kalırken, erken kapitalistleşmiş ülkelerde bu sayı 1500 de bire yükselmektedir (Çoban, 2013: 246).

Çevresel sorunların etkileri çoğunlukla yoksulların geçim kaynaklarını etkilemektedir. Toprağın kirlenmesi ve betonlaşması, suların ve havanın kirlenmesi, ormanların yok edilmesi, su altı yaşamının tehlikeye düşmesi ya da yok olması, zehirli atıkların alelade çevreye saçılması önce toplumun alt gelir kesimlerini etkilemektedir. Toplumun yoksul kesimleri çevresel sorunlara karşı daha savunmasızdırlar. Varsılların satın alabilme gücü çoğunlukla sorunlardan uzaklaşabilmeleri konusunda kolaylıklar sağlar. Örneğin sağlıklı gıda, barında, kentsel yaşam olanakları satın alınabilir durumdadır. Yine çevre sorunlarından kaçabilmek için de maddi bir güç ve olanaklar gerekmektedir.

Meseleye mekânsal olarak bakıldığında çevresel risk taşıyan mekânlar yoksullar tarafından paylaşılmaktadır. Kentlerin havasının kirlilik yoğun alanları, sanayi bölgelerinin, atık depolama ve yakma tesislerinin çevreleri toplumun emekçi ve yoksul kesimlerince kaplanmıştır. Gecekondu mahalleleri yoksul olmanın bir sonucu olarak yoksulların mekânı ve yoksulluğun mekânı olarak da toplumsal ve çevresel eşitsizliklerin mekânıdır. Yine konutların fiziksel varlığı da genellikle sınıfsal etkiler taşır.

Riskli ve tehlikeli işler de bir zorunluluğun sonucu olarak, başka bir alternatifi olmayan yoksul kesimlerce üstlenilmektedir. İnsan sağlığı açısından tehlike barındıran tüm meslek ve işlerde genellikle bir zorunluluk durumuyla çalışılmaktadır. Dünyanın kirliliği ve tehlikeli iş ve mesleklerinin çoğunlukla yoksul ülkelerde birikmesi de bu sebeplere dayanmaktadır.

2.4. Müşterekler ve Çevresel Müştereklere Erişim

Yasa hapsediyor adamlarla kadınları
Müşterekten kaz çalanları
Ama salıveriyorlar asıl alçağı
Kazdan müşteregi çalanı

Yasa diyor ki çekelim ceremesini
Alırsak bizim olmayan şeyleri
Ama dokunmuyor beylere hanımlara
Senin benim olanı alanlara

Yasa hapsediyor adamlarla kadınları
Müşterekten kaz çalanları
Müşterekler kazlardan esirgenecek
Birileri onları geri alana dek⁴

Müşterekler bugün sosyal bilimlerin en çok tartıştığı meselelerden biri olma yolunda hızla ilerlemektedir. Kullanılma biçimleri, kullanıcıları, tarihsel süreçleri, kamu-özel tartışmaları, hukuki boyutları, onlar için verilen toplumsal mücadeleler ve çok daha fazlası müşterekler meselesini sosyal bilimlerin her alanına yayıp, onları üzerine daha çok konuşulur hale getirmektedir. Toplumsal eşitsizlikler ve çevre bağlamında paradokslarla dolu olan yeniden üretilme süreçleri ise bu çalışma için ayrıca önem taşımaktadır.

2.4.1. Müşterekler Üzerine Bazı Teorik Tartışmalar

Müşterekler birden fazla kişinin aynı anda yararlandıkları doğal kaynaklar ve insan ürünü olan sistemler ve ürünler müşterek (common) olarak sınıflandırılabilir. Müştereklerin ürettiği değer sonludur bu yüzden bir kişinin bu kaynaktan kullanımı bir başka kişinin kullanacağı faydayı azaltır. Yine de müştereklerin çoğu büyüklüğü itibarıyla birden fazla kişinin kullanımına imkân verirken, sonluluğu nedeniyle muhtemel kullanıcıları engellemek için kurallara sahiptir. Yeraltı suyu havzaları, sulama sistemleri, ormanlar, kıyıları, meraları, göller, denizler, devlet hazineleri, internet, bazı

⁴ On yedinci yüzyıldan kalma İngiliz halk şiiri (akt. Boyle, 2015: 89).

kültürel eserler, tarihi eserler bazı müştereklerdir (Ostrom, 2016: 53). Müşterekler üyeleri net bir şekilde tanımlanmış bir grubun, üyesi olmayanları bir kaynağın kullanımından hukuki olarak engelleme hakkına sahip olduğu mecralardır. Açık erişim rejimleri –açık denizler ve atmosfer gibi klasik örnekler de dâhil olmak üzere- ise hukuk kuramında uzun süredir bir kaynağın kullanımına kimin erişimi olacağı konusunda herhangi bir sınırlama olmayan alanlar olarak kabul edilmektedir (Ostrom'dan akt Angelis ve Harvie, 2016: 114-115).

Tanımlanması güç olan müşterekler üç temel anlam kümesine göndermede bulunuyor. Bu kümeler hava, su, toprak, orman, tohum gibi doğal varlıkları; yol, sokak, park, kıyı, meydan gibi kentsel alanları ve bilim, sanat, internet, dil, gelenek gibi sosyal ve kültürel alanları oluşturuyor (Duru, 2018). En geniş anlamıyla ise herkesin paylaştığı, herkesin olan ve herkesin sahip çıktığı her şey olarak ifade ediliyor. Bununla beraber müşterekler sadece insan ilişkilerinin, insan merkezli etkinliklerin de alanı değildir. İnsan dışındaki başka türlerin, canlı ve cansız varlıkların bir bütünlüğüdür (Çoban, 2018).

Müşterekler olarak bahsini ettiğimiz doğal varlıklar, kentsel öğeler ve sosyal-kültürel değerler kapitalist sistem için yaşamsal önem taşımaktadır. Bu alanlar kapitalizm için bir kaynak olma, bu alanlardan kendini yeniden üretme ve birikimin devamını sağlama anlamı taşır. Ancak bu sebepler dışında müştereklerin varlığı ve üzerinde var olan ilişkiler ve değerler biçiminin kapitalizm için bir tehdit unsuru olması da müşterekleri tehlike altına sokmaktadır. Öyle ki ekonomik sistemin ve sermayenin denetiminin dışında kalabilen alanları temsil eden müştereklerin, herkesin olan ya da hiç kimsenin olmayan dereleri boşa aktığı, kent içi mahallelerini suç ve çöküntü alanı olduğu söylemleriyle özel mülkiyete geçirilmesine veya ticarileştirilmesine ilişkin düzenlemelere gidilmiştir (Duru, 2018).

Müştereklerin tarihine baktığımızda ise onlar bize dolaylı da olsa eşitliklerin ya da eşitsizliklerin tarihini sunar. İnsanlık tarihinin en büyük kısmında, başlangıcında, insanların kimsenin sahip olmadığı ya da herkesin sahip olduğu topraklarda yaşayıp, ihtiyaçlarını gidermek için avcılık ve toplayıcılık yaptıkları bilinmektedir. Başka türlerin olduğu gibi, insanların da kendilerine ait gördükleri topraklar vardı ancak bunlar özel değil, kabilenin ortak malı olarak belirlenmişti. Yaklaşık on bin yıl önce tarımın

keşfiyle insanlık kalıcı yerleşime geçmeye başlamış⁵ ve bununla birlikte bir zaman sonra özel mülkiyet ortaya çıkmıştır. Rousseau (2016: 133) bu durumu “bir toprak parçasını çitle çevirip ‘*bu bana aittir!*’ diyebilen, buna inanacak kadar saf insanlar bulabilen ilk insan, uygar toplumun kurucusu oldu” diyerek açıklıyor. Rousseau bu fikrin birdenbire oluşmadığını ise “doğadaki bilgi birikimi” ne bağlıyor.

Zaman ilerledikçe özel mülkiyet artsa dahi toprağın büyük kısmı müşterek olarak kalmıştır. Örneğin Roma İmparatorluğu döneminde su, kıyıları, yabancı hayat ve hava herkese açık kaynaklar olarak belirlenmiştir (Barnes,2015: 74). İnsanlar kendi özel mülklerinin dışında kalan bu gibi alanları “müşterek” olarak adlandırmışlardır. Bu kavram daha çok meta kavramıyla ilişkilidir. Çünkü herkes müştereklerden sadece evlerinin geçimini sağlayacak kadar faydalanmaktadır. Toplumun yüzyıllar boyunca oluşturduğu müşterekler yasaları ise yol hakkını, avlanma miktarını ormandan, meradan, sudan yararlanma hakkını düzenlemiştir. Günümüzde müşterek örnekleri: hava, su, internet, parklar, kütüphaneler, kan bankaları, aşevleri, müzeler, STK’lar, moda trendleri, dalgalar (radyo, TV, cep telefonu), bayramlar, seksek, futbol, biyoçeşitlilik, vergilerle finanse edilen bilimsel araştırmalar, Wikipedia, Robin Hood, Dostoyevski, suşi, pizza ve tüm geleneksel yemekler, kimono, devlet okulları, toplu taşıma ve diğer kamu hizmetleri, açık kaynak yazılım, şakalar, masallar, argo ve fıkralar, okyanuslar, Antarktika, uzay ve çok daha fazlasıdır (Walljasper, 2015a: 25-26) Bu müştereklerin bir kısmı çağlar boyunca kendini yeniden üretip varlığını sürdürürken, önemli bir kısmı ise yok edilmiştir.

Daha yakın zamanlara geldiğimizde; müşterekler meselesi önce 1968 yılında Garrett Hardin’in Science dergisinde yayınlanan *Müştereklerin Tradejisi*⁶ adlı makalesiyle (Hardin, 2016), sonra ise politik ekonomist Elinor Orstrom’un müştereklerin analizi üzerine yaptığı çalışmaların sonucunda⁷ 2009 yılında Nobel Ekonomi Ödülünü almasıyla müşterekler meselesi daha fazla konuşulur hale gelmiştir. (Angelis ve Harvie, 2016: 106). Hardin “herkese açık bir otlak” ve bu otlakta sığırlarını otlatan “rasyonel çoban” üzerinden müşterekleri açıklamaya çalışır. Hardin’e göre her çoban sürüsünü büyütmek için sığırlarını merada olabildiğince otlatmaya çalışır. Bu

⁵ Göbeklitepe’nin keşfiyle insanlık tarihinin baştan yazılmasına neden olan tartışmaları yok sayarsak.

⁶ Makalenin Türkçesi için bakınız: (Hardin, 2016).

⁷ Çalışmaların derlenip Türkçeye çevrildiği bir makale için bakınız: Herkesin Herkes İçin, Metis Yayınları.

çobanın rasyonel bir varlık olmasının sonucudur. Bu durum ise meranın sonunu getirir ki bu da Hardin için “müştereklerin trajedisi”dir (Hardin, 2016).

...Müştereklerin özgürlüğüne inanan bir toplumda kendi çıkarlarını gözeten bu bireylerin her biri çöküşe doğru koşmaktadır. Müştereklerde özgürlük, herkese çöküş getirir (Hardin, 2016: 31).

Hardin sığırlarını otlatan çobanda birikimin sürekliliğini mecbur kılmıştır. Hardin böylece kapitalizmin temel yasaları üzerinden müşterekleri açıklamaya çalışır. Ayrıca “herkese açık bir otlak” örneğini hiçbir kanıtla dayandırmaz. Ona göre her rasyonel çoban sürüsünü en çok sayıya çıkarmaya çalışır. Böylelikle de müşteregin sonu gelecektir. Hardin insan doğasını bencil ve değişmez olduğunu ve kendi çıkarlarını tüm toplumun çıkarlarından üstün tuttuğunu varsaymıştır. Fakat müştereklerin toplumlarda kolektif olarak yüzyıllar boyunca sorunsuz bir şekilde kullanıldığı ortaya koyan çokça kanıt vardır: Friedrich Engels, kapitalizm öncesi Almanya’nın belli kesimlerinde müşterek temelli toplulukların aldığı biçim olan “mark”ı anlatırken her üyenin her konuda eşitliğinden bahsetmektedir. Benzer bir uygulama İngiltere’de stinting⁸ (kısmi) adıyla uygulanmaktaydı. (Angus, 2017). Karadeniz’de ormanlar yüzyıllardır belirli topluluk temelli yapılar tarafından yönetiliyor (Akbulut, 2017: 277). Netting (akt. Caffentzis, 2016: 137) İsviçre’nin dev süt endüstrilerine süt sağlayan mandıra ineklerinin tam bir işbirliği içinde açık Alp meralarında otlatıldığını anlatır. Netting’e göre Hardin İsviçre peynirinin buzdolabına nasıl geldiğini öğrenmiş olsaydı “Müştereklerin Tradejisi”ni yazmazdı.

Hardin müşterekler ve çevre kirliliği arasında da ilişki kurar. Ona göre rasyonel birey müştereklere boşalttığı atıkların maliyetiyle ilgilenmez ve bu “tradeji” ancak özel mülkiyet ya da biçimsel olarak ona benzeyen bir yöntemle engellenebilir. Hardin su ve havanın parsellenemeyecek olmasından dolayı ise bunların yasa ve vergilerle korunabileceğinden bahseder. O müştereklerin yasalarla korunmasındansa özel mülkiyeti önerir. Malthuscu bir anlayışa sahip Hardin’e göre üreme özgürlüğü kabul edilemez. Çünkü nüfus müştereklerin ayrıca bir trajedisini oluşturur.

⁸ “Her iştirakçinin ortak toprakta otlatılabileceği inek, domuz, koyun ve diğer canlı havyan sayısına kısıtlama getiren uygulama” (Angus, 2017: 47).

Hardin'in müşterekler üzerine yazdığı makale çitlemeler meselesini başka bir deyişle de ilk birikim kavramını gündeme getirmiştir. Angelis ve Harvie'ye göre (2016: 106) Elinor Ostrom'un 2009 yılında müşterekler üzerine yaptığı çalışmalarla Nobel Ekonomi Ödülü alana kadar ilk birikim adı verilen süreç, yani müştereklerin çitlenmesi süreci bir defaya mahsus yaşanmış ve birkaç yüzyıl önce tamamlanmış bir süreç olarak anlaşılıyordu. Onlara göre örneğin, İngiltere'de "çitlemeler" kavramının genellikle on altıncı yüzyılda yaşanmış bir şeye gönderme yaptığı varsayılırdı. Ancak Ostrom'dan önce *Müştereklerin Trajedisi* başlıklı makalesinin sonunda tarım arazilerinin çitlenmesinden, otlakların av ve balıkçılık alanlarının kısıtlanmasından fakat bunun dünyanın bütününde tamamlanmamış olmasından bahseder. Bir nevi o çitlemelerin devam ettiğini ortaya koyar ve devam etmesi gerektiğini yazar.

Peki, müştereklerin bugün halen var olması "ilk birikim sürecinin" devam ettiği anlamına gelir mi? Angelis ve Harvie (2016: 107) Marx'ın ilk birikim kavramının geleneksel Marksist yoruma göre kapitalist üretim tarzının ön koşullarını doğuran tarihsel süreç olduğunu söyler. Bu oluşan ön koşullar temel olarak oluşan emek piyasasında ücret karşılığı satmak zorunda oldukları emek güçlerinden, çalışma kapasitelerinden, başka bir geçim kaynağı olmayan bir grubun yaratılmasını ve geliştirmekte olan sanayilerde kullanılabilecek sermayenin birikimini ifade eder. Marx ise ilk birikim için, her şeyden önce, "toplumsal geçim ve üretim araçlarını sermayeye" ve "dolaysız üreticileri ücretli işçilere dönüştüren", "üreticiyi üretim araçlarından ayıran tarihsel süreç"ten başka bir şey değildir, der (Marx'tan akt. Glassman, 2016: 80).

Müştereklerin sosyal bilimlerde değerini bulması ise 1989 yılında Uluslararası Ortak Mülkiyet Çalışmaları Birliği'nin (International Association for the Study of Common Property) kurulmasıyla gerçekleşir. Bu kurum 2006 yılında ise Uluslararası Müşterekler Çalışmaları Birliği (IASC) adını alır. Birliğin en önemli temsilcisi ise 2012 yılındaki vefatına kadar otuz yıl boyunca "ortak mülkiyet" çalışmalarıyla bilinen Elinor Ostrom'dur. Ostrom ve IASC'taki iş ve araştırma arkadaşları Hardin'in iddialarını çürütürler (Angelis ve Harvie, 2016: 114) ve Ostrom müştereklerin sürdürülebilirliği için sekiz ilke ortaya koyar (Ostrom, 2016: 67-68; Angelis ve Harvie, 2016: 115-116):

- I. *Net Tanımlanmış Sınırlar*: Ortak kaynağın sınırlarının kendisi ve bu kaynaktan yararlanma hakkı olan birey ya da haneler net bir şekilde tanımlanmıştır.

- II. *Yerel Koşullarla Uygunluk (Uyum)*: Müşterekleri yöneten kurallar yerel toplumsal ve çevresel koşullarla uyumludur.
- III. *Kolektif Karar Verme Düzenlemeleri*: İşleyiş kurallarından etkilenen bireylerin çoğu bu kuralların değişiminde söz sahibidir.
- IV. *Denetleme*: Ortak kaynakların durumunu ve kullanıcıların davranışlarını aktif olarak denetleyen gözetmenler kullanıcılara hesap vermekle yükümlüdür ya da kaynağın kullanıcıları diğer kullanıcıların kaynaktan ne kadar kullandığını ve kaynağın durumunu denetler.
- V. *Kademelendirilmiş Yaptırımlar*: İşleyiş kurallarını ihlal eden kullanıcılar, kullanıcıların geneline karşı sorumlu olan görevliler ya da her iki grup tarafından (ihlalin ciddiyeti ve içeriğine göre) yaptırıma tabi tutulurlar.
- VI. *Çatışmaları Çözme Mekanizmaları*: Kullanıcılar ve görevlileri, kullanıcıların içinde ya da kullanıcılar ve görevliler arasındaki uyuşmazlıkları çözebilecek düşük maliyetli yerel mecralara hızla erişebilirler.
- VII. *Örgütlenme Hakkının Asgari Ölçüde Tanınması*: Kullanıcıların kendi kurumlarını oluşturma hakları idare tarafından engellenemez.
- VIII. *İç İçe Geçmiş sosyal ekolojik sistemle bağlantılıysa, çoklu ve iç içe geçmiş yönetim sistemleri mevcuttur* *Kuruluşlar*: Bir ortak kaynak daha geniş bir.

Ostrom'un müştereklerin sürdürülebilirliği için ortaya koyduğu bu sekiz ilke mevcut müştereklerin kaderlerinin belirlenmesi açısından önemlidir. Sermayenin göz hapsinde olan bu alanlar çoğu kez sermaye tarafından sürdürülemez hale getirip sürdürülebilirlik adına çitlenmektedir. Ucuz birikim fırsatı sunması dolayısıyla sermayenin iştah kabarttığı müştereklerin özellikle neoliberal kuşatma altında daha korunmaya ihtiyaç duyduğu muhakkaktır. Ostrom aslında bu sekiz ilkesiyle yüzyıllardır sürdürülebilen müştereklerin temel özelliklerini ortaya koymuştur.

Müşterekleri sosyalist anlamda incelediğimizde ise onların sosyalist düzenin ekonomik ve politik varlığının sürdürülmesi konusunda önemli olduğunu görüyoruz. Özel mülkiyet biçiminin sosyalizmde destek bulamaması dahi müştereklerin çoğu yer ve zamanda sürdürülebilirliğini kolaylaştırıyor. Öyle ki Marx ilk birikimi "toplumsal geçim ve üretim araçlarını sermayeye" ve dolaysız üreticileri işçilere", üreticiyi üretim araçlarından ayıran tarihsel süreç" olarak belirtiyor (Marx'tan akt. Glassman, 2016: 80). Müşterekler eşitlikçi ve işbirliğine dayanan bir toplum kurmanın en temel araçlarından biri (Caffentsiz, 2016:140) olduğu için sosyalizmde önemli yer tutar. Bununla beraber sosyalist bakış açısı kapitalizmi müştereklerin çitlenmesi üzerinden ciddi bir şekilde eleştirmektedir.

Müşterekler günümüzde farklı hallerde varlığını sürdürmektedir. Tabii müştereklerle birlikte ilk birikim ve çitleme de devam etmektedir. Müşterekler arasındaki farklar toplumsal sınıfların da mücadele biçimlerine yansır ve karşılıklı olarak birbirini üretir. Bugün hala çitlenmemiş, müşterek halini koruyan her ortak tüketim alanı sermayenin gözünü diktiği bir yeniden üretim alanıdır. Kapitalizm ormanlar, nehirler, göller gibi doğal müşterekler; mahalleler, caddeler, sokaklar, parklar gibi kentsel müşterekler ve sanat, bilgi ve internet gibi sosyal ve kültürel müşterekler üzerinden, en az maliyetle birikim elde etmeye çalışır. Bunu yaparken de bu alanlarda krizlerine çareler arar. Tüm bu amaçları özü itibariyle müşterek ancak tamamen çitlenmemiş alanlarda da gütmeyebilir. Daha önce çitlediği ancak yine de hukuki boyutu kullanıcısı olduğu toplum tarafından kabul görmemiş müşterekleri elinde tutmak için de çaba harcar.

2.4.2. Yerel Ekonomik, Toplumsal ve Kültürel İlişkiler Bağlamında Müşterekler

Ortaklaşa kullanılan, herkesçe paylaşılan varlık, değer ve olanaklar olarak da bahsedebileceğimiz müşterekler kullanıcıları için ekonomik, toplumsal ve kültürel ilişkiler açısından yaşamsal öneme sahiptir. Olağan dönemlerde faydaları aslında farkına varılmamış olan müşterekler özellikle ekonomik kriz dönemlerinde bu yaşamsal önemleriyle ön plana çıkarlar (Duru, 2018). Çünkü müşterekler sermaye için daima yeni birikim olanakları sunarken, emekçi kesimler için ise geçim mücadelesinin temel ya da destekleyici alanı olabilmektedirler. Ayrıca emeğin yeniden üretilmesinde ve emek mücadelelerinde kamuoyu oluşturulması konusunda bu alanların görmezden gelinemeyecek kadar büyük önemi vardır. Bu yüzden de her bir yerelin çevresel müşterekle ekonomik, toplumsal ve kültürel ilişkisinden bağımsız olmayan bir ilişkisi vardır.

Müştereklerin taşıdığı ekonomik değerler açısından ön plana çıkmasına neden temel gerekçe onlara duyulan ihtiyaç ve çitlenme tehlikesinin artmasıdır. Sermaye kendine yeni birikim alanları bulmak için müştereklerin özelleştirilmesini ve yahut ticarileştirilmesini talep etmektedir. Bunu ise devletin ekonomik ve politik desteğini alarak yapmaktadır. Bu talebin karşısında ise özellikle neoliberalizmin ağırlaşan koşulları altında geçim ve yaşam mücadelesi veren toplulukların bu müştereklere olan

ihtiyaçları duruyor. Martinez-Alier (akt. Őengöl, 2017: 62) doğa ile dolaysız bir ilişki içinde yaşayan toplulukların (kölülerin ve yerli halkların), yaşam alanlarına ve doğa ile kurdukları ekonomik ilişkiye karşı oluşan tehditlere karşı vereceği mücadelelerden bahseder. Yoksulların çevreciliği olarak adlandırdığı bu ilişkide yoksullar bir çevreci gibi davranmazlar, onlar kendi çıkarları ve değerleri nedeniyle yaşam alanlarını tehdit eden firmalara ve devlete karşı hareket ederler.

Müştereklerin itlenmesi karşısında yerelde yaşayan halkların bu çitlemeler karşısında verdikleri mücadeleler eşitsiz toplumsal iliŐkilerden bağımsız değildir. Bununla birlikte çitleme karşısındaki etkilenme düzeyi de toplumsal ilişkilerin bir parçasıdır. Yani müşterekle olan geçim ve sahiplenme düzeyi mücadeleyi etkileyen temel unsurdur. Eğer müşterek geçim alanının doğrudan belirleyici ya da destekleyici alanıysa burada müŐtereki kullanıcılarının müŐtereki sahiplenme düzeyleri yüksektir. Bu durum müŐtereki korunması, yaşam alanının korunmasına eş değer olduğu için çitleme karşısında mücadele tavrı yüksektir (Őengöl, 2017: 62-63).

MüŐtereki sahiplenilmesi sadece geçim mücadelesiyle ilişkili olmayabilir. Toplumsal ve kültürel bağlar da müŐtereki sahiplenilmesi konusunda önemli bir yer tutmaktadır. Müşterek üzerinde önceden kurulmuş bir geçim ilişkisi devam etmese de sahiplenme durumu varlığını sürdürebilmektedir. Köyleriyle geçim ilişkisi kalmamıŐ toplulukların köyleriyle kurdukları bağı sürdürmeleri bu durumun en güzel örneklerinden biridir. Bu insanlar köylerinden koparak kentlileŐseler bile emeklilikte köye dönme hayalleri müŐtereki olan bağlarını kanıtlar (Őengöl, 2017: 64-65). evre koruma konusunda edinilmiŐ bilinç ve eğitim düzeyi de özellikle çevresel müştereklerin sahiplenilmesi ve korunması konusunda önemlidir. Toplumsal ve kültürel bağların geliŐtirilip korunmasında büyük önem taşıyan bilinç düzeyi, müŐtereki savunulması konusunda da önemlidir.

Müşterekler sadece çitlemelere karşı korunmaz. Kendi içinde ürettikleri kurallar müŐtereki sürdürülebilirliği açısından önem taşır. Müştereklerin ürettiği kaynak değeri sonludur, bu yüzden de bir kişinin bu kaynağı kullanımını diğerlerinin kullanacağı kaynak birimlerin miktarını azaltır (Ostrom, 2016: 53). MüŐtereki ürettiği değerin sonunun gelmesini engellemek adına bu değer kullanımını azaltma ve müŐtereki koruma yoluna gidilir. MüŐtereki kullanıcıları tarafından koyulan kurallarla gerekli önlemler alınır.

Türkiye’deki mera kullanımındaki sürdürülebilirlik bu müştereklerin kullanıcıları tarafından koydukları kurallarla bu alanları yüzyıllardır koruduklarını gösterir. Buradaki “rasyonel çobanların” yüzyıllar boyunca aşırı otlatma yapmamış olmaları, müştereklerin kendi hallerine bırakılmamalarını savunan ve aksi durumu “tradeji” olarak gören Hardin’in varsayımlarını çürütür (Angus, 2017).

Müştereklerin varlıklarını sürdürmeleri ve varoluşları boyunca, geçmişten bugüne değin, müştereklerin kendilerini yeniden üretmeleri, müşterekleştirme ve onları yok etme çabaları insanlar arasında yeni ilişkiler üretmektedir. Müşterekler sadece malların ve faydaların belirli toplumsal kurallar dâhilinde üretilmesi ve dağıtılmasıyla sınırlı değildir. Aynı zamanda yeni toplumsal ilişkilerin ve yaşama biçimlerinin ortaya çıkmasını da sağlamaktadır. Müşterekler mütemediyen bir yenilenme süreci içindedirler. Bu süreç içinde müşteregi paylaşan topluluklar yeni gelenleri de içine alarak genişler.⁹ Genişleme esnasında paylaşma kuralları yeniden düşünülür, paylaşma imkân ve mekânları yeniden düzenlenir, mal ve fikir alışverişi ise sürekliliğini kaybetmez (Stavrıdes; 2018: 16-17). Topluluklar bazen ağırlaşan ekonomik koşullarla mücadele edebilmek adına bir takım yeni müşterekler de üretebilmektedir. Örneğin alternatif gıda ve yahut takas pazarları gibi (Duru, 2018).

Egemen sermaye, toplumları ve kültürleri tekipleşmeye iter. Böylelikle bir dünya kültürü meydana getirerek üretim maliyetlerini düşürür. Dünyanın her köşesindeki insana aynı şeyleri yedirip içirerek, giydirerek, izleterek, dinleterek ve sadece kendi ideolojisini tek göstererek tüm farklılıkları yok etmeye meyillidir. Bu yüzden toplumların yerel kültürel müşterekleri daha değerli, korunmaya değer bir hal almıştır. Bir tür toplumsal müşterekler var olduğunu ispatlama, benliğe tutunma ve muhalefet olabilme alanlarıdır nesnelere, şeyleridir.

Bugün teknolojinin gelişmesi ve internetin bilgi yaymadaki büyük etkisiyle birlikte bilgi ve enformasyon bir toplumun hatta tüm dünyanın hem ekonomik hem de iktidar ilişkilerini üretmedeki etkisini arttırmıştır. İnternet ağı ve özellikle de sosyal medya çağın en önemli müşterekleri haline gelmiştir. Bu müşterekler hem iktidarları ve egemen iktisadi sistemi tehdit etmektedir hem de yerel müştereklerin çitlenme

⁹ Bazen de bunun tam tersi bir şekilde yok da olabilir.

karşısında verebilecekleri mücadeleler konusunda tüm dünyada kamuoyu oluşturmaktadırlar. Bazı ülkelerde zaman zaman internet kullanımının kısıtlanması¹⁰, Kuzey Kore gibi dünyanın bazı ülkelerinde de halen internetin devlet gözetiminde kullanılması bu durumun güncel örnekleridir.

Ek olarak çalışanlar üzerindeki hedef ve üretim baskıları, yedek işçi ordusunun varlığı, borçlu bir yaşam toplumun ruhsal ve fiziksel sağlığını bozmuştur. Sadece bu sebepten ötürü bile müşterekler çok önemlidir. Çünkü bu alanlar dönüştürülmemiş ya da daha az dönüştürülmüş doğaldır aynı zamanda. Toplumsal müşterekler insan ruhu için iyileştiricidir.

2.4.3. Müşterekleşme ve Müştereklerin Toplumsallıktan Koparılmaları

Müşterekleşme pratikleri insanlar arasında yeni toplumsal ilişkiler üretir. Bu pratikler malların üretimi ve dağıtımıyla sınırlı kalmamakta ve yeni yaşama, paylaşma biçimleri yaratmaktadırlar. Bu üretimin zıddı olan durumda ise müştereklerin ve müşterekleştirme çabalarının varlığı ve üretimi karşısında müşteregin paylaşma düzeyini, biçimini, sürdürülebilirlik pratiklerini ve kurallarını bozacak, “müşteregin toplumsallıktan koparılmasına” neden olacak kapitalist toplum örgütlenmesinin kural ve pratikleri vardır. Bu kural ve pratikler yüzyıllardır “çitlemeler” yoluyla vücut bulmaktadır. Bir alanın çitlenmesi zihnimizde mekânsal bir imge yaratmaktadır. Ancak müştereklerin kapitalistlerce çitlenmesi sadece belirli mal ve kaynakların kullanımının engellenmesi değildir. Müşterege yeni gelenlere açık bir yönetimin olmaması, üretilen bilgi birikiminin sadece finanse edenler tarafından paylaşılması gibi durumlar çitlemenin bambaşka şekillerde vücut bulmuş halidir. Çitleme teriminin kullanılmasını haklılaştıran neden ise onun hem kelime anlamını hem de metaforik değerini korumasıdır (Stavrıdes; 2018: 16-17).

¹⁰ Özellikle Gezi Olayları zamanında Türkiye’de sosyal paylaşım sitelerine erişim devlet eliyle yasaklanmıştı. Bir kent müşteregi olan Gezi Parkı’nın korunması mücadelesinde bir başka müşterek olan internetin hem mücadelenin çok daha geniş kitlelere ulaşması bakımından hem de erişiminin kısıtlanması bakımından önemli büyüktü. Bu tezin yazıldığı süre zarfında ise Vikipedi’ye erişim çok uzun bir süredir engellenmiştir.

Müşterekleri sadece ekonomik değerler üzerinden açıklamaya kalkmak da yanlıştır. Yaşamı idame ettirebilmek her birey, her toplum için çok önemlidir ancak toplumsal yaşamın tek açıklayıcı faktörü değildir. Üretim ve iktidar ilişkileri belirli bir toplumun tarihsel statüsünü şekillendirir. Her iki ilişki kümesi de toplumsal mücadeleler içinde ve özellikle de müşteregin tanımı, kontrolü, temsilleri ve elde edilme biçimleri üzerine mücadelelerde ifadesini bulur. “Müşterekleşme temsillerin, pratiklerin ve değerlerin belirli bir toplumda neyin nasıl paylaşılacağını çevreleme noktasında kesişmesini sağlayan karmaşık ve tarihsel açıdan kendine has bir süreçtir” (Stavrıdes, 2018: 45-46). Bu süreç hem kendi öznelarını hem de kendi araçlarını şekillendirir. Bununla birlikte müşterekleşme pratikleri neyin müşterek olarak belirleneceğini, neyin değer kazanacağını, kullanılacağını ve simgeleştirileceğini tam anlamıyla üretir. Müşterekleşme mücadelelerinin çoğunun temelinde toplumsal ve çevresel eşitsizlikler vardır. Bu nedenle müşterekleşme çabalarının gerçek anlamda müşterekler üretebilmesi için, paylaşma ve birlikte iş görme ağını sürekli olarak büyütmesi ve eşitsizlik üreten mekanizmaları ortadan kaldırması gerekmektedir (Stavrıdes; 2018: 46-48).

Müştereklerin toplumsallıktan koparılmaları meselesine gelince ise sermaye ve egemen kurumların çok farklı uygulama ve yaptırımları göze çarpmaktadır. Müşterekler en temelde çitlemelerle toplumsallıktan koparılmaktadır. Ancak kapitalizmde bilen ile bilmeyen, karar alabilen ile onu icra etmek zorunda olan ve özel haklara sahip olanlar ile olmayanlar birbirinden ayrılarak da toplumsal, çevresel eşitsizlikler meydana getirilir ve müşteregin toplumsallıktan koparılması sağlanır. Özünde bu yol ve yöntemler somut bir çitleme üretmese de çitlemenin temel adımlarını ve mantığını barındırır. Soyut bir eşitliğe dayandırılmış müşterekler belirli baskı ve denetim mekanizmalarıyla çalışır. Bu durum genellikle müşteregin kanun önünde tanınması fakat bu kanunların uygulanırlığının tartışmalı olduğu hallerle göz önüne gelir. Yasaların oluşturduğu çatlaklardan müşterek çitlenir. Türkiye’de kıyı kanunu bu durumun en güzel örneğini sunar.

Barnes’e göre (2015: 77), müştereklerin yarı yarıya azalmasının nedeni çitlemelerken, diğer yarısının sebebi “dışsallaştırma” adı verilen ihlal biçimidir. Yani şirketlerin kirlilik maliyetlerini müştereklere yüklemesidir. Şirketler bir elleriyle müştereklerden değerli şeyleri alıp özelleştirirken diğer elleriyle kötü şeyleri müştereklere boşaltmaktadırlar. Noel Castree’ye (akt Çoban, 2015 402-403) göre ise

müştereklerin toplumsallıktan koparılmaları çok farklı politika araçlarıyla gerçekleşmektedir. Bunlar özelleştirme, ticarileştirme, kuralsızlaştırma, yeniden kurallandırma, kamu sektörünü pazarın temsilcisi gibi kullanma, sivil toplumu devreye sokma ve bireyci etiktir. Yine de tüm bunlarla beraber müştereklerin toplumsallıktan kopmalarına neden olan baş sebeplerde vardır. Uluslararası kriz ve rekabet koşulları altında sermayenin devletten talepleri, birikim krizinden çıkmak isteyen sermayenin azgın neoliberalleşme arzusu, sınıf mücadelesinin ve emek hareketinin gerilemiş olması, küreselleşme olgusu, keyfi yönetimler, otoriterleşme, denetimsizleştirme ve yoksunlaştırma/mülksüzleştirme bunların en çok tartışılan başlıklarıdır (Çoban, 2015: 402-425).

2.5. Çevresel Müştereklere Erişimin Düzenlenmesinde Devlet

Devletin toplum doğa ilişkisinin düzenlenmesinde önemli bir rolü vardır. Üretim ilişkileri içinde doğanın edinmiş olduğu büyük önem devletin toplum doğa ilişkisindeki rolünü daha da önemli bir hale getirmektedir. Günümüzün egemen ekonomisi olan kapitalizmde devletin çevre bakımından iki işlevi vardır. Bunların birincisi devletin çevreyi ekonomik süreçlerin içine sokmasıdır. Öyle ki sermaye birikiminin, ekonomik büyümenin, istihdamın ve refahın artırılması için doğal kaynakların ekonomik çevrime sokulması istenir. Egemen iktisadın devlete yüklediği görev doğal kaynakların, ormanların, kıyıların ve benzeri tüm çevresel müştereklerin, varlıkların metalaşmasının yolunu açan kanuni düzenlemeleri yapması ve uygulamasıdır. İkinci işlevi ise ekonomik etkinliklerin çevre üzerinde üreteceği sorunların önlenmesini sağlamak ve mevcut sorunları bir çözüme kavuşturmadır. Bunları yaparken devlet uluslararası oluşumlarda temel bir aktör olarak yer alırken ulusal düzeyde çevre politikalarını düzenleyen hukuksal yapıyı meydana getirir. Devletin bu ikili işlevi toplum doğa ilişkisinin temel yapısını oluşturur (Keleş, 2009: 386).

Devletin çevre konusundaki bahsini ettiğimiz ikili işlevi bir biriyle çatışma halindedir. Bu çatışma devletin çevresel süreçlerini yönetme konusundaki çelişmesini ortaya çıkarmaktadır. Devletin çevre konusundaki işlevleri arasındaki çelişki bir taraftan doğanın sömürülmesini sağlayan kanuni yapıyı oluşturan devletin, diğer yandan bu sömürünün aşırıya kaçmaması konusundaki rolü sonrasında birtakım taleplerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu talepler de yine kapitalizmin mevcut çelişkisinden

kaynaklanmaktadır. Çünkü kısa dönemde doğanın sömürsü yatırımların kârlılığı açısından önemliken bu sömürünün neden olduğu tahribatın uzun zaman sonra ulaşacağı düzey konusunda önlem alınmaması ekonomik büyümeyi ve kârlılığı engelleyici bir boyutun oluşmasına sebep olur. Bu nedenle bahsini ettiğimiz çelişki devletin sermayenin kısa ve uzun dönemli çıkarlarını korumaya çalışırken yaşadığı gerilimden kaynaklanmaktadır. (Keleş, 2009: 386-389).

Devletin yaşadığı gerilim müşterekler olarak bahsini ettiğimiz doğal varlıkları, kentsel öğeleri ve sosyal-kültürel değerleri doğrudan etkilemektedir. Sermayenin kendini yeniden ürettiği ve birikimini sürdürebildiği bu alanlar aynı zamanda üzerinde ürettikleri değerler ve sağladıkları faydalar açısından kapitalizm için bir tehdit olabilmektedirler. Müştereklerin metalaştırılma çabaları içinde egemen iktisat “müştereklerin trajedi” yaşamaması adına onların statüsünün değiştirilmesi yani özelleştirilmesi yönünde çaba harcar. Başka bir deyişle de bu müşteregin çitlenmesi durumudur. Bu süreçte devletin etkisi önem taşımaktadır (Duru, 2018).

Bununla beraber sermaye müşteregin statüsünü doğrudan değiştirilmesinin mümkün olmadığı durumlarda da onun ticarileştirilmesini ister. Ticarileştirmede en sık kullanılan yöntemlerden biri ise müşteregin sermaye tarafından yine devletin desteğiyle kiralanmasıdır. Kiralama sonucunda müşteregin korunması gibi gerekçelerle kullanım fiyatlandırılır. Kiralama sonrasında müşteregin kullanıcıları tamamen değişebilir. Kullanıcıların değişip değişmemesi, ne oranda değiştiği bunların hepsi fiyatlamaya bağlıdır. Fiyatlama sürecinde devletin sermaye ile olan işbirliği etkilidir. Ekonomik sistemin ve sermayenin denetiminin dışında kalan müştereklerin metalaştırılmalarıyla, devlet sermayenin taleplerini yerine getirirken ortaklaşa kullanılan, herkesçe paylaşılan varlık, değer ve olanak olarak da bahsedebileceğimiz müştereklerin toplumdaki koparılmasına ve bu müştereklerin yok olmasına yol açmaktadır (Duru, 2018).

Devletin çevre konusundaki gerilimini tetikleyen iki unsur daha vardır. Bunlardan birincisi çevrenin korunması konusunda önlem alınmasını isteyen bir kamuoyunun varlığıdır. Günümüzde hem çevresel sorunların gözle görülür bir düzeyde artışı hem de çevresel müştereklerin çitlenmesi sonrasında toplumların temel yaşam alanlarının daralması çevresel muhalefetlerin dünyanın birçok yerinde daha güçlü sesler

çıkarmasına neden olmaktadır. İkinci unsur ise devletin çevre politikasının oluşması sürecinde çeşitli lobilerin bürokrasi içinde ürettiği etkidir. Yatırımların hangi sektörlerle ve nasıl yapılacağı konusunda ortaya çıkan bu sesler devletin çevre konusunda yaşadığı gerilimi etkilemektedir. (Keleş, 2009: 386-389).

Müştereklere erişimin devletin de desteğiyle sermaye lehine sınırlanması, adına eşitsiz erişim veya mülksüzleşme ne dersek diyelim, müştereklerin çitlenmesi çevresel eşitsizlikler üretmektedir. “Ekolojik adaletsizlikler, toplumsal eşitsizlik yapılarını görünür kılar. Bu demektir ki ekolojik zarara maruz bırakılan kesimler ve doğa ötekileştirildikleri, karar sürecinin dışında bırakıldıkları ve muhalif sesleri kısıldığı için ekolojik adalet koşulları içinde değillerdir; bu kesimler, kapitalist yapılar toplumsal eşitsizliği yarattığı ve iş yerinde, siyasette medyada, okulda yeniden ürettiği için toplumsal ve ekolojik adaletsizlikler koşullarında yaşamaya mahkum edilirler” (Çoban, 2013:262).

3. 1980 SONRASINDA SERMAYENİN DOĞAYA/DOĞA VARLIKLARINA YOĞUNLAŞMASI, KAMU POLİTİKALARI VE MÜŞTEREKLERİN ÇİTLENMESİ

1970’li yıllarda kapitalizmin yaşadığı aşırı birikim krizi, çevre krizi tartışmalarıyla beraber yeni bir ekonomik sürecin başlamasına yol açmıştır. Neoliberal dönem olarak adlandırılan bu yeni süreçte kapitalizm ve çevre ilişkisi yeni bir boyut kazanmış, kamu politikaları da paralel şekilde değişkenlik göstermiştir. Bu durum sonrasında sermayenin doğa varlıklarını çitleme eğilimi artmış ve toplumsal sınıfların çevresel müştereklere erişimi etkilenmiştir. Türkiye de dünyadaki gelişmelere paralel şekilde, 24 Ocak Kararları ve 1980 darbesiyle eklemlenmiştir. Bu bölümde de yukarıda anlatılan süreç ayrıntılı olarak ele alınmış ve tartışılmıştır.

3.1. 1980 Sonrasında Kamu Politikalarının Dönüşümü ve Sermayenin Doğa Mekâna Yoğunlaşması

1945 / 1970-75 yılları arasında dünyada hızlı bir ekonomik gelişme ve birikim süreci yaratan Fordizm, Keynesçilik, refah devleti ve kalkınmacılık sacayaklarına dayanan ekonomi politik yapı 1970’lerde gelişmesinin sınırlarına gelmiş ve üretkenliğini kaybederek krize girmiştir (Doğan, 2002: 13-14). Sanayi sektöründe yoğunlaşan sermayenin bu sektördeki karlılığın azalması da yine bu krizi hazırlayan temel sebeplerden biri olmuştur. Kriz önce erken kapitalistleşmiş ülkelerde başlamış ve hızla tüm dünyaya yayılmıştır. Sosyalist Blok ülkeleri de bu krizden etkilenmişlerdir. Devletin piyasaya daha çok müdahil ve sendikal faaliyetlerin güçlü olduğu bu dönemde sermayenin kâr oranlarının ve devletin vergi gelirlerinin düşmesi dolayısıyla yeni bir yapılanma sürecine gidilmiştir.

Neoliberalizm olarak bildiğimiz bu yeni ekonomik döneme geçilmesine neden olan bir etken daha vardır ki o da ekolojik krizdir. Doğanın kapitalizm ekseninde yepyeni tartışmalarla başka bir boyut kazanması birikim krizine eş bir zamanla Birleşmiş Milletler’in 1972 yılında Stockholm Çevre Konferansı’nı gerçekleştirdiği döneme denk düşer. Bu dönemde sanayi yoğun kentlerdeki çevre sorunlarının da ardından doğa artık liberalizmin öngördüğü şekilde serbest mal olmaktan çıkar. Liberalizmde değişen doğa algısı sonrasında, sermaye bu krizi fırsata çevirmesini bilmiştir. Çevrenin korunmasının piyasa aktörlerince yapılması gerektiği görüşü öne

çıkmiş ve doğa varlıklarının özelleştirilmesi, özelleştirilemeyenlerin ise ticarileştirilmesi savunulmuştur. Özellikle erken kapitalistleşmiş, merkez ülkelerdeki sanayi kentlerinin yaşadığı yoğun çevresel sorunlar, bu sorunlara karşı oluşan kamuoyu baskısı, çevre ülkelerden gelen kalkınma talepleri ve sermaye nezdinde oluşan doğanın kıt algısı çevreye dair tartışmaları ön plana çıkarmıştır (Çoban, 2015: 401-402).

“Kıtlık söylemi, kıt olanı inceleyen iktisadın kendi araçlarıyla ekolojik alana müdahalesini kolaylaştırmış” (Uzunyayla, 2015:164) ve bu kriz neoliberal politikalarla aşılma istenmiştir. Nihayetinde de doğal varlıklar çevrenin korunması adına piyasalaştırılmıştır. Böylelikle doğa sermayeye yepyeni alanlarda birikim ve kendini yeniden üretme imkânı sağlamaya başlamıştır (Çoban, 2015: 400-401). Bu imkânlar ise 1980’li yıllarla beraber DB, DTÖ (Dünya Ticaret Örgütü), IMF, OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development -Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü), ve AB gibi kuruluşlar eliyle sağlanmaya başlamıştır (Şengül 2008b: 71).

Wallerstein’a göre (akt Duru, 2006a: 46-47) bu ekolojik kriz sınırsız sermaye birikimi sağlamak için hemen her şeyi metalaştıran kapitalizme bağlıdır. Kapitalizmin iki temel özelliği bu bunalımın asıl etkenleridir. Bunlardan ilki sermayenin sonsuz birikme arzusu ve doğal varlıkların sonlu olma durumu çelişkisinden kaynaklanmaktadır. İkincisi ise sermayenin ürettiği olumsuzlukların faturalarını ödemeye yanaşmamalarıdır.

Neoliberal birikim tarzı olarak anılan bu yeni dönemdeki politikalar tüm dünyada ekonomik, politik, toplumsal ve kültürel yapıda büyük değişikliklere yol açmıştır. Neredeyse tüm dünyada hızla uygulanmaya konan bu politikalar, İngiltere’de Margaret Thatcher ve ABD’de Ronald Reagan hükümetleriyle gerçekleştirilmiştir. Yeni sermaye birikim politikalarının en temel göstergeleri ise şunlar olmuştur: fordist üretim tarzından uzaklaşmış ve üretim esnekleşmiş; Keynesyen politikalar ve refah devleti uygulamaları terk edilmeye başlamış; devlet piyasadan çekilmiş, sadece düzenleyici rolüyle yer almaya başlamış, sermaye sanayiden uzaklaşıp yeni birikim alanlarına yönelmiş ve doğal varlıklar piyasalaştırılmıştır. (Doğan, 2002; Duru, 2006a, Çoban: 2015).

Krizden hemen sonra kitlesele üretim tarzı olan fordist üretimler çözülüp tüm dünyaya dağıtılmıştır. Bu durum sonrasında dünya genelinde esnek uzmanlaşmaya

dayalı küçük ve orta ölçekli sanayilerin sayısı artmaya başlamıştır. Böylece üretim erken kapitalistleşmiş ülkelerden dünyaya yayılmıştır. Bu kapitalizmin mekândaki yayılımına da işaret eder (Ataay, 2001: 83). Sermaye birikim sürecinin farklı ülke ve coğrafyalara yayılması kirliliğin ve çevre sorunlarının da yayılışına neden olmuştur. Ayrıca gelişen yeni sektörlerle birlikte doğa sadece hammadde ve dışsallıkların mekânı değil, aynı zamanda ondan sağlanan keyif ve estetikle de sermaye açısından önem kazanmıştır. Bu da bir birikim kriziyle baş başa kalan sermayeye yepyeni birikim alanları ve kendini yeniden üretme imkânı sunmuştur (Uzunyayla, 2015: 163-164).

Üretimin dünya geneline yayılışı sermayenin ulaşması güç olan doğal varlıklara ulaşmasını kolaylaştırırken tüketimi de yaymıştır (Şengül, 2008b:67-69). Sermaye birikim sürecinin esnekleşmesi bilimsel ve teknolojik gelişmelerle birlikte küreselleşme olgusunu meydana getirmiştir (Şengül 2007: 89). Küreselleşmeyle birlikte ise erken kapitalistleşmiş ülkeler, kalkınmak isteyen geç kapitalistleşmiş veya kapitalistleşmemiş ülkelere çevre politikalarını ihraç etmişlerdir. Neoliberal iktisadın amaçlarına hizmet eden çevre politikaları bu ülkelerin ekolojik varlıklarını piyasaya açmanın yolu olmuştur. Bu politikalarla sermaye ormanlar, akarsular ve göller gibi müştereklerin özelleştirilmesini ve ticarileştirilmesini; çevre yönetimine kamu harcama ve karışmasının durdurulmasını ve kanuni yapının yatırımlara uygun hale gelmesini sağlamıştır ve bunu sürdürmeye devam etmektedir (Şengül, 2008b:69-70).

Yeni çevre ve ekonomi politikalarının inşası ise küreselleşmenin de başlangıcı sayılabilecek Bretton Woods kurumlarıyla inşa edilmiştir. İkinci Paylaşım Savaşı'nın neden olduğu yıkımın giderilmesi için 1944 yılında kurulan DB (Dünya Bankası) ve IMF (International Monetary Fund – Uluslararası Para Fonu) özelleştirme, devletin küçülmesi, yasal ve kurumsal serbestleştirme gibi sermayenin olabildiğince büyümesini sağlayacak zemini hazırlamışlardır. Küresel sermayenin yayılmasını Bretton Woods kuruluşları sağlarken; bölgesel düzeyde olan yayılmaları ise Nafta (Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması) ve AB (Avrupa Birliği) gibi yapılanmalar sağlamaktadır. Bu kuruluşların ürettiği yeni yapıyla birlikte devlet eğitim, sağlık, sosyal güvenlik, su işleri, kanalizasyon, posta, itfaiye demiryolları, kentsel altyapı, maden, enerji ve hapishane gibi sektörlerden çekilmeye başlamıştır. Yine kentsel altyapı, enerji ve maden gibi önemli sektörlerden de uzaklaşmış ve geri çekildiği tüm alanları sanayiden görel olarak

çekilen sermayeye devretmiştir (Duru, 2006a: 47-48). Böylelikle sermaye kentsel hizmetlere ve doğa varlıklarına yönelmeye başlamıştır.

Devletin piyasadaki çekilmesi, sendikal faaliyetlerin zayıflaması ve küreselleşmeyle birlikte sermaye kendini birikimini arttırmak için oldukça geniş bir alanın içinde bulmuştur. Birleşmiş Milletler'in 1972 Stockholm Çevre Konferansı ve ardından gelen süreçle çevre, kapitalizm için serbest mal olmaktan çıkmıştır. Bu durum çevrenin devlet tarafından mı yoksa piyasa aktörleri tarafından mı korunması gerektiği tartışmalarını başlatmıştır. Liberal / neoliberal kesimlerce doğal varlıkların ve toplumsal müştereklerin özelleştirilmesi ve ticarileştirilmesi savunulmuş, nihayetinde de doğal varlıkların çevrenin korunması adına piyasalaştırılmıştır (Çoban, 2015: 400-401). Böylelikle sermaye daha önce kentlerde sızmadığı alanlara sızmıştır. Bu durum onu güçlendirirken bir dizi mekânsal, çevresel eşitsizlik ve çelişki üretmiştir (Şengül, 2009:105).

Noel Castree (akt Çoban, 2015: 402-403) doğanın neoliberalleştirilmesi için kullanılan araçları şöyle sıralamıştır: Özelleştirme, ticarileştirme, kuralsızlaştırma, yeniden kurallandırma, kamu sektörünü pazarın temsilcisi gibi kullanma, sivil toplumu devreye sokma ve bireyci etik. Castree'nin bahsini ettiği yedi ilişkiden başka ilişkiler kurmak da mümkündür. Bunlar uluslararası kriz ve rekabet koşulları altında sermayenin devletten talepleri, sınıf ve emek hareketinin gerilemiş olması, küreselleşme, keyfi yönetim, otoriterleşme, denetimsizleştirme, yoksunlaştırma / mülksüzleştirme sayılabilir.¹¹

Özel mülkiyete ve ticarete konu olmayan doğa varlıklarının metalaşmasının ardından bu varlıklar piyasa aktörleri açısından yatırım alanlarına dönüşmüşlerdir. Çevresel müşterekler olarak da bahsini ettiğimiz bu ekolojik varlıklar ve korunan alanlar sermaye için değişim değeri üretilecek, özelleştirilecek ve ticarileştirilecek potansiyel metalardır. Öyle ki gün geçtikçe azalan bu doğal varlıkların değerleri her gün artmakta ve sermaye açısından getirisi yükselmektedir (Çoban, 2015:401-402).

Diyebiliriz ki kapitalizm dünyayı değiştirilebilir parçalardan oluşan bir yapıya indirgemektedir. Bunu ise hem ekonomik hem de ekonomik olmayan, sembolik şekillerle yapmaktadır. Değer ilişkilerini zayıflatıp genelleştirirken; üretimi

¹¹ Ayrıntılı bilgi için bakınız Çoban, 2015.

sermayeleştirir ve yeniden üretimi temellük yoluyla işler. Değer, emek gücünün meta üretiminde sömürülmesiyle üretilir. Doğadan ise temellük yoluyla faydalanılır. Yani sermaye metalaşmamış doğalara bedelsiz ya da neredeyse bedelsiz olarak ekonomi dışı süreçlerle erişir ve onlara el koyar. Temellükte karşılığı ödenmemiş emek ve enerji daha fazla meta üretimi için sürdürülebilir olmayan şekillerde kullanılır. Ancak böylelikle sermaye daha hızlı büyür ve kendisine yeni alanlar açar. (Moore, 2015: 138).

Sermaye birikim krizi sonrasında üretimin esnekleşmesiyle birlikte sanayiden uzaklaşmış ve devletin piyasadan çekildiği alanlarla beraber doğa mekâna yoğunlaşmıştır. Böylelikle çevresel müşterekler, korunan tarihsel ve doğal alanlar sermaye birikiminin asli unsurları haline gelmeye başlamıştır. Bu unsurlar değişim değeri yüksek ürünlere dönüştürülerek kapitalist meta döngüsü içine sokulmuşlardır. Bu metalaşma sonrasında sermayenin oluşan dışsallık maliyetlerini ödemediği kaçınması sonrasında ise doğa bir atık deposu işlevi görmeye başlamıştır (Şengül, 2008b: 70-71). Sermayenin bu yeni dönemle birlikte doğayı farklı biçimlerde bir birikim girdisi olarak algılaması çevresel müşterekler üzerindeki baskıyı yoğun şekilde arttırmıştır.

3.2. Sermayenin Doğaya/Doğa Varlıklarına Yoğunlaşması Bağlamında Müştereklerin Çitlenmesi

Doğa sadece günümüzde değil, kapitalizmin ilk zamanlarından bu yana hem hammadde olarak hem de doğadaki üretimin sonucunda oluşan ürünün ticareti biçiminde değer üretiminde yer almıştır. Erken kapitalistleşen ABD ve Kuzey Avrupa'da yoğunlaşan sanayide de dünyanın farklı yerlerinden gelen hammaddeye bağlı olarak üretim yapılmış ve bu bölgelerdeki üretimler sonrasında sanayinin ürettiği yoğun kirlilik ve çevre sorunları yine bu alanlarda birikmiştir. Bu durum sonrasında da sanayinin olduğu kentlerde hızlıca insan ölümlerine neden olan bulaşıcı hastalıklar salgınlar baş göstermiştir (Şengül, 2008b:67-69; Çoban, 2015: 400-401).

1970'li yılların sonundan itibaren ise dünya genelinde uygulanan neoliberal çevre politikalarıyla çevre varlıkları ve kentler sermaye birikim sürecindeki üretim unsurlarından biri haline gelmiştir. Bu varlıklar meta döngüsü içine girmişlerdir ki bu döngü sonrasında doğal varlıklar atığa dönüşmektedirler. Atıklardan ya da genel anlamda çevre sorunlarından kurtulmak ya da bu yönde bir çabaya girmek de yeni yatırım alanları üretmektedir (Şengül, 2008b; 70-71). Yani sermaye birikim süreci hem

çevre sorunları üretmekte hem de ürettiği çevresel sorunlar üzerinden kendini yeniden üretmektedir. Bu sayede de birikim sürecini devam ettirmektedir. Bu birikim süresince kapitalistler olabildiğince düşük bir miktarda sermayeyi harekete geçirip büyük miktarda karşılığı ödenmemiş emek ve enerjiyi temellük etmeye çalışmaktadırlar. Böylelikle üretim maliyetleri düşmekte ve kâr oranları artmaktadır (Moore, 139, 144, 235; Şengül: 2008: 59).

Sermaye rekabet edebilmek ve bununla beraber maliyetleri düşürüp kârlılığını maksimize edebilmek için farklı yollarla, dünyanın her köşesinde ucuz doğanın (emek, gıda, enerji ve hammadde) peşine düşmektedir (Moore, 2015). Bugün ucuz doğa olarak sayılabilecek varlıkların neredeyse tamamı çevresel müştereklerdir. Bu müştereklerin çitlenmesiyle sermaye kendisine yeni birikim alanları açmaktadır. Özellikle de kentsel alan ve doğal varlık müştereklerinin sermayenin kendini yeniden üretmesi, mekânsal ve zamansal olarak yer değiştirmesi ve yeni birikim alanları sağlaması açısından önemi oldukça büyüktür. Kapitalizm böylelikle krizleriyle baş etme çabasını güder. Ancak çitlenen her alan aynı zamanda yeni krizleri de beraberinde getirmektedir (Angelis, 2016; Barnes 2015; Harvey, 2004).

Müştereklerin çitlenmesi doğanın neoliberalleştirilmesinin en önemli adımlarından biridir. Bu adım kentsel ve çevresel müştereklerin özelleştirilmesi veya ticarileştirilmesi ile gerçekleşir. Ancak bu iki olgunun işlevsellik kazanabilmesi için çevrenin piyasa ilişkilerinin parçası olmasını sağlayacak yeni düzenlemelerin devlet tarafından yapılması gerekmektedir. Öte yandan özel mülkiyete ve ticarete konu olmamış kentsel ve çevresel varlıklar da doğanın neoliberalleşmesi sürecinde piyasayı cezbeden yatırım nesnelere dönüşeceklerdir (Çoban, 2015). Çevrenin korunmasına ilişkin talepler de çevresel müştereklerin çitlenmesinin yolunu açan en önemli etkenlerden biridir. Piyasa aktörlerinin bu alanları korunmasının ve sürdürülebilirliğinin sağlanması için gerekçe gösterdikleri temel yollar bu alanların özelleştirilmesi ve ticarileştirilmesi olmuştur.

Çevresel müşterekler doğal ve kültürel olarak hem taşıdıkları önemle hem de az bulunmaları nedeniyle koruma altına alınma gereksinimi doğurmaktadır. Bu durum onları sermaye nezdinde değişim değeri üretecek, özelleştirilecek ve ticarileştirilecek potansiyel metalar haline getirmektedir. Bu hal ironik bir durum üretir. Öyle ki korunması gereken alanların cazibesinin artması ve korunması yerine daha çok çitlenme

durumuyla karşı karşıya gelmektedir. Çünkü bu alanlar nadirleştiği ve tükenmeye yüz tuttuğu ölçüde piyasa değerleri artmaktadır. Bu durum ise sermayenin dikkatini çekmektedir. Sit alanlarına golf sahası, milli parklara otel, ormanların içine ve deniz kıyılarına otel yapılması bu çekiciliğin ürettiği sonuçlardır. (Akçay, 2018; Çoban, 2015; Blomley, 2016).

Günümüzde çevresel müştereklerin önemli kısmı ekonomik korunmaya muhtaç alanlardır. Bu alanların korunmadığı hallerde sürdürülebilirliğini sağlamasını güçtür. Niteliği açısından hem kullanıcıları hem de kamu eliyle korunan bu alanlar belirli bir ekonomik değer taşıdıkları için sermayenin iştahını kabarttığı potansiyel alanlara dönüşmektedir. Bu nedenlerden dolayı da sermaye bu alanların korunması için özelleştirilmesi ve ticarileştirilmesi gerekliliğini öne sürmektedir. Devlet ise bu alanların korunması gerektiğiyle ilgili gerekli kanuni yapıyı oluştururken özelleştirme ve ticarileştirmelerle de bu alanları sermayenin insafına terk etmektedir. Neoliberal ekonomi koşullarında sermaye serbestleşme ve kuralsızlaşmayla da çevresel müşterekleri rahatlıkla sömürecekleri bir iklime kavuşmuştur. Bu durum doğanın korunmasını engelleyecek ekonomik ve siyasi bir iklimin oluşmasını sağlamaktadır. Bu iklim doğanın neoliberalleşmesini hızlandıran bir etki üretmektedir. (Duru, 2018; Angus, 2017).

Sermayenin doğaya/doğa varlıklarına yoğunlaşması bağlamında müştereklerin çitlenmesi meselesini Castree'nin farklı politika araçlarıyla yaptığı analizler üzerinden ele almak yolumuzu aydınlatacaktır. Bu politika araçları daha önce de bahsini ettiğimiz özelleştirme, ticarileştirme, kuralsızlaştırma, yeniden kurallaştırma, kamu sektörünü pazarın temsilcisi gibi kullanma, sivil toplumu devreye sokma ve bireyci etiktir. Özelleştirme müşteregin doğrudan özel mülkiyet ilişkisine dâhil edilmesi durumudur. Müştereklerin çitlenmesindeki en tanıdık yol olarak özelleştirme sonrasında o müşteregin kullanıcılarının müşterekle olan ilişkisi değişime uğrar. Bu değişim sonrasında müşteriğe erişim ya doğrudan engellenir ya da kısıtlanır (Çoban, 2015: 402-403).

Müştereklerin ticarileştirmeyle çitlenmesi sonrasında müşterek üzerindeki kullanım ilişkileri değişir. Bu değişiklik sonrasında kullanıcılar arasında bir alıcı ve satıcı ilişkisi oluşur. Müşterek sermaye birikim sürecine dâhil edilerek metalaştırılır.

Ticarileştirme çoğu kez özelleştirme gerektirmektedir. Öyle ki mülkiyet hakkı kurulmuş şeylerin meta olarak pazara sunulması kolaydır. Ticari ilişkiyle müşteriye parasal yönü bulunmayan serbest erişim sona erer. Böylelikle kullanıcılar müşteriye ulaşmak için bir bedel ödemek zorunda bırakılır. Müştereklerin ticarileştirilmesi onların korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması gerekçesiyle kapitalistler tarafından öne sürülmektedir. Çoğunun mülkiyeti, yönetimi, kullanımı ve gözetimi kamunun elinde olan müşterekler, kamunun bu müşterekleri koruyamayacağı yönündeki politikalarla özelleştirilmişlerdir. Özelleştirilmesi kanuni olarak ve yahut siyasal olarak mümkün olamayanlar ise kiralama gibi yöntemlerle ticarileştirilmişlerdir. Müştereklerin ticarileştirilme gerekçesi her zaman onlardan sağlanan faydanın üreteceği değer için değildir. Müşterekler bazen sahip oldukları değerler sermayenin bazı yatırımlarını engeller. Örneğin kıyı kenarındaki bir orman oraya yıldızlı bir otel yapılmasına engeldir. Bu yüzden müştereklerin mülkiyeti, kullanım amacı ve biçimi ile doğrudan ya da dolaylı olarak yapılan hukuksal ve kurumsal düzenlemelerdeki değişiklikler bu müştereklerin metalaştırma süreçlerinin temelini oluşturur (Çoban, 2015, 2018; Akçay, 2018; Duru, 2018).

Kuralsızlaştırma, devletin toplum ve çevre yararına yaptığı çeşitli uygulama ve müdahalelerden vazgeçmesi durumudur. Böylelikle kural oluşturma işini terk eder ve piyasa aktörleri kuralsız ortamda rahatça hareket eder. Kamunun müşterekleri koruyucu kurallarını gevşetmesi ve kaldırması kuralsızlaştırmadır. Sermayenin doğal varlıklara açıkça saldırdığı neoliberal dönemde kuralsızlaştırma, ekonomik etkinliklerin çevreyi yağmalayan, bozan, kirleten etkilerinin artmasına, bu etkinliklerin yönetsel ve yargısal denetimin dışında tutulmasına yol açar. Türkiye’de sahillerin mevcut Kıyı kanunu’nun uygulanmayıp sermayenin kaderine bırakılması kuralsızlaştırmının güzel örneklerinden birini sunar. Yeniden kurallaştırmayla ise kurallaştırmanın tersi yönde bir uygulamayla devlet piyasa ilişkilerinin yaygınlaşmasını sağlayacak, özelleştirme ve ticarileştirmeyi genişletecek şekilde yeni düzenlenmelerin yapılmasını sağlar. Kuralsızlaştırmayla kimi alandan çekilen devlet, yeniden kurallaştırma ile piyasa lehine müdahale eder (Çoban; 2015,).

Kamu sektörünün pazarın temsilcisi gibi kullanması neoliberal devlet anlayışının yansımalarından biridir. Devlet burada müşterekleri piyasaya devretmez. Ancak onları piyasa kurallarının geçerli olduğu bir biçimde yönetir. Müşterekler ekonomik etkinlik,

rekabet, maliyetin karşılanması, gelir-gider dengesi gibi pazar ekonomisi mantığının özelliklerine göre işletilirler. Devlet bazı durumlarda müşterek üzerindeki hizmet sunma, düzenleme, denetleme görevlerini terk ederek bu alanları sivil toplum örgütlerine ve yerel topluluklara bırakırlar. Castree (akt Çoban, 2015) bu durumu sivil toplumu devreye sokma açıklamaktadır.

Müşterekler bireylerin sosyalleşebildiği, belirli topluluklarla ilişki kurabildiği, bazı temel ihtiyaçlarını giderebildiği, örgütlenebildiği önemli alanlardır. Ancak neoliberalizm toplumun müşterekle olan kolektif ilişkisinin koparılmasını istemektedir. Öyle ki bireyin dinsel, etnik, düşünsel, yerel, kırsal toplumsal ve benzeri bağlarla bir topluluğa bağlı olması doğanın neoliberalleşmesinin önünde engeldir. Bu yüzden bireyin müştereklerle olan ilişkisinin zayıflatılıp, geriletilmesi sermayenin müşterek üzerinde tahakküm kurabilmesi açısından önem taşımaktadır. Kişinin kolektif bağlardan kopmuş bu ilişki biçimini Castree (akt. Çoban; 2015) “bireyci etik” olarak adlandırmaktadır.

Castree'nin bahsini ettiği politika araçları dışında, müştereklerin çitleme ve metalaşma süreçlerini güçlendiren ve hızlandıran yol ve yöntemler de vardır. Uluslararası kriz ve rekabet koşulları altında sermayenin devletten talepleri, birikim krizinden çıkmak isteyen sermayenin azgın neoliberalleşme arzusu, sınıf mücadelesinin ve emek hareketinin gerilemiş olması, küreselleşme olgusu, keyfi yönetimler, otoriterleşme, denetimsizleştirme ve yoksunlaştırma/mülksüzleştirme bunların en çok tartışılan başlıklarıdır (Çoban, 2015: 402-425).

3.3. Türkiye’de 1980 Sonrasında Kamu Politikalarının Dönüşümü ve Sermayenin Doğa Mekâna Yoğunlaşması Sonrasında Müştereklerin Çitlenmesi

Türkiye’nin dünyadaki ekonomik ve siyasi gelişmeler paralelinde 1980 sonrasında küresel piyasalara eklemlenme süreci neoliberal ekonomi politikalarıyla hız kazanmıştır. Bu politikalar iki önemli olay ekseninde uygulanmaya konmuştur: 24 Ocak Kararları ve 12 Eylül 1980 darbesi. 24 Ocak Kararları Türkiye’de ithal ikameci sanayileşme çabalarının, ihracatın teşvik edildiği ekonomi politikalarına doğru yön değiştirmesine katkı sunmuştur. Bu katkı, yatırımların devletin de teşvikleriyle birinci çevrimden ikinci çevrime doğru yönelmesini beraberinde getirmiştir. Böylece doğa

varlıkları hızla piyasalaştırılmış ve büyük kentler özel ya da devlet yatırımlarının giderek artan bir şekilde ana hedefi haline gelmiştir. Özellikle yatırımlar ithal ikameci politikaların izlendiği süreçte ihmal edilen konut, altyapı ve ulaşım gibi alanlara kaymıştır. Bu süreçte orta ve büyük sermaye grupları devletten aldıkları ihalelerle birlikte sermayelerini hızla büyütmüş ve daha büyük yatırımlar yapmaya başlamışlardır (Şengül, 2009: 138).

1980 yılında yaşanan askeri darbenin en büyük etkilerinden biri toplumsal muhalefeti bastırmasıdır. Bu baskın özellikle emek gücünün kentleşmesi sonrasında meydana gelen toplumsal havayı derinden sarsmıştır. 1980 darbesinden sonra demokrasiye dönüşte ANAP genel yönetimlerde iktidara gelirken yerel yönetimlerde de önemli kentleri kazanarak bir başarı elde etmiştir. ANAP'ın uzun süre ihmal edilmiş kentsel altyapılara yaptığı yatırımlar kentlerde büyük destek toplamıştır. Bu durum kentlerin altyapısını iyileştirirken kentsel girişimciliğin hegemonyasının kurulmasında da önemli rol oynamıştır. Kentlere yapılan bu yatırımlar özel sektöre verilen ihaleler yoluyla gerçekleşmiş ve böylelikle de bu yolla sermayeye kaynak aktarımı sağlanmıştır. İlerleyen süreçlerde de bu tür ihaleler devletin özel sektöre kaynak aktarmasının başat yollarından biri olmuştur (Şengül, 2009: 137-138).

Türkiye ithal ikameci sermaye birikim modelini terk edip ihracata dönük bir modeli tercih edince dış pazara satılacak olan ürünlerde hammadde ve işgücü maliyetlerini olabildiğince azaltmayı hedeflemiştir. Çevresel önlemler maliyetleri arttıracığı için hükümetler bu önlemler konusunda esnek davranmıştır. Yine Türkiye Dünya Bankası ve benzeri uluslararası kuruluşlar aracılığıyla piyasaya eklenme sürecine destekler ve krediler bulurken, bu destek ve kredileri belirli “uyum politikaları”yla belirli sektör ve projelere harcamak zorunda kalmıştır. Dış mekanizmalar Türkiye’yi belirli alanlarda uzmanlaşmaya yöneltmiş, bu alanlar genellikle ucuz ve bol işgücünün ve tarımsal hammaddenin kullanılabileceği sektörler olmuşlardır. Bununla beraber üretimin esnekleşmesiyle beraber Türkiye gibi geç kapitalistleşen ülkelere ucuz emeğe dayalı, hantal ve kirli sektörlerde de uzmanlaşma yolları açılmıştır. Türkiye ise dokuma ve giyim, cam, çimento, demir-çelik gibi sektörlerde yatırımlarını çoğaltmıştır. Ayrıca denizin ve güneşin bol bulunduğu bir ülke olması dolayısıyla turizm alanında da uzmanlaşmaya gidilmiştir (Şengül, 2008b: 73-75).

Türkiye'nin neoliberalleşmesi sürecinde devlet piyasadan adım adım çekilmiştir. Bunu yaparken özellikle yerel yönetimler geniş yetkilerle donatılmışlardır. İhale ve borçlanma yetkileriyle piyasanın beklentileri doğrultusunda kentsel ve çevresel hizmetleri sermaye lehine karlı yatırım alanlarına dönüştürmüş, kentsel ve çevresel müşterekleri piyasalaştırmışlardır. Yap işlet devret modelleriyle piyasalaştırmanın, belediye şirket ve iştirakleriyle de özelleştirmelerin önü açılmıştır. Benzer durumlar kalkınma ajansları eliyle de yapılmıştır. Yine bu süreçte Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) süreçleri formaliteye dönüştürülerek kent ve çevre yatırımlarında piyasalaştırma, özelleştirme gibi süreçler hızlandırılmıştır (Şengül, 2008b: 81-83).

Türkiye'de neoliberalleşme 2000'li yılların başından itibaren derinleşmiştir. 2003 yılından itibaren ise çevre ve orman bakanlıklarını birleştirilmiş; devletin küçülmesini ve özelleştirme uygulamalarının hızlanması sağlayacak şekilde yerel yönetimlerde bir dizi değişiklikler yapılmıştır. İlerleyen süreçte ÇED süreçlerini formalite haline getirecek ve daha bir dizi kanuni düzenlemeler yapılmış; çevre suçları ertelenmiş; korunması gereken alanlar ve kıyıları turizme açılmış, ormanlar piyasalaştırılmış; 2B alanları satışa çıkarılmış; tarım toprakları, meralar ve sit alanları imara açılmış ve çok daha fazlası meydana gelmiştir (Duru,2006c). Böylelikle sermaye şimdiye kadar sızmadığı birçok alana sızmış, bu durum da sermayenin çevreye daha fazla baskı yapmasına neden olmuştur.

Türkiye'deki 2000'li yılların başından beri süregelen en çarpıcı çitlemeler genel olarak şöyledir: meralar ve yaylaların büyük üretimler yapan şirketlere kiralanması ve bu alanlarda turizm ve madencilik faaliyetlerine izin verilmesi; tarım arazilerinin betonlaşması; ormanların turizm, enerji ve madencilik faaliyetleri adına yok olması, azalması, yakılarak yerleşime açılması; kıyıların turizm adına bertaraf edilmesi; suların ve sulak alanların kirletilmesi, enerji faaliyetleri için doğadan koparılması; kentsel alanların ve kültürlerin Mutenalaştırma adına yok edilmesi, kamu mülklerinin özelleştirilmesi.

Dünyanın diğer yerlerinde olduğu gibi Türkiye'de de sermaye çevresel müşterekleri çitleyerek birikimini sürdürmeye devam eder. Genellikle devletin de yardımıyla yapılan bu çitlemeler en çok toplumun emekçi kesimlerini etkiler. Çünkü bu kesimler müşterekler üzerinden doğrudan geçimlerini sürdürüyor olabilirler, geçim

sürecinde müşterekten destek alabilirler ya da emeklerini yeniden üretebilirler. Bu yüzden çevresel müştereklerin erişilebilirliği en çok emekçi kesimlerin yararınadır ve çitlemeler en çok onları etkilemektedir. Türkiye’de ki çitlemelerden de en çok emekçiler etkilenmiştir: meraların ve yaylaların, ormanların, kıyıların ve suların çitlenmesi en çok gelir düzeyi düşük kesimleri etkimiştir.

Türkiye’de sermayenin doğaya/doğa varlıklarına yoğunlaşması bağlamında müştereklerin çitlenmesi meselesini Castree’nin farklı politika araçlarıyla yaptığı analizler üzerinden örneklendirmek mümkündür. Türkiye’de 1960’lı yıllara kadar tarım ve hayvancılık amaçlı kullanılan müşterekler 1980’li yıllardan itibaren büyük bir değişim yaşamıştır ve bu müştereklerin kullanım amacı değişmiştir. 2000’li yıllarda bu değişimin hızı artmış ve ormanların, meraların, kıyıların özelleştirme, ticarileştirme ve kuralsızlaştırmayla sermaye birikimine katkı sağlayan madencilik, inşaat, turizm ve enerji gibi sektörlere katkı sağlamasının önü açılmıştır. Bu çerçevede 2000’li yılların başından itibaren hükümetler tarafından özelleştirmeyi, ticarileştirmeyi ve kuralsızlaştırmayı sağlayacak olan birtakım hukuksal ve kurumsal düzenlemelere öncelik ve ağırlık verilmiştir. Bunlar arasında örneğin, 6831 sayılı Orman, 2634 sayılı Turizmi Teşvik, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma, 2873 sayılı Milli Parklar, 3213 sayılı Maden, 4342 sayılı Mera, 3402 sayılı Kadastro, 3621 sayılı Kıyı, 4122 sayılı Milli Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrolü Seferberlik, 5346 sayılı Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Elektrik Enerjisi Üretimi Amaçlı Kullanımına İlişkin, 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı, 6292 sayılı Orman Köylülerinin Kalkınmalarının Desteklenmesi ve Hazine Adına Orman Sınırları Dışına Çıkarılan Yerlerin Değerlendirilmesi ile Hazineye Ait Tarım Arazilerinin Satışı Hakkında yasalarla ve bunlarda yapılan değişiklikler sayılabilir (Çoban, 2015).

4. ANTALYA ALANYA AVSALLAR MAHALLESİ ÖRNEĞİNDE MÜŞTEREKLER ÜZERİNDEKİ ÇEVRESEL EŞİTSİZLİKLER

Doğa yasaları gereği hava, akarsular, denizler, dolayısıyla deniz kıyıları tüm insanlığın ortak malıdır. Justinianus Yasaları, MÖ 535¹²

Çalışmanın bu bölümünde bir kıyı yerleşim birimi olan Avsallar Mahallesi'nin bir turizm beldesine dönüşmesiyle birlikte yaşadığı kentsel, çevresel ve toplumsal değişim aktarılmaya çalışılmıştır. Bahsini ettiğimiz bu değişimle birlikte Mahalle'nin müşterekleri olan sahillerin ve İncekum Tabiat Kampı¹³'nin çitlenmesi süreci ele alınmış ve bu sürecin ürettiği toplumsal ve çevresel eşitsizlikler müştereklerin çitlenmesi olgusu üzerinden açıklanmaya çalışılmıştır.

4.1. Araştırma Sahasının Tasarımı ve Araştırmanın Uygulanması

Kıyılar ve ormanlar insanlar ve diğer canlılar için büyük öneme sahiptir. Öyle ki insanlık tarihi boyunca kurulan medeniyetlerin çoğu bu müştereklerin kenarlarında kurulmuştur. Doğal güzelliklerinin yanı sıra bu müşterekler toplumların onlarla geçimlik bir yaşam ilişkisi kurmasına da olanaklar sağlamışlardır. Yiyecek ve içecek maddelerin temini için sundukları kolaylık, taşımada sağladıkları fayda ve savunma konusundaki önemleri bu alanların cazibesini arttırmıştır. Günümüzde de bu cazibe varlığını sürdürmeye devam etmektedir. Öyle ki kentten uzaklaşmaya çalışan insanların çoğu doğayla baş başa kalmak, tatil yapmak için çoğunlukla bu müştereklere sığınmaktadırlar. Bununla beraber kıyılar hâlâ ulaşımda büyük önem taşımaktadır. Sanayi kuruluşları için en uygun yerlerden biri olmakta; kimi hammaddelere sadece kıyılardan ulaşılmaktadır. Yine balıkçılık, su sporları gibi farklı alanlarda önem taşımaktadırlar (Duru, 2003: 16-17). Ormanlar ise dünyanın akciğerleri olmalarının yanı sıra belirli sanayi kolları için gerekli hammaddeyi sağlamaktadırlar.

Kıyılar bahsini ettiğimiz bu özelliklerinden dolayı sanayi, turizm, ticaret, konut ve ulaşım alanlarının yoğunlaştığı yerler haline gelmektedirler. Bu yoğunlaşmayla birlikte aşırı kentleşme ve hızlı nüfus artışı bu alanlarda görülmektedir. Ormanlar ise toprağın rant değerinin artmasına bağlı olarak her geçen gün azalmaktadırlar. Kıyılarda ve

¹² (Dowie, 2015: 90)

¹³ İncekum Tabiat Parkı hem yazılı kaynaklarda hem de yerel kullanım dilinde İncekum Orman Kampı, İncekum Orman Parkı gibi isimlerle de anılmaktadır. Bu kullanımlar teze de yansımış ve bu isimlerin üçü de kullanılmıştır. Ancak biz çoğunlukla İncekum Tabiat Parkı demeyi tercih ettik.

ormanlarda oluşan bu baskı ise onarılması güç çevresel sorunlara neden olmaktadır. Öyle ki kıyılar arttırılmayan, üretilemeyen doğal varlıklarken (Duru: 2003: 18) bir ormanın olgunlaşması çok uzun yıllar almaktadır. Kıyı kenarlarındaki ormanlık alanlar ise çok daha fazla baskıya maruz kalmaktadırlar. Özellikle turizm yatırımları için en güzel ortamları sağlayan bu alanlar günümüzde sermayenin yoğun çitleme baskısı altındadır.

Antalya Türkiye'nin en önemli kıyı kentlerinden biridir. Bununla beraber yoğun bir ormanlık alana sahiptir. Bu sebeplerin bir nedeni ya da sonucu olarak Antalya hem müştereklerinin turizm adına bertaraf edilmesi süreciyle hem de bu süreçle birlikte toplumsal yapının da dönüşmesiyle toplumsal ve çevresel eşitsizliklerin karşılıklı kurulan ilişkisini anlamlandırmak açısından önem taşır. Ülkedeki neoliberal dönüşümden turizm sektörünün payını almasının yansımaları bu kentte toplumsal ve çevresel eşitsizlikleri derinleştirirken toplumsal müştereklerin çitlenmesi ve tropik tarıma uygun ender tarım alanlarının betonlaşması bu hikâyenin sahnelendiği mekânlar olmuşlardır (Arüv, 2019, Işık, 2017).

Bu tezin örnek alanı olarak Avsallar Mahallesi'nin seçilmesi birçok nedene bağlı olarak gerçekleşmişken, bu nedenlerin başında özellikle bir kıyı yerleşim yeri olan Avsallar'ın sahip olduğu müşterekler üzerindeki dönüşüm ve kentleşme süreci gelir. Avsallar Mahallesi 1980'li yıllara kadar çoğunlukla tarım ve hayvancılıkla geçinen geleneksel bir yapıya sahipken seksenli yıllarda ülkede başlayan ekonomik dönüşümle birlikte Mahalle'nin ince kumlu sahilleri ve ormanlık alanı zamanla yıldızlı oteller ve villa siteleri tarafından çevrilmiştir. Bu dönüşümle birlikte Avsallar'da oluşan yeni istihdam alanları Mahalle'nin göç almasına neden olmuş; paralel şekilde de Mahalle'nin toplumsal, demografik ve idari yapısı değişmiş, doğal yapısı bozulmaya başlamıştır. Bu süreç içerisinde Mahalle sakinleri arasındaki gelir eşitsizliğinde artış yaşanması, müştereklerin çitlenmesi ve onlara erişimin bir sorun haline gelmesi, yenilenemez ve üretilemez olan kıyıların zarar görmesi, ormanlık alanların azalması, turizmin çevre üzerinde ciddi boyutlarda yük oluşturması, doğal çevrenin zedelenmesi, tarım alanlarının betonlaşması ve benzeri etkenler Avsallar'da toplumsal ve çevresel eşitsizlikler arasındaki ilişkiyi gözlemlemek açısından önemli hale gelmiştir.

Bu tez çalışmasında saha alanı olarak Avsallar Mahallesi'nin belirlenmesinde bir başka önemli etken ise gözlemcinin bir Avsallar sakini olması olmuştur. Çalışma

başlangıcında kıyı müşterekleri üzerinde oldukça görünür olan çevresel yani toplumsal eşitsizliklerin mekân ve toplum üzerindeki ilişkisini anlamlandırmaya çalıştık. Çalışma boyunca önceliğimiz sahiller olurken süreç içinde İncekum Tabiat Parkı müştereginin hikâyesinin de tüm kuramsal tartışmalarımızın bir örneği olduğunun farkına vardık. İncekum Tabiat Parkı'nın çalışma açısından keşfinden sonra özellikle Hardin'in "Müştereklerin Tradejisi"ne bir nazire yaparcasına bu müşterek üzerine eğildik. Çalışma boyunca tartışmalarımızı sadece sahiller ve İncekum Tabiat Parkı'yla sınırlamadık, sınırlandıramadık. Özellikle bir katılımcı gözlemci olmam dolayısıyla çok daha farklı zaman ve mekânlarda çevresel yani toplumsal eşitsizliklerin bazen öznesi bazen de şahidi oldum.

Çalışmanın uzaması her ne kadar olumsuzluklar taşısa da Avsallar'da yaşadığım 3 yıl boyunca katılımcı gözlemci olma olanağım devam etti. Bu durum tezde tartıştığımız meselelerin kavranmasını kolaylaştırdı. Bununla birlikte uzayan bu süreç içinde sahada ama özellikle de kıyı müşterekleri üzerinde çok önemli olaylar meydana geldi. Bu süreçte 2016 yazında Türkiye'de bir turizm krizi yaşandı; Alanya Belediyesi tarafından kıyıları çitleyen otellerin çitleri yıkılıp, sahillerdeki kalıcı yapıları yıkılırken, sadece birkaç ay sonra her şey eskisinden de "güzel" (herkes için güzel değil) bir hale geldi; İncekum Tabiat Parkı uzunca bir süre halkın erişimine kapatıldı ardından iki turizm şirketi tarafından 29 yıllığına kiralandı ve çitlenme süreci artan fiyatlandırma ile güçlendirildi; kıyılarda çitlenmemiş son ve en önemli alanlardan biri Granada otel zincirlerinden biri tarafından şantiye alanına çevrildi ve bu otelin önünde kıyıya doğrudan beton dökülerek denize kurdukları güneşlenme iskelesine giden bir yol oluşturuldu; Avsallar'da yeni konutlar arttıkça mekânsal farklılaşma gözle görünür bir hale geldi ve çok daha fazlası oldu.

Bu bağlamda toplumsal sınıflar mekânda farklı yaşam biçimleriyle çevreyi dönüştürürken, bu dönüşüm esnasında kendini ve doğayı yeniden üretir. Varsıl sınıflar bilinçli ya da bilinçsiz çevreyi kendi lehine dönüştürmeye çabalarken, yoksul sınıflar farkında ya da farkında olmadan bu durumdan olumsuz etkilenirler. Bu bölümde Antalya'nın Alanya ilçesinde bulunan Avsallar Mahallesi'nin 1980'li yıllarda ülkede artan turizm yatırımlarıyla birlikte süreç içindeki dönüşümü, Mahalle'nin toplumsal ve çevresel yapısı ve müştereklerinin durumu yapılan görüşmeler, literatür çalışması ve doğrudan gözlemler doğrultusunda tartışılmıştır.

4.2. Türkiye'deki Kıyı, Orman ve Turizm Politikalarına Antalya Bağlamında Kısa Bir Bakış

Kapitalizm 1970'lerde yapısal bir krize girmiş bu krizle birlikte Keynesçi ve ithal ikameci sanayi süreçleri çözülmüştür. Dünya ekonomisinde 'kitlesele üretim'e dayalı büyük ölçekli fordist sanayiler gerilemiş ve 'esnek uzmanlaşmaya' dayalı küçük-orta ölçekli sanayiler artmaya başlamıştır. Neo-liberal iktisat politikalarının yaygınlaşp arttığı yaklaşık son elli yılda sermaye birikimine katkıda bulunabilecek bütün alanların ve kaynakların, küresel ölçekte denetim altına alınması hedeflenmiştir. Bu süreçle birlikte kapitalizmin çevresel müştereklere ve kente yaklaşımı da başka bir boyut kazanmıştır (Şengül, 2007: 89; Ataay, 2001: 53).

Geç kapitalistleşen bir ülke olan Türkiye'de de 1980'le başlayan dönemle birlikte hemen her alanda dönüşümler gerçekleşmeye başlamıştır. Bu dönüşümler yatırım alanlarının değişmesine, buna paralel bir biçimde ise yerleşim sisteminin de evrimine yol açmıştır. Ülkede sanayinin ve hizmet sektörünün payı arttıkça kentlere göç artmış, İstanbul, İzmir başta olmak üzere bazı kentler diğerlerine oranla daha da kalabalıklaşmış ve kentleşmiştir. Ülke genelinde ise tarımla geçinen nüfusun payı azalmıştır. Sanayi sektörünün de ülke içinde oldukça dengesiz bir dağılım göstermesi Marmara ve Ege Bölgelerinin oldukça fazla bir şekilde göç almalarına neden olmuştur. Çalışmamızın nesnesinin içinde bulunduğu Antalya¹⁴ ili ise hem sanayi kaynaklarının hem de doğal varlıkların sermayeye açılmasıyla birlikte turizm alanındaki yatırımlarla birlikte kentsel olarak önemli derecede büyümüştür. Bir kıyı ve orman kenti olan Antalya'da kıyıların kentleşmesi, ormanlık alanların turizme açılması buraların kapitalistleşmesine, kapitalistleşmesi ise kıyıların betonlaşmasına, ormanların yok edilmesine eş değer bir anlam taşımaktadır (Ataay, 2001).

Yukarıda bahsini ettiğimiz dönüşümden önce Türkiye'de 1960'lardan sonra bir iç turizm dalgası başlamıştır. Bu dalgayla Marmara, Ege ve Akdeniz kıyıları toplumun farklı kesimlerince ve bazen de kamu kuruluşlarınca savurganca kullanılmıştır. Bu savurganlığa yerli toprak sahipleri, orta ve varsıl sınıf, turizm sermayesi ve kamu kurum ve kuruluşları farklı boyutlarda neden olmuşlardır. Paralel bir şekilde kıyıların ve ormanlık alanların kullanımından ve dönüşümünden hepsinin amacı, beklentisi, yararlanma ve etkilenme derecesi de farklı ölçülerde olmuştur. Dünyanın birçok

¹⁴ Antalya 2018 yılı nüfus verilerine göre 2.426.356 nüfusuyla Türkiye'nin en kalabalık 5. kentidir ("Antalya'nın nüfusu...", 2019).

ülkesinde özellikle Avrupa’da kıyılar ve ormanlar bir servet olarak görülüp korunurken Türkiye’de çok daha farklı anlayış baş göstermiştir. Küçük, büyük, yerli toprak sahipleri topraklarının değerini arttıracaklarını düşünerek, orta ve varlıklı sınıf yazlık hayalleriyle, turizm sermayesi bakir alanlara inşaatlar dikerek sermayesini büyütme amacıyla kıyıların ve ormanların geri döndürülemez bir şekilde zarar görmelerine neden olmuşlardır (Keleş, 2010: 615; Keleş, 2009: 572).

Ülkenin kentleşme hareketine paralel bir biçimde, kentte yaşanan hukuksuzlukların bir benzeri kıyılarda ve ormanlık alanlarda yaşanmıştır. Kıyılardaki yapılaşmanın mimarı varlıklı sınıfın aynı zamanda karar alma mekanizmalarına etkisi; seçim zamanlarında tapular dağıtan iktidarlar, belediyeler; zenginleşmeye ve kentleşmeye çalışan kasaba halkları, yöneticileri ve sermayedarlar turizm adına kıyıların ve ormanlık alanların yıkımını başlatmış ve büyütülmüştür.

Ancak asıl kırılmanın yaşandığı zaman 1980’li yılların başı olmuştur. Askeri ve ardından gelen sivil hükümet turizmi çökmüş ekonomiyi diriltecek adımlardan biri olarak görmüştür. 1982 yılında çıkarılan 2634 Sayılı Turizm Teşvik Yasası ile turizm alanlarını belirlenmiş ve ardından da Bakanlık geniş yetkilerle donatılmıştır. Hükümet turizmle birlikte özel sektörü geliştirmeyi, döviz gelirlerini arttırmayı ve ödemeler dengesindeki açığı kısa vadede kapamayı amaçlamış ancak beklenen olmamıştır. Bunda turizmin ülkenin ve dünyanın, ekonomik ve siyasal durumundan kolayca etkilenen bir yapıda olmasının ve buna bağlı olarak ülkeye gelen turist sayısında yıllara göre farklılıklar oluşması etkindir (Somersan, 1993: 243).

Türkiye’nin Orman Kanunu ile tanışması 1956, Kıyı Kanunu ile tanışması ise 12 Eylül Darbesi’nin izlerinin henüz silinmemiş olduğu 1984 yılına denk gelmektedir. 1986 yılında Anayasa Mahkemesi Kıyı Kanunu’nu, kıyının kamu yararına kullanımı koşullarını yerine getirmemesi nedeniyle iptal etmiştir. İptalin ardından 1990 yılında çıkarılan ve bugün de yürürlükte olan 3621 sayılı Kıyı Kanunu 2003 ile 2019 yılları arasında bir dizi değişikliğe uğrayarak son biçimini almıştır. Paralel bir şekilde 6831 Sayılı Orman Kanunu da 1980’li yıllarda bir takım düzenlenmeyle dönüştürülmeye başlanmış ve günümüze kadar bu durum devam etmiştir. 2008 yılında çıkarılan 5761 sayılı Turizm Teşvik Kanunu’nda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ise hem kıyıların hem de ormanların çitlenmesi kolaylaştıracak bir takım düzenlemeler getirmiştir (Duru, 2016; Çağlar, 2014).

Kıyı kuşağının 100 metre olarak belirlendiği yasanın 01.07.1992 tarihli 3830/2 ek maddesinde “Sahil şeritlerinde yapılacak yapılar kıyı kenar çizgisine en fazla 50 metre yaklaşabilir” denmektedir. Ancak Türkiye’de turizm sermayesi adına yapılan bu iyileştirme dahi bugün neredeyse hiçbir kıyıda uygulanmamaktadır. Özelleştirilemeyen tüm kıyı orman alanları ise turizm sermayesi tarafından ecrimisil adında bir işgaliye ücreti ödenerek bu alanları ticarileştirmektedirler. Böylelikle bu müşterek alanların mülkiyeti devlette kalsa dahi bir tür kiralama bedelleriyle çitlenmektedirler. Bununla beraber Türkiye kıyılarında uygulanmayan yasalar Castree’nin (akt. Çaban, 2015) doğa ve neoliberalizm ilişkisinde bahsini ettiği *kuralsızlaştırma* ilişkisine örnekler sunar. Çünkü Türkiye’de devlet özellikle turizm alanlarındaki kıyı ve ormanları koruma lehine koyduğu kuralları uygulamamaktadır.

Çizelge. 1: Bazı Ülkelerin Kıyı Çizgisinin Derinliği

<u>Ülke</u>	<u>Kıyı Kenar Çizgisinin Derinliği</u>
Ekvador	- 8 m.
Hawai	--- 40 foot (12 m.)
Filipinler	----- 20 m.
Meksika	----- 20 m.
Yeni Zelanda	----- 66 foot (20 m.)
Brezilya	----- 33 m.
Oregon	----- Bitki örtüsüne göre değişken
Kolombiya	----- 50 m.
Kosta Rika	----- 50 m.
Endonezya	----- 50 m.
Venezuela	----- 50 m.
Şili	----- 80 m.
Fransa	----- 100 m.
Norveç	----- 100 m.
İsveç	----- 100 m.
İspanya	----- 100/200 m.
Kosta Rika	----- 50 m ----- 200 m.
Uruguay	----- 250 m.
Endonezya	----- 400 m.
Yunanistan	----- 500 m.
Danimarka	----- 1-3 km

Kaynak: (Duru, 2016: 13)

Turizm geliri yıllara göre değişkenlik gösterse de bu sektör Türkiye’ye bazı yıllarda o kadar çok döviz getirmiştir ki Anavatan Partisi (ANAP) Hükümeti bu durumdan çok etkilenmiştir. 1989 yılı için planlanan 100 binlik yatak kapasitesine 1987 yılında ulaşılmıştır. Ancak bunun doğru düzgün altyapısı, imar planı, yolu, arıtması yoktur ve kıyıları beton yığına dönüşmeye başlamıştır. Dönemin Turizm Bakanı Mesut

Yılmaz ise tüm bunların sebebi olarak belediyeleri görmüştür. Oysa turizmin kurtarıcı sektör olması ANAP tarafından çevrenin kurban edilmesine bağlanmıştır. Öyle ki Çevreden Sorumlu Devlet Bakanı Ahmet Karaevli “Çevreden önce turizm bakışı nereden geliyor?” sorusunu “Turizm Bakanı Çevre’nin kararlarına karşı çıkmadı ki. Ben niye Turizm Bakanı’yla çatışayım? Yeşillikçiler milletin ekonomik yönden güçlenmesine karşı çıkıyor. Bunun anlamı yok. Gelişen bir ülke olarak turizme karşı olamayız” diyerek Hükümetin çevreye ve turizme bakış açısını ortaya koymuştur (Somersan, 1993: 243-250). Turizm Teşvik Yasası ile birlikte Türkiye kıyıları üzerindeki baskıda turizmin payı artmıştır. Türkiye’deki kitle turizminin gelişmesinde bir dönüm noktası olan bu kanunla birlikte bozulmamış kıyı alanları, verimli tarım toprakları, tarihi ve doğal değerler turizmin hizmetine sunulmuştur (Duru, 2003: 180-181).

Türkiye’de turizm 2000’li yıllara kadar kıyılarıdaki betonlaşmayla nicelik olarak büyümüş nitelik olarak ise yetersiz düzeyde kalmıştır. Geçen süre zarfında yıldızlı otellerin sayısı artmış bununla beraber yatak kapasitesi artmış ancak kum ve güneş satan bir turizm anlayışının ötesine pek de geçilememiştir. 2000’li yıllara gelince ise neoliberal ekonomi politikaları etkin olmuştur. 2002 yılında iktidara gelmesinden bu yana hem merkezde hem de yerel yönetimlerde varlığını sürdüren Adalet ve Kalkınma Partisi’nin 2019 yılına kadar izlediği kent ve çevre politikaları bize turizm politikaları hakkında da fikir vermektedir. Türkiye’de neoliberal politikaların en büyük uygulayıcısı olan bu iktidar çevresel değerleri ve kentsel yaşamı ilgilendiren hemen her konuda ekonomik büyümeyi, sermaye birikimini büyütmeyi ve parti tabanının isteklerini yerine getirmeyi öncelik olarak görmüştür. (Çoban, 2009: 59).

Genel olarak baktığımızda ise 2002 yılından hemen bir yıl sonra 2003 yılında turizm gelirlerinin gayrisafi yurt içi hasıla (GSYİH) içindeki payı 4,4 iken bu oran yıllar içinde azalım göstermiş 2017 yılında 3,1’e gerilemiştir. 2003’ten 2017 yılına kadar geçen süre içinde yıllık gelen ziyaretçi sayısı 20 milyonun üzerinde artmış ancak bir turist ortalama harcama tutarı 850 dolardan 681 dolara gerilemiştir. Türkiye turizminin en çok eleştirildiği konulardan biri Türkiye’ye gelen turist az miktarda döviz bırakması ve çoğunlukla ülkeye gelir düzeyi düşük turist gelmesidir. Öyle ki 2017 yılında yabancı bir turist tatil için ortalama 630 dolar harcamışken yerli turist 903 dolar harcamıştır. Bu oran 2013 yılından beri tatil için yerli turist yabancı turistten en az 1,5 kat daha fazla ödeme yaptığını göstermektedir. Türkiye’de toplumun sadece

belirli bir ekonomik düzeye sahip bir kesiminin tatil yapabildiği düşünüldüğü zaman ekonomik ve sosyal eşitsizliklerin sadece ülke içinde değil küresel ölçekte de ne denli görünür olduğu ortaya çıkmaktadır (“Yabancı Ziyaretçi...”, 2019).

Çizelge. 2: Yabancı Ziyaretçi ve Yurt Dışında İkamet Eden Vatandaş Ziyaretçilerden Elde Edilen Turizm Gelirlerinin Yıllara Göre Dağılımı

YILLAR	TOPLAM					YABANCI		VATANDAŞ	
	GELEN ZİYARETÇİ SAYISI	ÇIKAN ZİYARETÇİ SAYISI	TURİZM GELİRİ (1000 \$)	ORTALAMA HARCAMA (\$)	TURİZM GELİRİNİN GSYİH İÇİNDEKİ PAYI (%)	TURİZM GELİRİ (1000 \$)	ORTALAMA HARCAMA (\$)	TURİZM GELİRİ (1000 \$)	ORTALAMA HARCAMA (\$)
2003	16 463 623	16 302 053	13 854 866	850	4,4	10 141 116	740	3 600 411	1 384
2004	20 753 734	20 262 640	17 076 607	843	4,2	13 061 118	759	3 862 552	1 262
2005	25 045 142	24 124 501	20 322 111	842	4,1	15 725 813	766	4 374 383	1 214
2006	23 924 023	23 148 669	18 593 951	803	3,4	13 918 757	722	4 463 614	1 153
2007	27 239 630	27 214 988	20 942 500	770	3,1	15 936 347	692	4 703 850	1 121
2008	31 137 774	30 979 979	25 415 067	820	3,3	19 612 296	742	5 418 439	1 191
2009	31 759 816	32 006 149	25 064 482	783	3,9	19 063 702	697	5 690 629	1 222
2010	32 997 308	33 027 943	24 930 997	755	3,2	19 110 003	670	5 558 366	1 231
2011	36 769 039	36 151 328	28 115 692	778	3,4	22 222 454	709	5 638 484	1 168
2012	37 715 225	36 463 921	29 007 003	795	3,3	22 410 364	715	6 354 378	1 241
2013	39 860 771	39 226 226	32 308 991	824	3,4	25 322 291	749	6 760 180	1 252
2014	41 627 246	41 415 070	34 305 903	828	3,7	27 778 026	775	6 289 260	1 130
2015	41 114 069	41 617 530	31 464 777	756	3,7	25 438 923	715	5 843 074	970
2016	30 906 680	31 365 330	22 107 440	705	2,6	15 991 381	633	5 964 853	978
2017	37 969 824	38 620 346	26 283 656	681	3,1	20 222 971	630	5 908 752	903

Kaynak: (“Yabancı Ziyaretçi...”, 2019).

Turizm faaliyetlerinin genellikle doğal ve tarihi alanlara bağlı bir şekilde gelişme gösterdiği aşikârdır. Sadece bu bilgi dahi turizm alanlarının çevreye duyarlı, yüksek koruma gerektiren yerler olduğu sonucuna ulaştırır. Bununla birlikte bu alanlar sadece o yörede ya da o ülkede yaşayanların değil hem tüm dünyanın hem de gelecek nesillerin ortak malıdır. Ancak ülkemizde son yıllarda doğal alanları tahrip edildiği, tarihi yerlerin

korunmadığı, tahrip edildiği ya da aslına uygun olmayan şekillerde restore edildiği gibi haberler hemen her gün gazetelerde, sosyal paylaşım sitelerinde sıklıkla görülmektedir. 12 Eylül döneminde çıkarılan ve Türkiye'nin doğal değerlerinin yıkıma uğratılmasına neden olan 2634 Sayılı Turizm Teşvik Kanunu 2003 yılından itibaren yeniden düzenlenmeye alınmış ve sermayenin lehine kullanılmıştır. Bu yasayla korunması gereken orman ve kıyı alanlarında yatırımcıya arsa tahsisleri ve uygun krediler sağlanmaktadır ve yine bu alanlardaki planlama yetkisi yerel yönetimlerden alınıp merkezi yönetimlere devredilmiştir. Kanuna yapılan eklemelerle orman ve mera alanları turizme daha geniş bir biçimde açılmış, Kültür ve Turizm Bakanlığı imar ve planlamadan tek başına sorumlu kurum haline getirilmiş, Bakanlığın ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarının elindeki tesis ve araziler sermayeye devredilerek, gerektiğinde bölgenin tümünü tek bir yatırımcıya sunma yetkisi verilmiştir (Çoban, 2009: 62).

Antalya'da Türkiye'nin en önemli turizm kentlerinden biri olması dolayısıyla yukarıda anlatılan tüm olayların ve örneklerin gerçekleştiği alanların başında gelmiştir. Hem kıyı hem de orman kenti olması dolayısıyla bu çevresel müştereklerinin sıklıkla sermaye lehine çitlendiği görülmüştür. Neredeyse Gazipaşa'dan Kaş'a kadar kentin yaklaşık 600 km'lik sahil ve yer yer orman şeridi turizm sermayesi tarafından çitlenmiştir. Kemer, Serik, Manavgat ve Alanya ilçeleri kıyıların yoğun olarak çitlendiği turizm bölgelerinin başında gelmektedir. Bu çitlemeler ya kuralsızlaştırmayla ya da sıklıkla sermaye lehine değiştirilen yasalar eliyle gerçekleşmektedir.

Özellikle Belek'te geniş orman arazilerinin, bakir koyların lüks otellerle dolu golf merkezine dönmesinde Turizm Teşvik Kanunu'nun önemli etkisi vardır. Belek ve Türkiye'nin birçok yerinde bu tür faaliyetler Anayasa Mahkemesi de dâhil olmak üzere yargı kararlarıyla durdurulmasına rağmen yasalar üzerinde yapılan değişikliklerle iptal kararları çoğu kez aşılmıştır (Çoban, 2009: 62). Türkiye'de çevreye duyarlı işletme sayısının toplam işletme sayısına oranına baktığımızda bile Türkiye'de turizmin çevreye ne denli uyumlu bir şekilde yapıldığını anlamak güç değildir. Türkiye'de toplamda 3905 adet turizm işletme belgeli tesis varken bunların sadece 469'u çevreye duyarlıdır. Yetmezmiş gibi 6 Haziran 2018 tarihinde "İmar Barışı" adı altında 31 Aralık 2017 tarihinden önce yapılmış imar mevzuatına veya ruhsata aykırı yapılara "yapı kayıt belgesi" verilmiştir ("Yapı Kayıt...", 2018). Böylelikle turizm alanlarında yapılan kaçak

yapıların tarihi ve doğal alanlar üzerindeki tahribatları önemsenmeden bu alanlara ruhsat verilmiştir.

Çizelge. 3: 31.12.2018 Tarihi İtibariyle Türkiye’de Bulunan Belgeli Konaklama Tesisi İstatistikleri

31.12.2018 TARİHİ İTİBARIYLA BAKANLIK BELGELİ KONAKLAMA TESİSİ İSTATİSTİKLERİ				31.12.2018 TARİHİ İTİBARIYLA ÇEVREYE DUYARLI KONAKLAMA TESİSİ İSTATİSTİKLERİ		
Şehir	İşletme Belgeli Tesis Sayısı	İşletme Belgeli Oda Sayısı	İşletme Belgeli Yatak Sayısı	İşletme Belgeli Tesis Sayısı	İşletme Belgeli Oda Sayısı	İşletme Belgeli Yatak Sayısı
Antalya	790	209 715	451 802	237	91 405	197 027
Toplam	3 905	463 763	972 198	469	139 710	297 023

Kaynak: (“Bakanlık Belgeli...”, 2019); (“Çevreye Duyarlı...”, 2019)

Son olarak durumun ciddiyetini çok uzun yıllar önce gören Ankara Mimarlar Odası Başkanı Vedat Dalokay’ın 1967 yılının Ocak ayında kurduğu cümlelerden anlamak mümkündür: “Bugün bütün turistik değerdeki arsa ve araziler ile sahillerimiz büyük bir yağmaya hedef tutulmuştur. Ve yarın denizde boğulma tehlikesi geçirecek bir Türk vatandaşı, karaya çıkarabileceği, kamuya açık bir sahil parçası bulamayacaktır” (Ekinci, 1994: 7-11).

Fotoğraf. 1: Dalokay’ın Konuşmasından Bir Gün Sonra Konuyla İlgili Haber Yapan İki Gazetenin Çok Farklı Pencerelerden Yaptığı İki Haber Küpürü

Kaynak: (Ekinci, 1994: 11).

4.3. O'tel Örgüleriyle Çitlenmiş Mahalle; Avsallar

Avsallar Mahallesi eteği Akdeniz, beli asfalt kemerli bir yerleşim yeridir. Mahalle'nin Alanya'ya uzaklığı 22, Antalya'ya uzaklığı ise 113 km'dir. Mahalle'nin batısı İncekum Mahallesi'yle sınırı olan Yahyaoğlu Köprüsü'yle başlar, doğuda Türkler Mahallesi'yle sınır olan Fuğla Köprüsü'ne kadar uzanır. Avsallar'ın güneyi Akdeniz kıyılarından oluşur ve bu kıyıların uzunluğu ortalama 5 km'dir. Kuzeyde ise ormanlarla kaplı Toros Dağları ve dağların eteğinde bulunan birkaç köy vardır. Mahallenin güney yakasından doğudan batıya (batıdan doğuya) D-400 Karayolu uzanır. Bu yol Mahalle ile Akdeniz arasına çekilmiş, geçirgen bir duvar işlevi görür. Yolun denizle arasında kalan kısmını ise oteller, iki katlı villa tarzı evlerden oluşan siteler ve kısa bir alanda ticari işletmeler kaplar. Karayolunun güney kısmı ise Mahallenin asıl yerleşim yerinin olduğu alandır. Alanya'nın coğrafi olarak en büyük mahallelerinden biri olan Avsallar Mahallesi'nin yüzölçümü ise yaklaşık olarak 2720 hektar civarındadır ("Antalya...", 2017: 3).

Fotoğraf. 2: Avsallar Mahallesi

Kaynak: (Google Earth, 2017).

Mahalle'nin adı Avşarlar'dan gelmiştir. Avşar boyundan bir grup halkın bu bölgede yarı yerleşik hayata geçmesiyle birlikte bölge bu isimle anılmış ve zamanla günümüzdeki adını kazanıp Avsallar olmuştur. Mahalle'nin ilk yerleşimi bugün ki yerleşiminin kuzeyindedir. Daha çok altta hayvanların üstte insanların yaşadığı iki katlı

evlerden oluşan bu yerleşim yerinin asıl büyümesi 1980'lerden sonra Türkiye'de turizmin gelişmesine paralel olarak gerçekleşmiştir ("Antalya...", 2017). Turizm yatırımlarıyla birlikte yerleşimin merkezi denize daha fazla yaklaşarak bugünkü yerine gelmiştir. Avsallar 1986 yılı sonunda belediye olmuştur. Ancak 12 Kasım 2012'de TBMM'de kabul edilen 6360 sayılı kanun ile mahalle olmuştur (On Üç İlde..., 2012). 2014 yerel seçimlerinde de belediye unvanını kaybetmiştir.

Avsallar Mahallesi'nin 2017 yılı nüfusu 11.545'tir ("Avsallar...", 2018). Ancak Mahalle'nin resmi olan nüfus verileri yanıltıcıdır. Çünkü Mahalle'de yaşayan çoğu kişinin resmi ikamet adresi Avsallar Mahallesi değildir. Bu durumu etkileyen asıl iki etken vardır. Birincisi turizmde çalışan mevsimlik işçilerdir: Bölgenin asıl geçim kaynağını oluşturan turizmin mevsimlik yapılması nüfusun yılın belli aylarda artıp azalmasına sebep olmaktadır. Özellikle turizmin asıl sezonu olan yaz aylarında hem sektörde çalışanların buralara göç etmesiyle hem de turistlerin ve yazlık sahiplerinin gelmesiyle Mahalle'nin nüfusu bir hayli artmaktadır. İkincisi ise yabancı uyruklu mahalle sakinleridir: Alanya Türkiye'de İstanbul'dan sonra yabancılara konut satışının yapıldığı en büyük bölgedir (Türkiye'de yabancılar..., 2018) ve Avsallar da bu durumdan payına düşeni almaktadır. Mahalle'de nüfusun önemli bir kısmını yabancı uyruklu vatandaşlar oluşturmaktadır. Ancak Mahalle'de yaşayan bu yabancı uyruklu vatandaşların da büyük kısmı resmîyette burada yaşıyor görünmemektedir.

4.4. Avsallar Mahallesi'nde Kentleşme Süreci ve Çevresel Müşterekler

Avsallar Mahallesi ilk olarak 1960'lı yıllarda kumsallarıyla sermayenin ilgisini çekse de asıl olarak 1980'lerde bölgede gerçekleşen turizm yatırımlarıyla Mahalle'de¹⁵ hem yapılaşma hem de iş olanakları artmaya başlamıştır. Sermayenin sürekli büyüyen bir ölçekte birikimi, hızla ivme kazanan bir kentleşme süreci meydana getirir (Harvey, 2002:160). Turizm sermayesiyle birlikte Mahalle'nin sürekli olarak büyümesi buradaki kentleşme sürecine paralel biçimde önce kıyı müştereklerinin çitlenmesine sonra hem kıyı hem de bir orman müşteregi olan İncekum Tabiat Parkı'nın çitlenmesine hız kazandırmıştır. Avsallar kıyılarında mantar gibi türeyen beş yıldızlı otellerin artışıyla birlikte bölgeye sezonluk çalışmaya gelen işçilerin Mahalle'ye kalıcı olarak yerleşmesiyle ve yine Mahalle'de artan yazlık konutların hem Türk hem de yabancı

¹⁵ O yıllarda Avsallar bir köydür. 1986 yılında mahalle olur.

(çoğunlukla Alman) vatandaşlar tarafından rağbet görmesiyle kentleşme süreci hızlanmıştır. Bu kentleşme süreci Avsallar Mahallesi'nin ekonomik ve kültürel açıdan bir mozaigi barındırmasına etki etmiştir. Bu mozaikteki en belirgin gruplar ise bölgenin yerli halkı; Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan gelen işçi ve küçük esnaflar; konut sahibi olmuş Alman ve Rus vatandaşları; Rusçayı iyi konuşabilmesinden dolayı turizm sektöründe çalışan Kırgızlar, Kazaklar, Özbekler, Gürcüler, Azeriler; çoğunlukla Ankaralı olan yazlık sahipleri ve bölgeye yakın olan İç Anadolu özellikle Konyalı işçi ve esnaflardır.

Mahalle'nin içinde böylesine geniş bir yelpazeden toplum bulunması Mahalle'de konuşulan dilden yeme içme alışkanlıklarına; oturlan konutlardan günlük yaşam pratiklerine kadar büyük farklar doğurmuştur. Kapitalizmin sınıflı yapısının çizgilerinin belirgin olarak görülebileceği bu Mahalle'de oluşan toplumsal ve çevresel eşitsizliklerin karşılıklı bir ilişki içine girmesi ise bizim toplumsal ve çevresel eşitsizlikler arasındaki ilişkiyi anlamamız açısından önem taşır.

Avsallar'da hem toplumsal hem de mekânsal yapı kısım kısım farklılaşır ve yahut belirli alanlarda benzeşir. Bu durum Avsallar'ın son kırk yıldır kıyılarında inşası aralıksız olarak devam eden beş yıldızlı otellerin dışında kalan alanın kentleşme sürecinin üç ayrı döneminin sonucunda oluşmuştur. İlk dönem Mahalle'nin ilk yerleşim alanı olan, "köy yeri" olarak da bilinen alanın olduğu yerin geçmişten bu yana yaşadığı süreçtir. Mahalle'nin kuzey kısmında, denize iki km uzaklıkta olan bu kısımda yerli halk yaşamaktadır. Bugün Mahalle'nin merkezi kısmındaki yaşamdan çok farklı olarak bu kısımda geleneksel bir toplumsal yaşam hâkimdir. Genellikle iki katlı, bahçeli konutlardan oluşan bu alanda yaşayan yerli halk geçmişte çoğunlukla tarımla geçinirken; bugün turizmle birlikte toprak sahipleri topraklarının artan değeriyle birlikte zenginleşmiş, toprak sahibi olmayanlar ise çoğunlukla turizm sektöründe işçi olarak çalışmaya başlamıştır. Günümüzde zenginleşen yerli halkın çoğunluğu ticaretle uğraşmaktadırlar. Mahalle'nin bu kısmındaki sınıfsal yapı Harvey'in (2002) belirttiği "tortul ögeler"e işaret eder: öyle ki buradaki sınıfsal ilişkiler coğrafyadaki tarihsel ve egemen üretim biçimleri ilişkisinden gelmektedir. Yine burada sermaye emek arasındaki iktidar ilişkisinden bağımsız dini cemaat ve tarikatların varlığı önemli tortul ögeler olarak kabul edilebilir.

Mahalle’de turizm sektörünün büyüyüp gelişmesiyle birlikte mevcut tortul öğelerin bir kısmı ayırt edilemeyecek şekilde dönüşüme uğramıştır. Özellikle Türkiye’de yaklaşık son 40 yılda hızla etkisi şiddetlenen neoliberal politikalarla birlikte bölgede tarım ve hayvancılık bitme noktasına gelince “köylülük” ortadan kalkmış ve Avsallarlılar ya patron olmuşlar ya da işçi. Dini tarikat ve cemaatler ise kapitalizme eklenerek büyüyüp gelişerek dönüşmüşlerdir. Mahalle’de çok etkin bir biçimde faaliyet gösteren Süleymancı Tarikatı ise bu durumun en güzel örneğidir. Mahalle’ye göçle gelip geleneksel bağlarından kopamayan bazı gruplar da tortul öğelere örnekler sunmaktadır. Konyalıların yaşadığı “Konyalılar Sitesi”, Ispartalıların “Ispartalılar Sitesi” ve Almanların ya da Türk olmayanların belirli sitelerde yoğun olarak yaşaması, belirli sosyal alanlarda zaman geçirmeyi tercih etmesi ve yine belirli yerlerden yemek yiyip içmesi, alışveriş etmesi bunun en güzel örneklerinden biridir.

Avsallar’ın birinci dönemi olarak tasvir ettiğimiz bu zaman dilimi içerisinde yerli halk kıyı müştereklerini bugünden daha özgür bir şekilde kullandığını tüm görüşmelerde beyan etmiştir. Sahil şeridi oteller tarafından kapanıncaya kadar denizle daha özgür ilişki kurduklarını söylemektedirler. Avsallar’ın yerlilerin biri sahillerle olan ilişkisi şöyle anlatıyor:

Çok yüzdüm bu denizde, balık gibi yüzerdik valla... Sonra biz küçükken davarı tuz yalatmaya denize götürürdük, ne güzeldi... Şuradan baktın mı Karaburun’a kadar denizi görürdün, şimdi yüzmeye bile gidemezsin, nerde hayvan gitsin... Onu hiç sorma (denize) en son ne zaman girdiğimi ben de unuttum. (G40, 61, erkek)

Ataerkil, muhafazakâr bir yapıya sahip olan Avsallar’ın yerli halkında kadınların denizle ilişkisi geçmişten bu yana daha sınırlıdır. Onlar genellikle sahillere ailece yapılan pikniklerle gitmektedirler. Sahiller çitlendikçe ve kıyılardaki ağaçlar kesildikçe buralarda piknik yapma imkânı ortadan kalktığı için yerli halk bunun için İncekum Tabiat Parkı’nı tercih etmeye başlamıştır. Ancak çitlemelerden hemen önce, Mahalle turizmle tanışmamışken İncekum Tabiat Parkı’nı çoğunlukla yerli olmayan halk kullanmamış. Mahalle’nin yerleşik sakinlerinden biri ise denizle olan ilişkisini şöyle anlatıyor:

(Denize) küçükken giderdik ama çok değil, kadınlar çok gitmezdi zaten... Evlendikten sonra da pek gitmedim... İncekum’a pikniğe gideriz bazen onda da sadece ayaklarımızı koyarım... Şimdi kızı götürüyoruz bazen İncekum’a. (G25, 48, kadın)

Mahalle de sadece ilk yerleşim yerinin olduğu zamandan bahsettiğimiz birinci dönemde yaygın olmasa da balıkçılık da vardır. Hobi balıkçılığının yanı sıra tek geçim kaynağı balıkçılık olan ona yakın aile vardır. Denilebilir ki Avsallar'da Çevresel müşterekle geçim ilişkisi kuran haneler de vardır. Bugün Mahalle'nin balıkçı barınağı Rubi Platinium Otel tarafından çitlenince balıkçılar Türkler Mahallesi'nde inşa edilen balıkçı barınağına göç etmişlerdir (G₃₅, 58, Erkek).

Avsallar'ın henüz turizme açılmamış, kentleşmemiş döneminde yerli halkın kıyı ve orman müşterekleri olan sahillere ve İncekum Tabiat Parkı'na erişimi konusunda bir eşitsizlik yoktur. Öyle ki bu alanlara ulaşma konusunda önlerinde herhangi bir fiziksel ya da kanuni bir engel de yoktur. Bu sebepten dolayı da tüm yerli halk arasında bahsi edilen müştereklere erişme ve faydalanma konusunda toplumsal, çevresel eşitsizlik yoktur.

İkinci dönem 1969 yılında Yalıhan Otel'in yapılmasıyla birlikte Mahalle'nin turizmle tanışmasıyla başlayan 1980'lerden sonra asıl hızını alan kentleşme sürecidir. Bu süre zarfında Avsallar'ın kıyı müşterekleri neredeyse tamamen otellerle çitlenmiş ve bugün ki kent merkezini oluşturan alan oluşmuştur. Bu kentleşme süreci daha çok D-400 karayolu kenarında (bugün ki Söğüt Caddesi) yapılan iki katlı iş hanları ve dükkânlardan oluşan çarşının ve irili ufaklı onlarca yazlık sitenin inşasıyla meydana gelmiştir. Her geçen yıl biraz daha eskiyen yazlık konutların kira ve satış bedelleri gün geçtikçe değer kaybetmektedir. Bununla birlikte zaman içerisinde de bu yazlık konutların ilk sahiplerinin bir kısmı bu sitelerde yaşamayı bırakmışlardır ve genellikle Avsallar'la ilişkilerini kesmişlerdir. 1993 yılında yapılan bir sitenin müteahhidi de olan bir yöre sakini anlatıyor:

Sitenin ilk sahiplerinin yüzde sekseni gitti. Ölenler oldu, hastalamp gelmeyenler var.
Çocukları gelmiyor zaten. Bu yazlık işleri eskiden çok modaydı, çoğu bir hevesle aldı.
Kimi sattı kiminde de kiracılar var şimdi. (G₃₈, 62, erkek)

Bu sürece paralel şekilde turizmde artan istihdam ihtiyacıyla birlikte bölgeye yaz aylarında yurtiçinden; çoğunlukla İç, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan; yurtdışından ise Gürcistan, Kırgızistan, Kazakistan, Özbekistan, Azerbaycan, Rusya ve Ukrayna'dan mevsimlik işçi akını olmuştur. Bu mevsimlik işçilerin bir kısmı yıllar içinde Avsallar'a yerleşmişlerdir. Mahalle'ye yerleşen işçilerin konut ihtiyacıysa yazlık sitelerle karşılanmış, süre zarfında, türlü sebeplerle boşalan yazlık sitelere turizmde çalışan işçi

aileleri yerleşmiştir. Tüm bu sürecin sonunda Mahalle içinde gelir ve eğitim düzeyleri çok farklı haneler oluşmaya başlamıştır. Ancak bu farklılık tüm Mahalle'ye neredeyse eşit bir şekilde dağılmıştır.

İkinci dönemde müştereklere erişim artık belirli bölgelerde sınırlanmıştır. Hem Mahalle'nin yerli halkı hem de Mahalle'ye sonradan göç eden yazlıkçılar ve işçiler sadece oteller tarafından çitlenmeyen alanlardan sahillere ulaşmaktadırlar. Bu dönemde yazlık siteler içinde sadece kıyıya sınırı olanların kumsalda çitledikleri alanlar vardır ki bu da kısıtlı bir alandır. Yine bu dönemde hem yerleşik nüfus miktarı az hem de otel ve siteler tarafından çitlenmeyen alanların varlığı dolayısıyla denize sahilleri kullanmak bugün ki kadar güç değildir. İncekum Tabiat Parkı ise henüz Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü tarafından işletilmekte ve buraya giriş ücretleri görece ucuzdur. Park'a ise henüz Wome Delux Otel yapılmamıştır ve yeşil alanlar bugünden çok daha fazladır. Tabiat Parkı'nın yöre halkı tarafından kullanımı bu dönemde eskiye göre yoğunlaşmıştır.

2000'den önce sahilleri kullanabilme durumlarını bir işçi şöyle anlatıyor:

Ablacığım biz buraya geldiğimizde şu aşağılardan denize girerdik... Oteller vardı ama her yer otel değildi ki... Şimdi bu siteler de otel olmuş, ben anlamıyorum onlar niye yatak koyuyor, gelsin herkes koysun o zaman... Şimdi gidemiyoruz ki, her yer tikiş tikiş. İncekum'a gidiyoruz bazen o da araban yoksa eziyet. Araba olmayınca gitmem ki. Aha bak bu (eşini gösteriyor) arabayı da sattı bu yıl hiç gitmedik valla. (G44, 45, kadın)

Üçüncü dönem ise Mahalle'de özellikle 2000'den sonra yapılan lüks, güvenli sitelerin hızlı bir şekilde arttığı dönemdir. Çoğunlukla yabancıların, yerli toprak sahiplerinin, tüccarların ve turizm sektöründe çalışan üst yöneticilerin yaşadığı bu siteleri lüks yapan ise spor salonlarına, geniş yeşil alanlara, havuzlara, saunaya, hamama, güvenlik ve apartman görevlilerine sahip olmaları ve bununla birlikte kullanıcılarının ödedikleri yüksek aidat miktarlarıdır. Bu konutların satışları neredeyse tamamen Euro para cinsinden yapılmaktadır. Mahalle'nin her yerine dağılan ancak çoğunlukla Avsallar'ın doğusunda ve özellikle de Karaçalı Caddesi civarında çoğalan bu siteler Mahalle içindeki sınıfsal ve mekânsal ayrışmayı gözler önüne sermektedir. Mahalle'deki yoksul ve orta sınıf eski ya da fiziksel koşulları daha standart yapılarda yaşamaktadır. Yine Mahalle'nin eski yazlık sitelerinde bugün gelir eşitsizliğinin alt ve üst kademelerinden haneler vardır. Ancak Mahalle içinde mekânsal ayrışmanın çizgileri genel anlamda net değilken en büyük ayrışma Mahalle'nin her köşesinde varsılların

yaşadığı Orion, Emerald ve Emo Homes, Yeni Site, Beyazkent gibi lüks siteler ve Mahalle'nin tüm geri kalanı arasındadır.

Son kentleşme döneminin en önemli olaylarından ilki sahil şeridinde kalan son boş alanlara otellerin dikilmesi ve bu otellerin hemen önlerinde bulunan kumsalları çitlenmesidir. Bu dönemde yine lüks siteler de anlaştığı işletmelerle ve kiraladıkları alanlarla neredeyse Avsallar sahillerinde çitlenmemiş alan bırakmamışlardır. Tüm bu çitlemeler sonrasında lüks site sakinleri ve otel müşterileri dışında sahilleri kullanan kişi sayısı yok denecek kadar azalmaktadır. İkinci önemli olay ise İncekum Tabiat Parkı'nın bir kısmına beş yıldızlı bir otel yapılması diğer kısmının ise iki turizm şirketine kiralanmasıdır. Avsallar'ın bahsi edilen bu müşterekleri üzerinde yapılan bu çitlemeler burada kamu politikalarının müşterekler üzerindeki etkisi konusunda bize fikir vermektedir. Avsallar'da bulunan kıyı ve orman müşterekleri yasal durumlarından ötürü özelleştirilemediklerinden dolayı ticarileştirilmiştir. Yine burada mevcut yasalar tam olarak uygulanmazken bir görmezden gelme, kuralsızlaştırma durumu göze çarpar. Tüm bu durumların ayrıntılarını ve etkilerini ilerleyen başlıklarda ele alacağız.

Avsallar Mahallesi'nin belirttiğimiz ikinci ve üçüncü kentleşme dönemi bize Harvey'in (2002) belirttiği türev öğeleri sunar. Emeğin belli alanlarda uzmanlaşması ve farklı tüketim sınıflarından oluşan tabakalaşmalar türev öğelerin Mahalle'de somut biçimde örneklenmesine olanak sağlar. Turizm'de çalışan emeğin pansiyon ve lojman gibi işçi barınaklarında toplanması ve bununla birlikte Mahalle'de yerleşik olarak yaşayan turizm işçilerinin belli bir kesimi oluşturması göze çarparken, tarımla uğraşan az sayıda Avsallar sakininin Mahalle'nin kuzey ve kuzey doğu yamaçlarında kümelenmesi bizlere mekânsal farklılaşma örneği sunmaktadır. Yine Mahalle'de varlığından bahsettiğimiz lüks sitelerde yabancı vatandaşların ve varsıl Türklerin kümelenmesi dikkate çarpar.

Sermaye ve emek çatışmasında nüfusun farklı şekillerde bölünmesi, bireylerin değerlerinin, beklentilerinin, tüketim alışkanlıklarının değişmesi ve karmaşıklaşması sınıf bilincinin bölünmesine ve sınıfsal mücadelenin güçleşmesine hizmet eder (Harvey, 2002: 161). Avsallar Mahallesi'nde de göze çarpan bu durumun etkileri ve sonuçları *4.6. Avsallar Mahallesi'nde Kıyı Müştereklerinin Çitlenmesi ve Toplumsal, Çevresel Eşitsizlikler Üzerine Bir Tartışma* başlığında ele alınmıştır.

4.5. Avsallar Mahallesi'nde Müşterekler Üzerinde Yaşanan Toplumsal ve Çevresel Eşitsizlikler

Moore (2015:50) insanların çevre üretiminin ve çevrenin insanları üretmesinin diyalektik hareketler olduğundan söz eder. Ona göre insanlık ve çevre birbirinden bağımsız değil aksine her seviyede birbirine nüfuz etmiştir. Saha çalışmamızın nesnesi olan Avsallar Mahallesi, Avsallar halkı ve diğer kullanıcılar da (müşterekleri işgal eden ve işgalden etkilenen herkes) diyalektik bir ilişkinin parçalarını oluştururlar. Bu ilişkide Avsallar Mahallesi'nin kıyıları ve ormanları çitlenip kentleşme arttıkça Avsallar'ın müştereklerinin kullanım biçimi, kullanıcıların yaşamları ve çitleme karşısındaki tepkileri de değişmiştir. Bu tepkiler çoğunlukla kendi içinde çelişkiler üreterek meydana gelmiştir. Müştereklerin çitlenmesi bazı kullanıcıların günlük hayatlarını ve emeğin yeniden üretilmesini zorlaştırırken genellikle otel müşterisi olan kullanıcıların müşterekleri özgürce kullanabilmesi bu diyalektik ilişkinin müşterekler üzerinden toplumsal ve çevresel eşitsizliklerin bağını ortaya koyma yetisini gösterir.

İktisadi sistemin krizine çare ararken yaptığı hamleler Avsallar'da doğa üzerindeki baskıyı arttırmıştır. Özellikle 1980'lerden sonra Türkiye'nin 'yıldızlı otel turizmi politikası' sonrasında Mahalle'nin en önemli müşterekleri olan kıyıları yıldızlı otellerle dolmaya başlamış ve neoliberal politikalarla da sahiller tamamen sermayeye teslim edilmiştir. Bu teslim sürecinin en acı hallerinden biri de İncekum Tabiat Parkı müştereginin içine önce beş yıldızlı bir otel yapılmasıyla sonra ise kalan kısmın kullanım hakkının 29 yıllığına iki turizm şirketine devir edilmesiyle yaşanmıştır.

Tüm bu süreç Mahalle'deki toplumsal değişimin ve dönüşümün hızını arttırmış, böylece yeni fiziksel çevre, yeni bir toplumsal yapıyı beraberinde getirmiştir. Toplumsal ilişkilerle mekânsal ilişkiler birbirini besleyerek dönüştürmüş, insan çevre ilişkileri hızlı bir değişim sürecine girmiştir. Avsallar'da turizm yatırımlarıyla birlikte bölgedeki tropik meyvelerinde yetişebildiği çok değerli tarım arazileri, zeytinlikler ve narenciye bahçeleri yıllar içinde betonlaştırılarak bu alanlara oteller, siteler, dükkânlar yapılmıştır. Yerli halkın denizle olan ilişkisi neredeyse tamamen değişmiş hatta koparılmış ve sahiller turizm sermayesine çitlenmiştir. Avsallar'daki toplumsal geçimin kaynağı olan tarım arazilerinin betonlaştırılarak yok edilmesi, İncekum Tabiat Parkının bir kısmına otel yapılması ve kalan kısmının ise iki büyük sermaye grubuna 29 yıllığına kiralanması

Marx'ın "ilk birikim" kavramının evrilerek devam ettiğine bir örnektir. Mahallenin sahip olduğu sahiller ve İncekum Tabiat Parkı gibi müştereklerde yaşanan dönüşüm ise çalışmada bize en çok yardımcı olacak örneklerdir. Saha çalışmamız bu iki müşterek üzerine odaklanıp, Mahalle'de yaşanan toplumsal ve ekonomik eşitsizlikler arasındaki ilişkiyi kavramamız sağlayan diğer unsurlara da ayrıca değineceğiz.

4.5.1. Mahallenin En Önemli Müştereği Olan Sahiller

Avsallar'ın bir kıyı yerleşim yeri olması onun toplumsal ve mekânsal oluşumunu ve dönüşümünü doğrudan etkilemiştir. Akdeniz'i bir uçtan diğer uca bağlayan D-400 Karayolu'nun buradan geçmesi, turizm faaliyetleri için uygun doğal varlıklara sahip olması, balıkçılık yapılabilmesi, doğal güzellikleriyle kentten bunalan insanları doğayla buluşturup dinlendirme imkânı sağlaması Avsallar'ın sürekli göç almasına neden olmuştur. Ancak özellikle Mahalle'nin sahip olduğu ince kumlu sahiller burayı turistik bir alan olarak cazibe merkezi haline getirmiştir. Bu durum Türkiye'nin turizm sektöründeki hızla büyümesine paralel şekilde gerçekleşmiş ve Mahalle'nin kıyı ve orman müşterekleri 1980'lerden itibaren, kısa zamanda beş yıldızlı oteller ve yazlık siteler tarafından çitlenmiştir. Sermayenin mekânda yoğunlaşmasıyla istihdam ve bununla birlikte de nüfus ve kentleşme artmıştır.

Avsallar'da yaklaşık olarak son 40 yıldaki kentleşme süreci sonrasında, bugün Mahalle'nin güney sınırını oluşturan, hem boş zaman müşteregi hem de turizm için büyük ekonomik değeri olan sahillere Mahalle sakinlerinin erişimi ya da erişememesi meselesi Mahalle'de yaşanan toplumsal, çevresel ve mekânsal eşitsizlikleri gün yüzüne serer. Bu durum aşağıda belirtilen farklı durumlar sonrasında ortaya çıkmıştır.

4.5.1.1. Mahalle ile Sahiller Arasındaki Sınır Örgüsü: D-400 Karayolu, Oteller ve Yazlık Siteler

Avsallar Mahallesi'nin Akdeniz'e 5 km kıyısı vardır. Bu kıyıları neredeyse tamamen ince kumlu sahillerle kaplıdır. Kıyı boyunca sadece sınırlı bir kısmında kumsal yoktur, buralar kayalık alanlardır. 3621 Sayılı Kıyı Kanunu'nun 6. Maddesinde belirtildiği gibi bu kıyılara erişim herkese açıktır ancak Avsallar kıyıları bu durumun aksine herkesin erişemeyeceği bir durumda ve yapıdadır. Mahalle sakinleri ve otel müşterisi olmayan diğer kullanıcılar bu kumsalları istedikleri gibi kullanamazlar.

Bu kullanımı etkileyen sınır örgüsünü ise iki etken meydana getirir. Bunlardan birincisi D-400 Karayolu, ikincisi ise oteller ve yazlık sitelerdir. Bunların hepsi ise Mahalle ile deniz arasında bir duvar oluşturmaktadır.

Öncelikle D-400 Karayolu Mahalle ile denizi ayıran bir sınır çizgisi çekmiştir. 2000'li yılların başlarında yapılan D-400 Karayolu tıpkı Karadeniz'de olduğu gibi halkla deniz arasına bir sınır koymuş, bu sınır Avsallar'da fiziksel ve toplumsal bir değişimin en kırılgan etkeni olmuştur. D-400 inşa edilmeden önce de bu yol Alanya Antalya yolu olarak kullanılmıymış ancak yer yer refüjler hariç 8 şeride çıkan bu yolun inşasıyla birlikte bölgede önemli miktarda yeşil alan yok olmuş ve deniz Mahalle'den koparılmıştır. Dokunulmaz duran ormanlık alanlar, zeytinlikler "asfaltlaşınca" Mahalle'de doğanın dönüştürülebileceği algısı güçlenmiştir.

Karayolunun inşası yol ile deniz arasında yalıtılmış bir alan meydana getirmiştir. Bu yalıtılmış dar kısım ise bugün neredeyse tamamen otellerle kaplanmış durumdadır. Burada, tüm kıyı boyunca, doğuda Fuğla Köprüsü'nden batıda Yahyaoğlu Köprüsü'ne kadar, 23 adet otel ya da otel uzantısı olan bina ve diğer alanlar bulunur. Otellerin olmadığı diğer alanlarda ise villa tarzı konutlardan oluşan pansiyonlar, yazlık siteler, denize kıyısı olmayan lüks sitelerin ve otellerin çitlediği sosyal mekânlar, iki adet kafe tarzında işletme, su sporları yapan işletmeler ve tezin yazıldığı süreçte inşaatı başlayıp devam eden bir beş yıldızlı otel inşaatı mevcuttur. Tüm bu otel, site ve işletmelerden dolayı halkla deniz arasına set çekilmiştir.

Bu set Avsallar'da insanların dinlenmek için ihtiyaç duydukları sahillere erişimlerini kısıtlamaktadır. Elbette ki karayolunu aşyp denize ulaşabilmek mümkündür. Ancak yer yer 8 şeride ulaşan bu karayolundan gün boyu geçen binlerce araç yeterli miktarda gürültü ve kirlilik üretmektedir ki bu durum başlı başına çevre sorunudur. Yine burada oluşan fiziksel yapı yolun güneyindekiler için sahillerle iç içe yalıtılmış bir ortam oluştururken, yolun kuzeyindekiler için denize değil de sadece bir karayoluna komşusu olan bir yerleşim yeri havası üretmektedir. Asıl olarak burada da tartıştığımız yolun kendisi değil, denizle Mahalle arasında ürettiği settir.

Fotoğraf. 3: Avsallar’ın Yeşil Zamanlarını ve Eski Balıkçı Barınağını Gösteren Bir Kartpostal¹⁶

Bu set içinden sahillere ise beş adet dar ara sokaktan ulaşılır. Ancak bu sokaklar daha çok halkın denize ulaşmasından ziyade otellerin ve sitelerin kendi aralarındaki sınırları belirlemektedir. Bu sokaklar Mahalle sakinleri için birer müşterek olmaktan çıkmıştır neredeyse. Öyle ki çalışma sürecince Avsallar’da yıllarca yaşayıp bu sokaklardan haberi olmayan onlarca insanla karşılaştık. Ayrıca eskiden var olan ancak şu anda yok olan sokaklar vardır. Bu sokaklar oteller tarafından çitlenmiş ve ortadan kaldırılmışlardır. Başlı başına bir müşterek olan sokakların yine kıyı müşteregi olan sahillere ulaşması gerekirken otellerce çitlenerek ortadan kaldırılması ya da peyzaj çalışmalarıyla oradaki otele ait bir mülkmüş gibi gösterilmesi toplumsal, çevresel eşitsizlik üretir. Bu çitlemeler sonrasında doğal varlığa erişim kısıtlanır. Özellikle Rubi Platinium Otel ile İncekum Tabiat Kampı arasında bulunan sokaklar ve kumsallar neredeyse tek bir otel müşterisi olmayan kullanıcı¹⁷ tarafından kullanılamamaktadır. Beş yıldır Avsallar’da yaşayan G₁₅ “bu alanda hiç denize girdin mi?” sorumuzu “oraya

¹⁶ Kartpostalın arkasında resmi çekene ya da herhangi bir şirkete dair veri bulunmuyor. Bununla birlikte fotoğraf muhtemelen 2005 yılından öncesini gösteriyor.

¹⁷ Burada bahsini ettiğimiz “müşteri olmayan kullanıcılar” otellerin, beach kafelerin, su sporları işletmelerinin müşterisi olmayan ve kıyılar boyunca herhangi bir alan çitleyen sitelerin sakini olmayan herkesi ifade etmektedir.

giden yok yok ki, orası otellerin” diye cevaplandırıyor. Bu cevap bile, bize burada oluşan fiziksel yapının çitlemeleri ne denli güçlendirdiğini ve nasıl bir algı ürettiğini göstermektedir.

Avsallar Mahallesi kıyısı boyunca oluşan bu fiziksel yapı müşteri olmayan kullanıcıların denizle rahatça iletişim kurmasını engeller. Zaten dar olan kumsalların beş yıldızlı otellerin, lüks sitelerin ve işletmelerin güneşlikleri, şemsiyeleri ve şezlonglarıyla kaplı kumsalları kullanmak oldukça güçtür. Deniz ve D-400 karayolu arasında kalan bu koridorda tek sorun kumsallardaki şemsiye ve şezlonglar da değildir. İncekum Tabiat Parkı’ndaki Wome Delux ve Modern Saraylar Otel’in kadınlar plajı olarak tamamen kapattığı iki ayrı alan vardır ve yine Rubi Platinium ve Kolibri Otel’in İskele Sokak’ın sonundaki yeşil alanı tamamen çitleyip sahillerin arasındaki bütünlüğü engellemesidir¹⁸. Ayrıca bahsini ettiğimiz bu koridorun kumsallarını sadece denize kıyısı olan otel, site ve işletmeler gasp etmemiştir. Mahalle’nin varsıl sınıfının yaşadığı Orion, Emerald ve Taç gibi sitelerin de denize kıyısı olmamasına rağmen çitlediği alanlar vardır. Bu alanlarda sitelerin şezlong ve şemsiyeleri ve bu alanlardan sorumlu görevlileri vardır.

Avsallar bir kıyı yerleşim yeri olduğu için balıkçılıkla geçinen haneleri de içinde barındırmaktadır. Mahalle’de 10’a yakın balıkçılıkla geçinen hane vardır. Ancak 2014 yılında Mahalle’de bulunan balıkçı barınağının yerine beş yıldızlı bir otel olan Rubi Platinium yapılmıştır. Balıkçılar ise Türkler Mahallesi’ne yapılmış olan balıkçı barınağına göç etmişlerdir. Ancak bu yeni balıkçı barınağı teknelerin korunması açısından yeterli değildir (G35, 58, Erkek). Balıkçıların mevcut yerlerinden uzaklaşmasına neden olan bu çitleme, yerel balıkçılığın sonunun gelmesine kapı aralamakta ve Avsallar’da müşterekle kurulan geçimlik ilişkileri sonlandırmaktadır.

Dalgaların gece boyunca etkisini sürdürdüğü barınakta, akrabalarının teknelerini kurtarmaya çalışan balıkçılardan 35 yaşındaki Kamil Erdoğan şunları söyledi: "Asıl barınağımız Avsallar Mahallesi'ndeydi. Oraya otel yapıldığı için bizi buraya gönderdiler. Dönemin kaymakamının önderlik etmesiyle buraya liman yaptılar. Her tarafı açık bir yerde liman olmaz. Gecenin bu saatinde rezil olduk ve tekneler battı. Bu liman için bizden para toplandı ancak hali ortada. Bu balıkçılar 3 liralık balık tutuyor, 10 liralık masraf yapıyor. Yetkililer buraya gelip görsün, bize yardım etsin." ("Alanyalı Tekne...", 2015).

¹⁸ Tezin yazıldığı süre esnasında Rubi Platinium ve Kolibri Otel’in çitlediği bu alandaki tenis kortları, kalıcı yapılar ve kumsaldaki çardaklar 11 Ocak 2018 tarihinde belediye tarafından yıkıldı. (Yine bu tezin yazıldığı esnada; 2018 yılının ilkbaharında yıkılan tüm alanlar sadece üç dört ay sonra bu iki otel tarafından yeniden inşa edildi ve yeniden çitlendi.)

Yukarıda anlatılan fiziksel yapı tezin ilerleyen kısımlarında anlatılan çitlemelerin ve çitlemelerin ürettiği toplumsal, çevresel eşitsizliklerin en temel sebeplerinden biridir. Avsallar'da oluşan bu kentleşme süreci, tıpkı dünyada olduğu gibi Türkiye'de de 1970'lerden sonra yapısal bir krizin içinde olan kapitalizmin kendine yeni alanlar açmak için öncelikli olarak dönüştürülmemiş doğaya ve müştereklere yönelmesinin bir sonucu olmuştur. Ülkede uygulanan neo-liberal turizm politikalarının çitlemelerle ürettiği bu yapıyı çevre Avsallar'da geri döndürülmesi çok güç bir şekilde kıyıların doğal yapısını bozmuş ve bu kıyılara toplumun sadece belirli kesiminin ulaşmasına olanak oluşturmuştur. Bu yapının ürettiği sonuçlar ilerleyen kısımlarda daha ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.

4.5.1.2. Otel ve Sitelerin Kıyıları Gasp Etmesi ve Sahillerdeki

Kanun Dışı Uygulamalar

Avsallar Mahallesi'nde otuza yakın otel vardır. Bu otellerin 23 tanesinin denize kıyısı ya da kıyıda çitlediği alan vardır. 10 tanesi beş, 10 tanesi dört yıldızlıdır. 23 otelin 17'sinin sahile kıyısı vardır. Oteller dışında kıyı boyunda 6 adet villa tipi konutlardan oluşan site vardır. Sahili kilometrelerce uzanan bir çit gibi kapatan bu otel ve sitelerden bugün denize ulaşan sadece beş ara sokak¹⁹ vardır. Mahalle sakinleri ve müşteri olmayan kullanıcılar tarafından çok çok az kullanılan bu dar sokaklar daha çok otellerin arasındaki sınırı belirlemeye, otellerin dumanlı ve kokulu yemekleri pişirdikleri bir tür açık mutfak işlevi görmeye²⁰, otel çalışanlarının sigara ve dinlenme molalarını geçirdikleri alanlara²¹ ve yine otellerin çöp depolarına ev sahipliği yapmaktadır.

Avsallar'ın ekonomisinin turizme dayalı olmasından mütevellit, turizm yatırımlarının yasaları çiğnemesi ve doğaya zarar vermesi geçmişten bugüne değin görmezden gelinmiştir. Denize kıyısı olan arazilere yapılan otel ve siteler ana yapılarını tapunun belirttiği alana kondurup, sosyal alanlarını ise kıyı müştereklerini çitleyerek elde etmişlerdir. Yine bununla beraber oteller ve sitelerin sahili birbirlerine bitişik, arada boşluk bırakmaksızın bir şekilde çitlemesi sahilleri otel müşterileri için korunaklı bir yer haline getirirken bu durum müşteri olmayan herkesin sahili kullanmasını

¹⁹Avsallar'ın imar planında bulunan bazı sokaklar iki otelin anlaşmasıyla çitlenerek ortadan kaldırılmıştır.

²⁰ Bu sokaklarda akşamüzerleri yemeğe yetiştirilmek üzere mangalların başında harıl harıl çalışan işçileri ve her daim bu mangalları görmek mümkündür.

²¹ Bazı oteller çalışanların dinlenmesi için bu sokaklara çardaklar yapmışlardır.

zorlaştırmaktadır. Öyle ki kumsalda bir otelin şezlong, şemsiye ve güneşliğinin bittiği yerde bir diğerrinin ki başlamaktadır.

Sahillerin oteller tarafından çitlenmesi durumu otel müşterisi olmayan bireyi sahili kullanırken hem fizyolojik hem de psikolojik olarak etkiliyor. Bu kumsallara ulaşmak için özellikle yaz sıcaklığında epey bir yürümek gerekiyor. Otellerin çitledikleri alanlara girilse dahi oteller belli unsurlarla size kendinizi başkasının evine izinsiz girmiş gibi kötü ve dışlanmış hissettirtiyor. Kıyı çitlemelerinin oteller için yetersiz kalması üzerine hiçbir türlü yapının olmaması gereken sahillere her geçen gün bir iskele kuruluyor. Bu başlık altında Avsallar'da bulunan otel ve sitelerin kıyıları gasp etmesi ve sahillerin maruz kaldığı kanunsuz uygulamalar dört alt başlık halinde anlatılmaktadır.

4.5.1.2.1. Kıyı Çizgisinin Aşılması

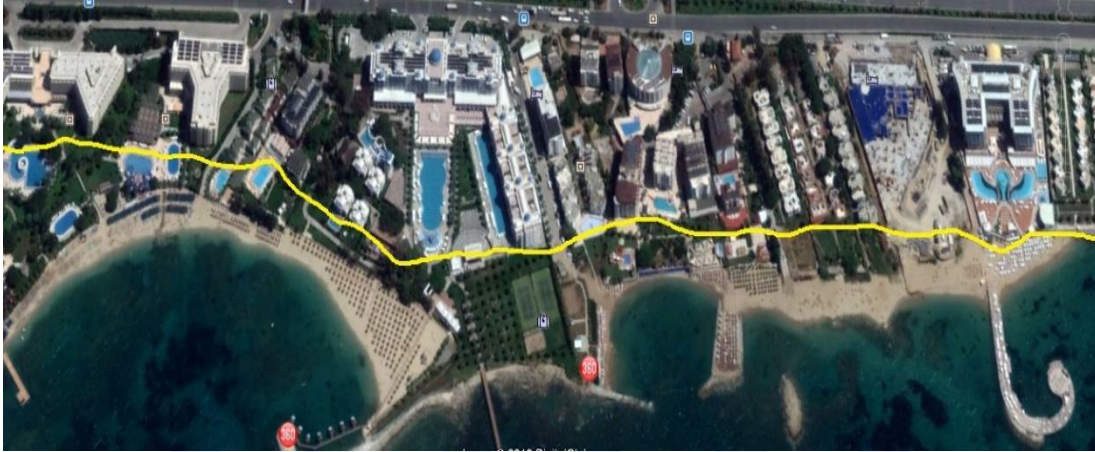
1990'lı yılların başında Avsallar'da kıyının doğu ucundan batı ucu görünürken bugün bu pek mümkün değildir (G₄₀, G₂₅, G₃₅, G₁₂, G₄₅). Öyle ki bazı alanlarda 30 metre ötesini de görünmemektedir. Doksanlı yıllardan itibaren hızlı bir betonlaşma süreci yaşayan Avsallar kıyılarında her betonlaşma o yıllarda yeni bir yatırım ve iş kapısı olarak görülmüştür. Bu sebepten dolaydır ki bu yatırımların hiçbiri toplumsal düzeyde bir tepkiyle karşılaşmamıştır. Tam aksine hemen hepsi memnuniyetle karşılanmıştır. Mahalle'ye 1990'lı yıllarda yerleşen bir işçi otellerin inşasıyla ilgili süreci şöyle anlatıyor:

Doksanların başında geldik buraya... Kimin aklına gelirdi biz denize hasret kalacağız, her yer denizdi. Biz burasını otel kapatsa yanından gireriz diye diye deniz de kalmadı... Bak biz hep şu Yalıhan'ın o tarafa giderdik, Alaaddin var ya yıkıldı oradan da girerdik, şu İncekum'un (İncekum Su Otel'den bahsediyor) yanından girerdik... Yok oradan girmedim hiç eee zaten orada balıkçılar vardı, kokuyordu (Rubi Platinium'un önünden sorusuna verdiği cevap)... Ama hep de bu oteller sayesinde ekmek yedik. Bak ben seneye emekli olacağım. Çoğunu turizmde çalıştım. (G₄₅, 54, kadın)

Oteller ve tatil siteleri kuruluş sürecinde ana binalarını tapularının belirttiği alana inşa etmişlerdir. Ancak havuz, çardak gibi sosyal ve dinlenme alanlarını deniz kıyısına inşa etmişlerdir. Böylelikle hem tapulu alan sonuna kadar tam verimle kullanılmış hem de kıyı çitlenerek denizden ve kıyıdan alınacak verim maksimize edilmiştir. Bu durum hemen kıyıya sınırı olan her otel ve site tarafından gerçekleştirilmiştir. 3621 Sayılı Kıyı

Kanunu'nun 01.07.1992 tarihli ek 3380/2 maddesinde belirtilen *Sahil şeritlerinde yapılacak yapılar kıyı kenar çizgisine en fazla 50 metre yaklaşabilir* uyarısı hiçbir türlü dikkate alınmamıştır. Yine aynı ek maddede belirtilen *Yaklaşma mesafesi ve kıyı kenar çizgisi arasında kalan alanlar, ancak yaya yolu, gezinti, dinlenme, seyir ve rekreatif amaçla kullanılmak üzere düzenlenebilir* düzenlemesi Avsallar'da "otel müşterisi olmayan kullanıcıların" dâhilinde hayat bulmuştur.²²

Fotoğraf. 4: Binaların Bittiği Alan ve Kıyı Şeridi²³

Kaynak: Google Earth

Yukarıda ki resimde de görüleceği üzere kıyı boyundaki tüm otel ve siteler kalıcı yapılarının bittikleri alandan itibaren yeşil alan ve havuz gibi müşterileri için dinlenme alanları oluşturarak sahile doğru ilerlemişlerdir. Bu alanların inşasında üretilemez ve yenilemez olan ender güzellikteki kumsalları biraz daha yok etmişlerdir. 50 metrelik yasal sınıra Avsallar sahilinin hiçbir yerinde uyulmamıştır. Mahalle'ye en son inşa edilen Granada Luxury Otel'in kalıcı yapıları ise deniz seviyesinin altında ve neredeyse denizle karanın buluştuğu sınır çizgisinin 10 metre uzağına inşa edilmiştir. Bu durum bu güne kadar yapılan hatalardan ders alınmadığının gösterirken devletin toplum ve çevre yararına koyduğu yasaları uygulamaması halini de somutlaştırır. Castree'nin doğanın neoliberalleşmesi ilişkilerinden biri olarak belirttiği *kuralsızlaştırmanın* da Türkiye'deki en somutlaşmış örneklerinden birini sunar. Bu durum piyasa aktörlerinin serbestçe davranmalarını sağlamaktadır (Çoban, 2015: 408).

²² Bakınız 3621 Sayılı Kıyı Kanunu.

²³ Sarı çizgi yaklaşık olarak tapuların bittiği alanları gösteriyor.

Fotoğraf. 5: Çitleme Sonrasında Otelin Kullanıcıları için Oluşturduğu Güneşlenme Alanı (17.06.2018)

Fotoğraf. 6: Granada Luxury Otel'in Kıyı Çizgisine Kalan Kısa Mesafesi ve Sahilin Getirildiği Vahim Hal (17.03.2019)

Yasalarda belirlenmiş olan kıyı kullanımı koşullarına Avsallar'da riayet edilmemesine rağmen yapılan çitlemelerin hiçbiri kanuni bir yaptırımla karşılaşmamıştır. Ülkenin kalkınması adına *gerekli* görülen bu çitlemeler karşısında yasa yapıcı ve koruyucular üç maymunu oynamışlardır. Bu yüzden Avsallar kıyıları piyasalaştırılırken geri döndürülmesi çok zor bir şekilde betonlaşmış ve toplumsallıktan koparılmıştır. Bilinen tek kanuni uygulama ise tezin yazıldığı süreç içinde yaşanmış ve şöyle gerçekleşmiştir:

Rubi Platinum ve Kolibri Hotel'in kıyıyı çitlediği²⁴ alanla kıyı ortadan ikiye bölünür ve kıyı boyunca yaya geçişi engellenir. Bu tezin yazıldığı esnada bu otellerin çitlediği alan ve bu alan içinde bulunan spor sahaları, kafe, güneşlenme alanları ve diğer kalıcı yapılar Alanya Belediyesi tarafından yıkıldı. Bu yıkım 7 Temmuz 2017 tarihinde gerçekleşecekken otelin o tarihlerde dolu olması ve turizme zarar gelmemesi gerekçeleriyle 30 Kasım 2017 tarihine ertelenmişti. Nihayet yerel basın da baskısıyla yıkım 11 Ocak 2018 tarihinde gerçekleşti ("Yıkımın...", 2017; "Ertelenen...", 2018; "Yıkım Gerçekleşti", 19.01.2018). Fakat 2018 yılının baharında Rubi Platinum ve Kolibri Otel bu yıkım hiç gerçekleşmemişçesine yıkılan tüm alanları tamir ederek ya da en baştan inşa ederek yeni turizm sezonuna başladılar.

Fotoğraf. 7: Kolibri Hotel'in Yıkımdan Önce Çitlediği Bazı Alanlar

Kaynak: Kolibri Hotel Resmi İnternet Sitesi (Kolibri, 2018).

Bu yıkım sonrasında yetkililerin yaptığı açıklamalar da hayli ilginçtir ("Ertelenen Yıkım...", 2018):

Kanunlar karşısında boynumuz kıldan ince. Ancak kanunlar karşısında tüm vatandaşlar eşittir. Bizim işletmelerimizin önündeki tesisler yıkılıyorsa diğerleri de yıkılmalı. Kimsenin kanunlardan üstün olmadığını görmek istiyoruz. Sahilimizdeki tüm işgallerin kaldırılması için BİMER'e şikâyetle bulanacağız. Kanunlar herkese uygulanmalı. Bu konunun takipçisi olacağız. Tüm yetkilileri, sahilimizdeki kıyı kanuna aykırı tüm uygulamalara son vermelerini bekliyoruz.

Bu işletmelerin yaptığı açıklamalar o kadar ironiktir ki Kıyı Kanunu'nun uygulanması halinde otellerinin kumsalları çitleyemeyeceğinin hem farkındalar hem

²⁴ Burada kullanılan "çit" gerçek anlamıyla kullanılmıştır. Çünkü bahsi geçen otel kamusal alana ağaçlardan ve tel örgülerden bir çit oluşturmuştur.

değillerdir. Avsallar Mahallesi'nin denize açılan en önemli sokaklarından İskele Sokağı tamamen çitleyen bu oteller bir anda meselenin mağduru olabilmışlerdir. Bununla birlikte hem suçlu hem de güçlü olduklarını bu yıkımdan sadece üç ay sonra her şeyi eski haline getirerek göstermişlerdir.

Fotoğraf. 8:Rubi Platinum ve Kolibri'nin Çitlediği, Yıkımı Gerçekleşen Alan

Kaynak: (Rubi, 2018)

Yine de kanunların kısa süreliğine de olsa bu alanda uygulanmasının en önemli sebebi 2016 yılında Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov'un da kaldığı Rubi Platinum Otelin İskele Sokak'ın sonunu tamamen ortadan kaldırmasıdır (Çavuşoğlu ve Lavrov..., 2016). Avsallar Mahallesi bundan birkaç yıl öncesine kadar bir balıkçı barınağına sahipti ve bu barınağa İskele Sokak üzerinden ulaşılıyordu. Ancak Rubi Platinum balıkçı barınağını yıkarak, bu alanı plaja dönüştürmüştür. Barınağa uzanan İskele Sokak'ın büyük bir kısmına ise tenis kortları, dinlenme alanları, futbol sahaları inşa ederek, sokağın hatırı sayılır bir kısmını ortadan kaldırmışlardır. Rubi Platinum Genel Müdürü Olcay Orhan ise büyük bir çitleme sonrasında oluşturdukları alanı şöyle anlatıyor (Rubi Bir İlk Olan..., 2013):

Alanya, tüm dünyada altın rengi kumsalları, plajlarının genişliği ve kumsal kalitesi ile ünlü olan bir ilçemizdir. Böyle bir yeryüzü cennetinde tesisimizin özel bir koyu var. Bu koyun varlığı VIP misafirlerimizin tekneleriyle tesisimize giriş yapabilmelerini sağlayacağı gibi, güvenlik ve gizlilik hususlarında seçici olan misafirlerimizin de beklentilerinin tam olarak

karşılabilmesini de garanti altına alacak. “Premium Otelcilik” olarak tanımlanan bu hizmet anlayışı, bizzat geliştirmekte olduğumuz “Platinum All Inclusive” konseptimize dâhil olan alt hizmet başlıklarından sadece biridir. Geliştirmekte olduğumuz yeni hizmet konsepti, premium hizmet anlayışına dair tüm kriterleri içerisinde barındıracak ve “Platinum All Inclusive” konseptimize özel birçok ayrıcalığı da beraberinde sunacağız.

Bu açıklama su götürmez biçimde Rubi Platinum Otel’in herkesin kullanımına açık kıyıyı sadece kendi otel müşterilerine özel bir alan haline getirdiklerinin bir itirafıdır. Bu otel balıkçı barınağını “otele özel bir koy” haline getirip misafirlerinin gizliliklerini korumaya özen gösterirken, bu çitleme ile birlikte Avsallar’da çevresel müşterekle geçimlik bir ilişki kuran balıkçılar başka bir barınağa taşınmış ve Mahalle’de bu müşterek açısından bir dönemin sonuna gelinmiştir.

Fotoğraf. 9: Rubi Platinum’un Plaja Çevirdiği Balıkçı Barınağı ve İskele Sokak

Kaynak: Google Earth, 05.10.2009

Avsallar sahillerinin kanunu nizamla uygun olmayan şekilde yapılaşması bu müşteregin kullanıcılarının elinden alınıp otellere verilmesine sebep olmuştur. Bu süre zarfında ne Mahalle'nin yerli halkından ne de göçle gelen diğer sakinlerden bu çitlemelere karşı bir mücadele ortaya çıkmamıştır. Mahalle'nin yerlilerinin özellikle topraklarını satarak varsıllaşanlar bu durumlar bugün de oldukça memnundurlar. Mahalle'nin yerlisi olan biri Avsallar kıyılarının otellerle çitlenmesi hakkında şöyle düşünüyor:

Denize de girmesinler, denize girmeyen ölmüş mü? Girecek olan aşağılara gitsin girsin (İncekum Plajı'nı kast ediyor), istemediğin kadar yer var... Bak bu oteller sayesinde binlerce insan ekme yiyor burada... Eşeğe binen adamlar jiplere biniyor şimdi, evleri olmuş saray... Allah devletimizden razı olsun, her şeyi yapıyor burada... (G₁₈, 39, erkek)

Fakat Mahalle'nin tüm yerlileri aynı görüşte değildir. Özellikle turizm yatırımlarının bölgeye gelmesinden sonra köylülükten turizm sektöründe işçiliğe geçen birçok yerli çitlemelerden hoşnut değildir ve bu durumu eleştirmektedir. Onlara göre sahil müşterekleri onları “buralı” kılan temel etken. Bu sahillerde balık tutmak, yüzmek çocukluklarının en güzel anılarını barındırdıkları alanlardır (G₃₆, G₅, G₂₇, G₄₀, G₂, G₂₅). Burada yerlilerin tavrı bize müştereklere erişimin hem hangi sınıf ve çevrelerin çevresel faydaya eriştiği konusunda, hem de müştereklerin çitlendikçe sınıf içindeki tabakalaşmanın ne yönde etkilendiği konusunda fikir vermektedir. Avsallar'da yerli halkın çevresel müşterekle kurduğu geçim ilişkisinde kullanım değeri öne çıkan kesimlerde sahiplenme daha güçlüyken, değişim değerinin öne çıkması sonrasında müştereklerin metalaşmasıyla birlikte kapitalistleşen yerli halkın müşterekleri sahiplenme düzeyleri azalmıştır.

Sonuç olarak yasal olarak belirtilen kıyı sınır çizgisinin Avsallar'da yapılaşma esnasında ve ondan sonraki süreçte korunmaması, korunamaması hem çevresel bir sorun hem de bu müştereklerin elinden alındığı kullanıcılarıyla, çitlemeyi yapan ve bundan faydalanan bireyler arasında toplumsal ve çevresel eşitsizlik üretmiştir.

4.5.1.2.2. Kumsalların İşgali ve Otel Müşterisi ile Site Sakini Olmayan Ötekileştiren Atmosfer

Oteller ve siteler hemen önlerindeki kumsallara şemsiye ve şezlonglarını müşterileri için bırakıp, durumu kaderine terk etmemektedirler. Her otelin önündeki kumsalda o otelin güvenlik görevlisi bulunmaktadır. Hatta bazı otellerin kumsal üzerinde güvenlik görevlileri için koydukları güvenlik kabinleri bulunur. Bu güvenlik görevlilerinin görevi, otelin çitlediği alanı otel müşterisi olmayan kişilerden korumaktır. Güvenlik görevlileri bu hukuksuzluğu belirli bir strateji altında sürdürürler. Eğer bir engellenme durumunda kıyıları özgürce kullanabileceğinizin yasal hakkınız olduğunu söylerseniz ya da haklarınızı bildiğinizi karşı tarafa hissettirebilerseniz size müdahale etmezler. Yani kıyıları kullanma konusundaki bilinciniz sayesinde otellerin çitlediği

kıyıları kullanabilirsiniz. Ancak oteller kıyıları öyle bir çitlemişlerdir ki; kalıcı yapıları, reklam tabelaları, tel örgüleri, güvenlik görevlileri, güneşlikleri, şezlongları, iskeleleri, kaldırımları ve daha fazlasıyla Kıyı Kanunu'nu bilmeyen herkeste bu alanların özel mülkiyet olduğu fikrini uyandırmaktadırlar.

Fotoğraf. 10: Çitlenen Alanı Koruyan Bir Güvenlik Görevlisi Kabini, Kumsala Yapılmış Kaldırım ve Deniz Üzerine İnşa Edilmiş Bir iskele (17.06.2018)

Stratejinin ikinci aşaması ise plajda kurulan sistemle gerçekleşir. Bu otellerin hemen hepsi kumsallara koydukları barlardan otel müşterileri içeceklerini alır. Oteller bu barlarda çalışan personel ve dışarıcı²⁵ denilen işçilerle kumsalı bir özel mülk gibi yönetir. Yine her otelin önündeki kumsalda temiz suyun aktığı soğuk duşlar vardır ve bu duşlar sadece otel müşterileri tarafından kullanılabilir. Otel müşterilerinin hepsinin bileğinde o otelin müşterisi olduklarını gösterir bileklikler vardır. Eğer bileğinizde bileklik yoksa bu kumsaldaki hemen hiçbir şeyi kullanamazsınız ve bilekliğe sahip olmayan kişilere hem otel personeli hem de otel müşterileri tarafından ötekileştiren gözlerle bakılır. Ne yazık ki burada aynı sınıfsal konuma sahip bireyler bir çelişki içinde davranırlar. Bu otellerin cankurtaranlarının otel bilekliği olmayan birini boğulması halinde kurtarmayacağı da Mahalle'de espri konusudur.²⁶

3621 sayılı Kıyı Kanunu'nun altıncı maddesi şöyle diyor: *Kıyı, herkesin eşitlik ve serbestlikle yararlanmasına açık olup, buralarda hiçbir yapı yapılamaz; duvar, çit, parmaklık, tel örgü, hendek, kazık ve benzeri engeller oluşturulamaz. Avsallar*

²⁵Otellerde dış alanların temizliğinden ve düzeninden sorumlu personel.

²⁶ Bu espri Dolakay'ın sözlerini hatırlatıyor bakınız Fotoğraf. 1.

Mahallesi'ndeki otellerin sahillerde yaptığı uygulamalar ise neredeyse tamamen suçtur. Fakat ülkedeki turizm sektörüne katkıda bulunmak, turizmin kalitesini arttırmak adına bu uygulamalara kamu otoritelerince göz yumulmaktadır. Burada tamamen Castree'nin (akt. Çoban, 2015) kuralsızlaştırma ilişkisi ortaya çıkmaktadır.

Öyle ki otellerin çoğu kumsalları öylesine sahiplenmişlerdir ki, otellerini tanıttıkları mecralarda bu kumsalları *kendi özel plajına sahip olan*²⁷ cümleleriyle sahiplenmektedirler. Bu uygulamalar bölgede yıllar önce uygulanmış yanlış turizm politikalarını bugün de gözler önüne sermektedir. Alanya hatta Antalya bölgesinde yapılan turizm neredeyse tamamen kum ve güneş üzerine inşa edilmiştir. Sahilin hemen kıyısındaki otellerde müşteriler neredeyse tüm tatilleri boyunca otelden çıkmadan tatillerini geçirmektedirler. Bu ise bölgeye ekonomik getirisi olmayan, bölgenin sağlıklı bir şekilde kalkınmasına yardım etmeyen bir turizm anlayışına sebep olmuştur. Turistler tatilleri süresince havayolu, tur ve otel şirketlerine para kazandırıp daha sonra memleketlerine geri dönmektedirler.

Fotoğraf. 11: Sulara Değen Şezlonglar (17.06.2018)

²⁷ Bakınız: (Grand Sunlife Otel, 2019)

Fotoğraf. 12: Girilmesi Güç “Özel Plajlar” (17.06.2018)

Avsallar’da her ne kadar sahiller otellerin, kafelerin ve özel sitelerin şezlonglarıyla dolu olsa da istediğiniz yere havlunuzu serip denize girebilirsiniz. Ancak hem zaten oldukça dar olan kumsalın olması gerekenden fazla şezlongla doldurulmasıyla bu durum güçleşir hem de otel müşterilerinin ve güvenliklerinin rahatsız edici bakışlarıyla kendinizi o mekânın “ötekisi” hissedersiniz. Otel müşterilerinin “onlardan olmayanı” tanıdıkları bileklikli sistemde eğer otel müşterileri gibi bilekliğe sahip değilseniz onlarla aynı kumsalı kullanmak size şüpheli gözlerle bakmalarına sebep olmaktadır. Yine kumsalları tek tipleştirilen aynı renk şezlong minderleri ve şemsiyeler mekânda ötekileştirmeyi kolaylaştıran bir diğer etkidir.

Mahalle’de uzun yıllar esnaflık yapan bir yöre sakini otellerin ön kısmından denize girmek konusunda fikirlerini şöyle paylaşıyor:

Sen gidebiliyor musun ki? Ben de gidemiyorum tabi. Bak kardeşim bu iş keyif işi değil mi? Ben niye gidip kendimi orada strese sokayım. Güvenlikle bakışayım, tartışayım... Her şeyi geç o şezlongların arasında yatmak köpek olmaya benziyor. Hani şu sevimli sarı köpekler var ya bizim Ahmet’in var ona benzersin... Var bizim diğer dükkânda çalışan elemanlar onlar gidiyorlar ama artistlik yapmaya. Hani kimse bize karışamaz ayağı anladın. Yoksa keyif almaya değil. Ben gitmem valla...
(G41, 49, erkek)

Fotoğraf. 13: Özkaymak Select, İncekum Su, Yalıhan Una ve Antik Hotel'in Sahili Tamamen Gasp Ettiği Görünümler

Kaynak: (Özkaymak Select, 2018; İncekum Su Otel, 2018; Antik, 2018; Yalıhan, 2018)

2019 yılının Temmuz ayında ise Mahalle'de daha hiç karşılaşmadığımız bir çitleme şekliyle karşılaştık: Taç Tatil Sitesi plajda çitlediği alanı tıpkı bir futbol sahasının kenar çizgileri ve köşe bayrakları gibi bir demir zincir yardımıyla ve köşeye diktiği demirle çevirmiştir. Bu alana havlu serip güneşlenmeyi denemek dahi çok zordur. O yüzden bu alanı çitleyen site kimsenin ötekileştirilmesine dahi fırsat tanımamıştır!

Avsallar kıyılarında yaşanan en olumsuz olaylardan biri de yine bu tezin yazıldığı süre zarfında Granada oteller zincirinin Avsallar'a açmayı planladığı Granada Luxury Otel'in inşasında yaşanmıştır²⁸. 2018 yılında eski Alaaddin Hotel'in olduğu yerde başlayıp hızla yükselen bu otel, inşaat süresince hemen önünde bulunan kumsal bir şantiye alanına çevirmiştir.

²⁸ Bu otel 2019 yılının Haziran ayında müşteri kabul etmeye başladı.

Fotoğraf. 14: Granada Otel'in Şantiyeye Çevirdiği Kumsal Alanı (17.03.2019)

Yukarıdaki resimlerden de görüleceği üzere Granada Luxury Otel'in inşaatı süresince Avsallar halkının özgürce denize girebildiği son kısımlardan birini şantiyeye çevirmiştir. Granada'nın inşaat esnasında bu alanı hunharca katletmesinin elbette ki en önemli nedeni burayı kullanan tüm kullanıcıların bu alandan elini eteğini çekirtmek, bu alanı unutturmaktır. Çünkü bu alan Avsallar Mahallesi sınırlarında otel müşterisi olmayan kullanıcıların denize ulaşabildiği çitlenmemiş kısıtlı alanlardan biriydi. Güneşin ve kumun satıldığı bir turizm anlayışında bu kıyıların incecik kumları elbette ki Granada Otel için de hayati derecede önemlidir.²⁹ Ancak ne var ki bu alana sonradan da kum getirmek mümkündür. Tıpkı Rubi Platinium Otel'in balıkçı barınağını plaja çevirmesinde olduğu gibi.

²⁹ Nitekim öyle oldu, 2019 yılının Haziran ayı içerisinde açılan bu otelin ön tarafındaki kumsala dışarıdan kum getirildi.

Bu sebeplerden ötürü Granada bu farklı çitleme yöntemiyle insanları önce denizden uzaklaştırmış sonra ise o da diğer oteller gibi kendi saltanatını kuracaktır. Hatta Granada diğer otellerin kıyı uygulamalarından güç de alarak sahile tamamen beton dökerek yaptığı iskeleyle giden bir yol yaptı. Yine resimlerden de görüleceği üzere oteli deniz seviyesinin altında inşa etti. Bu şu anlama geliyor: kış aylarında otel turizm sezonunu bitirdiğinde bu otelin önünü kum yığınlarıyla koruma altına alacaktır. Tıpkı komşusu Azura Otel'in yaptığı gibi. Yani yaz ayları yetmezmiş gibi kış aylarında da kumsalın doğal yapısı bozulacaktır.

Avsallar'da kıyıların işgali hakkında konuşan bir yöre sakini şöyle anlatıyor:

1992 Eylül ayında geldim Avsallar'a. Buraya gelmeden önce 40 küsur yıldır tatile geliyordum bu bölgeye. Alanya'dan ise burası daha güzeldi... Kıyı tamamen boş sayılabilirdi 1990'larda. Yalihan Otel vardı sadece. Dut ağacı vardı kıyıda oradan denize girilirdi. Herkes istediği gibi denize girerdi. Alanya'nın çoğu buraya gelirdi cumartesi pazar günü... Parça parça yapa yapa deniz işgal edildi... Şuan da denize nereden gidilecek, hiçbir yer yok. Köprünün altından bir balkon var, kenarında. Ben gitmiyorum ya artık denize onun için umurumda değil kim ne yaparsa yapsın ve çok üzülüyorum ya... Her yer zeytinlikti, narenciye bahçesiydi... Buranın kapasitesi bu kadar insanı kaldıracak gibi değil... Nüfus artıyor kıyı artmıyor. Hatta kıyıyı bozuyorlar da kum alıyorlar, duvar örüyorlar iskele yapıyorlar. Belli kısımlarda yatlar matlar yanaşiyor... Arık denize gitmiyorum, bir misafirim geldiğinde belki... Yer ayırma şu bu yoktu. Herkesin şemsiyesi vardı onu koyardı. Şezlong falan yoktu... Deniz diye gelmişim ben, buraya gelen insanların hepsi deniz diye geldiler, denize bunları sokma, böyle bir şey olabilir mi? Gidiyorsun oraya şemsiye şu bu para istiyor. Niye para istiyorsun kardeşim sen. Kaldır şemsiyeni ben kendi şemsiyemi koyarım ya da koymam... Her tarafa her şey gayri yasal şekilde yapılıyor ama kimse bir şey diyemiyor. Ya da beş metre uzatıyorsa iki metresini kaldırıyorlarsa 4 metresi kanuni oluyor kalıyor... Şurada otel arasında yol vardı. Yol var kardeşim, gittim belediyeye dedim ki siz bana imar verirken burada yol vardı. Hatta dedim ki bu yol, ana caddenin altından bir alt geçit olsun ayrıca ambulans için olsun. Denizde her şey olabilir. Kimsenin ranttan başka bir şeyi gözü görmedi...

(G₁₂, 72, erkek)

Ne yazık ki Avsallar'daki ender ince kumlu bu ender müşterekler turizm sermayesinin en az maliyetle birikim yapacağı bir saha olmuştur. Kıyıların oteller tarafından çitlenmesiyle otel müşterisi olmayan herkesi denizden koparılması İngiltere'de kapitalizmin köklerini oluşturan çitleme hareketine çok benzemektedir ve sahilin bir çit gibi çevirmesi ise bir ironi yaratmaktadır. Diyebiliriz ki ortaya çıkan bu durum "çitlemenin", "ilk birikim"ın evirilerek Avsallar'da devam ettiğini göstermektedir. 1980'li yıllardan sonra bölgeye iş, ekmek, para, kalkınma, bacasız sanayi kavramlarıyla gelen turizm yatırımları bugün denizi neredeyse tamamen bölgede yaşayan insanlardan koparmıştır. Enver Vecdi Beyaz gibi birçok insan Avsallar'ın ince kumlu plajlarına, yeşil alanlarına âşık olmuş ve bu bölgeye yerleşmişlerdir. Avsallar'ın

bu güzelliği ise bugün kendi sonunu hazırlamış gibi görünüyor. Birçok insan “deniz diye gelmiş”ti şimdi Avsallar’da denize ulaşabilmek çok güçtür.

Avsallar’da otellerin dışında beach cafelerin de “şezlong anarşisi” hızla büyümektedir. Özellikle son iki yılda bu beach kafeler Mahalle’de bulunan sitelerle belirli anlaşmalar yaparak şezlong şemsiye kiralyorlar. Anlaşma türüne göre site sakini ya ücreti peşin ödüyor ya da kullanım anında. Avsallar’da iki adet bulunan bu beach işletmeler, müşteri sıkıntısı yaşamadıkları için fiyatlarını oldukça yüksek tutuyorlar. Fiyatlamayla çitlemenin en güzel örneği olan bu durum Mahalle’de hem müşterek kullanıcılarının sahile özgürce ulaşmasını engelliyor hem de ödeme gücüne göre bir erişim durumu ortaya çıkıyor. Bu durum toplumsal ve çevresel eşitsizliklerin örnekleri sunmaya devam ediyor Avsallar’da.

Fotoğraf. 15: Çitlerin Dışında Kalarak da Plajın Ötekisi Olmak (17.06.2018)

Avsallar’da sınıf bilincine sahip olmayan müşterek kullanıcıları toplumsal müştereklere sahip çıkma meselelerinde örgütlenmeleri ve örgütlü bir şekilde mücadele etmeleri güçtür. Ancak Türkiye’nin çeşitli yerlerinde kıyı müşterekleri üzerinde yapılan bu tür çitlemelere artık belirli toplumsal tepkiler verilmektedir. Bu tepkilerden iki tanesi de bu tezin yazıldığı esnada Avsallar’a ortalama 30 km uzaklıkta olan Manavgat’ın Kızılağaç Mahallesi’nde verilmiştir. Manavgat’a bağlı beş mahalleden oluşan yaklaşık 100 kişilik bir grup bir araya gelerek önce bir basın açıklaması yapmış sonrasında

müşterek alanı işgal eden otele ait futbol sahasıyla, tenis kortlarını yıkmıştır (Mahalleli 5 Yıldızlı..., 2018). Yine 2019 yılının Mart ayında Manavgat'ta 50 kişilik bir grup bir başka 5 yıldızlı otelin sahildeki şezlonglarını söküp atmıştır (Turistler Şoke..., 2019). İzmir Çeşme'de 2019 yılının haziran ayında benzer bir olay yaşanmıştır. Azmak Koyu'ndaki halk plajını daha önce ücretsiz kullanan mahalle sakinleri, plajın çevresinin bir şirket tarafından kapatılıp, buranın ücretli hale getirildiğini belirtilerek tepki göstermişlerdir. Kumsalı eskiden olduğu gibi ücretsiz kullanmak isteyen yaklaşık 50 kişilik grup sahile girerek, tatilcilerin güneşlendiği şezlongların önünde bir süre oturarak eylem yapmışlardır (Çeşme'de Plaj..., 2019). Türkiye'de her geçen gün turizm sermayesinin bu denli çitlemeleri arttırması beraberinde bu tür çitlemelere karşı direnişleri de getirmektedir. Yine de bu direnişler çok cılızdır.

Fotoğraf. 16: Otel'in Çitlerini Yıkan Köylüler

Kaynak: (Antalya'da Mahalleliler..., 2018).

4.5.1.2.3. Kanun Dışı Yapılan İskeleler

Avsallar kıyılarında bugün 8 adet iskele vardır. Bunlar batıdan doğuya sırayla Wome Delux, Alara Park (2 adet), Rubi Platinum (2 adet), Sunlife³⁰, Granada Luxury ve Azura Delux otelleri önündedir. Türkiye'de kıyılara yapılacak yapılar 3621 Sayılı

³⁰ Bu iskele diğerlerinden yapısı itibariyle farklıdır. Burası deniz doldurularak inşa edilmiştir.

Kıyı Kanunu'nda sadece belirli koşullara tabi tutulmuştur.³¹ Avsallar kıyılarına yapılan iskelelerden hiçbiri yasada belirtilen koşulları sağlamamaktadır. Genellikle önündeki kıyı taşlık olan oteller bu iskeleleri yapmayı tercih etmektedirler. Böylelikle otel müşterilerinin ayakları taşa değmeden yüzebilmektedirler. Bununla beraber bazı iskeleler ise otelin kumsalda çitlediği alan yetmezmiş gibi deniz üzerinde de güneşlenebilsin diye yapılmıştır. Rubi Platinum'un iskelelerinde biri biraz daha lüks olmakla birlikte deniz üzerinde inşa edilmiş çardaklardan oluşur. Azura Otel'in ve Granada Luxury'nin iskelesi ise gündüz güneşlenme alanı gece ise bir eğlence alanı olarak hizmet görür. Bu iskeleler oldukça ihtişamlıdır!

Fotoğraf. 17: Rubi Platinum Yaptığı Çardaklı Lüks İskele ve Otelin Diğer İskelesi (17.06.2018).

Kıyılara inşa edilen bu iskeleler her şeyden önce denizin doğal yapısını bozmakta ve çevresel kirlilik üretmektedir. Bilemediğimiz onlarca belki de yüzlerce deniz canlısının yaşamını tehlikeye sokmaktadır. Özellikle inşa süreçlerinde denizler ciddi miktarda kirlenmektedir. Doldurularak inşa edilen iskeleler denizi tam anlamıyla tam

³¹ Bakanlık 3621 Sayılı Kıyı Kanunu 6. Madde.

bir beton yığına çevirmektedir. Ayrıca bu iskelelere karadan uzanan yollar kumsal üzerine beton dökülerek yapılmaktadır maalesef.

Otellerin kıyıda kumsalları çeşitli yöntemlerle çitlemeleri yetmezmiş gibi son olarak bu yönteme başvurdukları görülmektedir. Böylelikle hem müşterilerine daha fazla dinlenme, güneşlenme alanı üretmekte hem de localarla daha lüks hizmetler sunmaktadırlar. Çitlenme alanlarını büyüten bu iskeleler bir bütün olarak düşünmemiz gereken kıyılarda herkesin olanı sadece otel müşterisi olanlara teslim etmektedir. Kıyı hiçbir zaman karanın denize sınırı olarak düşünülemez. O aynı zamanda denizin karaya sınırı olan yeridir de. Yani denizin kendisi de kumsallar kadar müşterektir.

Fotoğraf. 18: Granada Otel'in İskelesi³²

Kaynak: (Granada Otel, 2019).

Avsallar'da çoğunlukla deniz yüzmek faaliyeti dolayısıyla kullanılmaktadır. Yapılan bu iskeleler ise yüzme alanlarını otel müşterileri için çoğaltırken müşterenin asıl kullanıcıları için azaltmaktadır. Ayrıca kıyıdan denize doğru bakıldığında alınan seyir zevkini de ciddi miktarda engellemekte hatta çirkin ötesi görüntüleriyle yok etmektedirler.

³² Otel iskelelerin çirkin bir görüntüye sahip olduğuna inanıyor olacak ki, yandaki otelin iskelesini tüm tanıtım resimlerinde gizlemiştir.

Fotoğraf. 19: Azura Delux'un Yaptığı Dev İskele (17.06.2018).

Otellerin çitleme faaliyetlerini güçlendiren bir olgu olan bu iskeleler deniz içine doğru oluşturdukları koridorlarla deniz içinde de kendilerine sınırlar belirliyorlar. Baştan sona tüm detaylarıyla çevresel sorun olan bu iskeleler müşterek üzerine bir tür kalıcı yapı kurularak toplumsal eşitsizlik üretmektedir.

Fotoğraf. 20: Tamamlanmamış Olmasına Rağmen İskeleden Önce ve Sonra Kumsal Alan
(Üstteki 17.06.2018; Alttaki 17.03.2019)

Fotoğraf. 21: Sun Life Otel'in Dolgu İskelesi Yazın Kumla Dolduruluyor (17.03.2019 / 17.06.2018)

4.5.1.3. Sahillerde Kamusal Hizmetlerin ve Yaptırımların Eksikliği

Kıyı müştereklerinin kullanımı herkese açıktır. Ancak bu durumun yasa³³ üzerinde belirtilmiş olması, herkesin bu kıyıları özgürce kullanabileceği anlamına gelmiyor. Burada bahsini ettiğimiz özgürlük bireyin aşırıya kaçan davranışları değil bu kıyılara adil bir şekilde erişememesidir, erişebildiğinde ise kolayca faydalanamamasıdır. Özellikle sahil müştereklerinin güneşlenme, yüzme ve balık tutma faaliyetleri için kullanılması bazı ihtiyaçları da beraberinde getirmektedir. Tuvaletler, giyinme kabinleri, yiyecek-içecek ihtiyacının giderileceği büfe-kafe ve benzeri alanlar, güneşten korunacak alanlar, şezlonglar ve cankurtaranlar güneşlenip denize girilecek alanlarda gereklidir. Ancak Avsallar Mahallesi sahili boyunca müşteri olmayan herkesin bu tür ihtiyaçlarını karşılaması için gerekli fiziksel koşullar çoğunlukla eksiktir ya da yoktur.

Mahalle sakinlerinin ve otel müşterisi olmayan diğer kullanıcıların çok büyük bir kısmı Avsallar'da denize girememektedir. Bunun birkaç öncelikli sebebi vardır. Her şeyden önce Mahalle'nin sahip olduğu 5 kilometrelik kumsal hattının çok büyük kısmı oteller ve siteler tarafından gasp edilmiştir. Kıyı kanunu "turizme zarar veriyor" gerekçesiyle uygulanmamaktadır. Bu sebepten dolayı müşteri olmayan kullanıcılar kıyılara sınırlı alanlarda ulaşabilmektedir. Ulaşabilse dahi bu alanlarda temel ihtiyaçlarını karşılayamadıkları için, müşterek üzerinde geçirilen zaman ve müşterekten alınan keyif miktarı azalmaktadır. Bu doğrudan müşterekten, çevresel faydadan sağlanan fayda miktarını etkilemektedir. Müşterekten sağlanacak faydanın otel

³³ Bkz. 3621 Kıyı Kanunu (1990).

kullanıcısı olan ile olmayan arasında eşitsiz dağılımı toplumsal ve çevresel eşitsizlik üretmektedir.

Bahsini ettiğimiz eşitsizliklerin hem üretilmesi sürecinde hem de sürdürülmesi konusunda kamu otoritesinin aldığı ya da almadığı kararlar önem taşımaktadır. Yapısal bir krizin içinde olan kapitalizmin bu krizden çıkabilmek ya da etkilerini azaltabilmek için yeni yollar aradığı bilinen bir gerçektir. Özellikle toplumsal ve çevresel müşterekleri çitleyerek kendisine yeni alanlar üreten sermaye, bu alanları özel mülkiyetle üretim ve tüketim odaklı metalaştırmaktadır. Buna karşın devlet merkezli projeler her ne kadar piyasa odaklı projelere göre eşitsizlikleri önleme de başarılı olsa da istikrarlı değildir. Ancak müşterekler siyaseti bu sorunları oluşmasını engellemekte ve müşterekleşme çabalarını güçlendirmektedir (Akçay, 2018).

Fotoğraf. 22: Sahilleri Kaplamış Güneşlikler

Kaynak: Özkaymak Select Otel Resmi Sitesi, Erişim Tarihi: 01.02.2018.

Avsallar'da devlet ilk olarak ürettiği fiziksel yapıyı sistemle müştereklerin çitlenmesinin önünü açmıştır. Daha önce doğanın neoliberalleşmesi ilişkisinde bahsettiğimiz denetimsizleştirme, kuralsızlaştırma yollarıyla, turizm sermayesinin kendine yeni alanlar açabilmek için yaptığı çitlemelere göz yumulmuştur. Asıl olarak Mahalle'deki ilk çitlemeler de bahsini ettiğimiz ilişkileri örneklendirecek şekilde otel ve sitelerin inşaları sürecinde yasal sınırları göz ardı edip denize doğru sahilleri

çitlemeleriyle başlamıştır. Kanuni yaptırımların uygulanmaması hemen ardından kısıtlı miktarda kalan kumsal alanların da şezlonglarla çitlenmesi süreciyle devam etmiştir. Üretilmesi, arttırılması ve yenilenmesi güç olan kıyıların böylesine denetimsiz bir şekilde turizme açılması, otel kullanıcısı olmayan herkesle geri kalan tüm kullanıcılar arasında toplumsal ve çevresel eşitsizlik meydana getirmiştir. Burada doğaya verilen zarar gelecek kuşakların da bu kıyıları üzerindeki hak sahipliği görmezden geldiği için bir başka şekilde yine çevresel eşitsizlik üretmiştir.

Fotoğraf. 23: Arabella Otel'in Çitlediği Kumsala Diktiği Uyarı Panosu (17.06.2018)

Avsallar'da otel ve sitelerin çitlediği alanlar dışında halkın denize girebileceği, güneşlenebileceği, üç alan kalmaktadır. Bunlar İncekum Tabiat Parkı'ndaki plajlar, çok küçük bir alan olsa dahi boş kalan kumsallar ve beachlerdir³⁴. İncekum Tabiat Parkı'ndaki plajlara girebilmek için girişte ücret ödememiz gerekmektedir³⁵. Parkın

³⁴ İngilizce sahil, plaj, kumsal anlamlarını taşıyan bu kelime Türkiye'de daha çok deniz kenarında bulunan, şemsiye, şezlong kiralayan, masa ve sandalyelerin olduğu oturma ve dinlenme alanı olan, tüm alanı içinde yiyecek içecek servisi yapan, tuvaleti ve giyinme kabini olan, aynı zamanda genellikle yüksek sesle müzik çalan işletmeler için kullanılmaktadır.

³⁵ İncekum Tabiat Parkı hakkında ayrıntılı bilgi 4.4.2. *Bir Müşterek Olarak İncekum Tabiat Parkı'nın "Trajedisi"* adlı başlıkta ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

içinde duş, giyinme kabini ve tuvalet mevcut iken para ödemedi denize girilebilen yerlerde duş, tuvalet ve soyunma kabini bulunmamaktadır. Hem Akdeniz'in sularındaki yüksek tuz oranı hem de sahilde geçirilen ortalama zamanın 3-4 saat olduğu düşünüldüğü zaman duş, tuvalet ve soyunma kabini ihtiyacının ortaya çıkması işten bile değildir.

Avsallar'da hem İncekum Tabiat Kampı'na girmek için girişi ücreti öderken hem de duş, tuvalet ve güneşlik gibi hizmetlerden yararlanmak için beach kafelerin müşterisi olma durumu müştereklerin fiyatlandırma ile çitlenmesi durumudur. Bu durum varsıl bireylerde müşteriye ulaşma durumunu bir tercih durumuna indirgemektedir. Ancak yoksul bireylerin burada ödeme yapabilme durumları sınırlıdır. Fiyatlandırma ile yapılan çitlemeler de nihayetinde toplumsal ve çevresel eşitsizlik üretmektedir. Oysa Çeşme Belediye Başkanı Ekrem Oran'ın dediği gibi bu "şezlong anarşisi" bitirilebilir (Çeşme Ilıca..., 2019). Bununla beraber Antalya kent merkezinde ve Alanya'da bulunan birçok plajda belediyeler ücretsiz duş, tuvalet giyinme kabini imkânı sağlamaktadır. Öyle ki Alanya Belediye'sinin de Avsallar Mahallesi'ne çok yakın Payallar Mahallesi kıyılarına yapmış olduğu ücretsiz, oldukça temiz soyunma kabinleri ve tuvaletler mevcuttur. Ayrıca Avsallar'da henüz çitlenmemiş sınırlı miktarda kumsal alan yeterince ve düzenli olarak temizlenmemektedir. Buralarda sıklıkla çöplere ve atıklara rastlamanız kaçınılmazdır. Oteller ve siteler ise çitledikleri alanların temizliklerini genellikle "dışarıcı" adı verilen işçilerle yapmaktadırlar.

Fotoğraf. 24: Çitlenmeyen Kısıtlı Alanlar Düzenli Olarak Temizlenmiyor (17.06.2018)

Mahalle’de kısıtlı miktarda çitlenmemiş alanda denize giren herkesin, burayı kullanan çoğu kişinin denize idrarlarını yaptıkları da bilinen bir gerçektir. Bu durum dar alanda onlarca kişinin kullandığı deniz suyunun insan sağlığını bozabilecek şekilde kirletilmesi anlamına gelmektedir maalesef. Plajda görüşme yaptığımız bir kıyı müşteregi kullanıcısı şöyle diyor:

Sen inanıyor musun buradaki insanların denize işemediğine, hepsi işiyor, valla bende işiyorum... Ruslar Almanlar o tarafa (eliyle otelin ön kısmını gösteriyor) gitsin Türkler de burada işek içsin. (G₂₁, 34, erkek)

Yine sıcak havanın ve yüzme faaliyetinin bir sonucu olarak sık sık acıkmak ve susamak sahilde olan hemen herkes için çok normal bir durumdur. Antalya kent merkezinde ve Alanya’da bulunan birçok plajda belediyeler büfe tarzındaki küçük işletmelerle yiyecek içecek satışı gibi hizmetler sağlarken Avsallar Mahallesi’nde benzeri bir hizmete rastlanmamaktadır. Mahalle sakinleri hem biraz önce bahsini ettiğimiz duş, tuvalet ve giyinme kabini gibi sorunları hem de yiyecek içecek sorunu yaşamamak için sahil şeridi üzerinde bulunan iki beachten birini tercih etmeleri halinde de çok yüksek fiyatlar ödemekle karşı karşıya kalırlar. Bu yüzden de orta ve düşük gelirli hanelerin bu işletmelerin müşterisi olması pek mümkün değildir. Avsallar Mahallesi kumsalının neredeyse bir ucundan diğer ucuna kadar yiyecek ve içecek alınacak tek bir alan yoktur. Sadece sahilin doğu kısmında bulunan iki beach kafede yiyecek ve içecek bulabilirsiniz. Fakat bu işletmelerde de fiyatlar oldukça yüksektir. Örneğin 2018 yılında 500 ml su 5 TL, 1,5 lt su 7.5 TL, 330 ml kutu kola 7,5 TL, 500 ml en ucuz bira 20 TL, hamburger 15 TL, tost 15 TL ve pizza 25 TL’dir. Bu işletmelerden birinin çalışanı şezlong fiyatları sorusuna şöyle cevap veriyor:

İki şezlong bir şemsiyeyi abi hiç görmediysem, tanıımıyorsam müşteriyi, 30 lirasını alıyorum. Geçen bir müşterinin 40 lirasını da aldım. Seni tanıyorum indirimli olarak gelip oturursun, iki şezlong bir şemsiye 20 TL verirsin. Siteler geldiği zaman Emerald indirimli oluyor. Orion’lar senelik toplu ödüyor. (G₃₉, 28, erkek)

Fotoğraf. 25: Sandy Beach Cafe Fiyat Listesinin Bir Kısımı (13.05.2018)

SOĞUK İÇECEKLER / SOFT DRINKS	YİYECEKLER / FAST FOOD
Su / Water 0.3 l	Türkisch Lahmacun
Su / Water 1.5 l	Pizza Çeşitli / Types of Pizza
Coca-Cola	Tavuk Döner / Chicken Döner
Fanta	Et Döner / Meat Döner
Sprite	Hamburger
Tanı	Kıymık Tost / Minced Tost
Çeşitli Meyve Suları Çeşitli / Çeşitli Fruit Juices Types	Kaşarlı Tost / Fried Tost
Ice Tea Softish / Ice Tea Peach	Domates Çorbası / Tomato Soup
Ice Tea Limon / Ice Tea Lemon	
Maden Suyu / Mineral Water	
Meyveli Soda / Fruit Mineral Water	
Ayran / Buttermilk	
Reisli	
Churchill / Mineral Water and Lemon Juice	
Salgam / Turnip Juice	
Limonata / Lemonade	
Portakal Suyu / Orange Juice	
Elma Suyu / Apple Juice	
Nar Suyu / Pomegranate Juice	
Kıymık Meyve Suyu / Minced Juice	

Tüm bu sebeplerden dolayı Avsallar Mahallesi sakinleri denize İncekum Plajı'nda girmeyi tercih etmektedir. Avsallar'a üç km uzaklıkta olan bu plaja yaz aylarında yaya olarak gitmek de bir hayli zordur. Bu sebepten dolayı toplu taşıma kullanmanız ya da özel aracınızla gitmeniz gerekir. Özel aracınızla gittiğiniz takdirde ise 2017 yılında Alanya Belediyesi'nin başlattığı bir uygulama sebebiyle araç başına beş lira otopark ücreti ödemeniz gerekiyor. Bu plajda iki beach işletme vardır. Kalan kısmın bir kısmı oteller tarafından çitlenmiş diğer kısmı ise halk plajı olarak ayrılmıştır. Bu halk plajında tahta ayaklarla ucu yükseğe kaldırılmış bir boru yardımıyla düş alınabiliyor. Bu su sürekli olarak akmaktadır. Ancak tuvaletler ücretlidir. Yiyecek ve içecek ihtiyacı da buradaki işletmelerden sağlanabiliyor. Fiyatlara gelince, bu işletmelerde de fiyatlar hayli yüksektir. G4 İncekum Plajı'nı neden tercih ettiğini şöyle açıklıyor:

İncekum'a gitmeyip de ne yapacaksın sen söyle. Burada nerede gireceksin. Şu küçük Rubi'nin yanı var o da ana baba günü. Onu da geçtim her şey para. Ben 5 lira otoparka paramı veriyorum, karpuzumu da götürüyorum yemeğimi de götürüyorum. Hem rahat hem ucuz. Kimse de karışmaz...

Avsallar Mahallesi ve civar mahalle sakinlerinin evlerine yakın yerlerden kolayca denize girememeleri nedeniyle İncekum Plajı'nı tercih etmeleri zaten kalabalık olan plajda hafta sonları yoğun kalabalıklara sebep olmaktadır. Bu plajda genellikle dar

gelirli ve özellikle kalabalık aileler halk için ayrılan plajı kullanırken gelir düzeyi orta ve üzerinde olanlar beach işletmeleri kullanır. Bu işletmelerde şezlong ve şemsiye her birinin adeti 10 liradır³⁶. İncekum Plajı'nın civardaki halk tarafından çok rağbet görmesinin başka bir nedeni de burada bulunan işletmelerin önünde her ne kadar “dışarıdan yiyecek ve içecek getirmek yasaktır” uyarı tabelası olsa da bu konu da kimseye herhangi bir şekilde müdahale etmemektedirler. Ancak Avsallar Mahallesi sınırlarındaki beach işletmeler kesinlikle dışarıdan getirilen yiyecek ve içeceklere izin vermiyorlar³⁷.

Fotoğraf. 26: Avsallar Sakinlerinin Yoğunlukla Tercih Ettikleri İncekum Plajı³⁸

Kaynak: (“En Güzel...”, 2016).

Yukarıdaki resimde de halka ait olan yerlerin yoğunluğu görülürken otellerin önündeki plajların tenhaliği göze çarpmaktadır. Arka kısımda ise Avsallar Mahallesi'nin batı sınırının başladığı Top Hotel ve onun arkasında İncekum Tabiat Parkı içine yapılmış olan Wome Delux Hotel görünüyor.

Avsallar gibi kentleşmesinin temel gerekçesi turizm olan bir kıyı yerleşim yerinin sahillerinde kamusal hizmetlerin eksikliği oldukça dikkat çekicidir. Burada yaşayan insanların büyük çoğunluğu buradaki ince kumlu sahillerin cazibesine kapılarak burada

³⁶ 2017 yazında 5 TL olan bu ücret 2018 yazında 7,5 TL ye çıkarıldı.

³⁷ Bu beach işletmelerin birinde çantamdan çıkardığım bisküvi için, “buraya dışarıdan yiyecek getiremezsiniz” denilerek uyarıldım. Uyarılarını ciddiye almadım da herhangi bir şey olmadı.

³⁸ Resimde halk plajı olan alanın önündeki yerde daha çok kişi denize girmişken, otelin önündeki seyreklik göze çarpıyor.

yaşamayı tercih etmişlerdir. Ancak bugün bu müşteriği kullanmada güçlük yaşamaktadırlar. Burada kamunun tuvalet, giyinme kabini, yiyecek-içecek ihtiyacının giderileceği büfe-kafe ve benzeri alanlar, güneşten korunacak alanlar, şezlonglar ve cankurtaranlar sağlamak ve ambulansın sahile ulaşacağı yollar ile denizin seyredilebileceği parklar inşa etmek gibi bu mekânların temel ihtiyaçlarını karşılamaması belirli sorunlar, bu sorunlar da insanlar arasında eşitsizlik üretmektedir.

Özellikle sahil müştereklerinin oteller tarafından çitlenmesine ve bu yönde bir kentleşmeye izin veren kamu politikaları burada varsıl yıldızlı otel müşterilerinin ve otel sermayesinin refahı için otel kullanıcıları olmayan insanların bu alanlara ulaşmasını engellemektedir. Özellikle emekçi kesimlerin emeklerini yeniden üretebilecekleri bu alanlar sadece emeklerini satabildikleri mekânlar olmuşlardır. Yine İncekum Tabiat Kampı'nın iki turizm şirketi tarafından kiralanması sonrasında fiyatlandırma yoluyla çitlenmesi sonrasında da özellikleri yoksul kesimlerin bu mekâna ulaşması güçleşmiştir. Özellikle Rubi Platinium ve Kolibri Otel'in çitledikleri alanların yıkılma kararının çıkması, kararın uygulanması ve tekrardan her şeyin eskisinden farksız bir şekilde inşa edilmesi süreci kamunun tavrını da ortaya koymaktadır.

Son olarak Avsallar'da Marksçı anlamda sınıf bilincinin varlığından söz etmek güçtür. Özellikler Harvey (2002)'in belirttiği üzere toplum burada belirli sınıflara, sınıflar da kendi içinde tabakalara ayrılmıştır. Turizm sektöründe sendikalaşmanın yok denecek kadar az olması, nüfusun ciddi bir sirkülasyon içinde olduğu da hesaba katılınca sınıf bilinci burada gerilemiş ve topluluk bilinci daha baskın hale gelmiştir. Bu durum da Avsallar'da yaşayan halkın hem çevresel sorunlara hem de müştereklerin çitlenmesi durumuna tepki vermesini güçleştirmektedir. Ortaya çıkan tablo da ise şunu görüyoruz: sınıf bilincine sahip olmayan emekçi kitlelerin doğa koruma ve toplumsal müştereklere sahip çıkma meselelerinde örgütlenmeleri ve örgütlü bir şekilde mücadele etmeleri güçtür.

4.5.1.4. Yüzmek Dışında da Denizle İlişki Kurmanın Güçlüğü

ben zavallı,
ben yıllardır denize hasret,
bakar bakar ağlarım
Orhan Veli Kanık (2003: 87).

Denizin hemen herkes üzerinde uyandırdığı duygular farklıdır ve çoğunlukla denizin kenarında oturmak, onu izlemek insana büyük keyif verir. O edebiyatın, felsefenin, mitolojinin en büyük imgelerinden biridir. Bunun dışında iktisadi sistem denize balıkçılık, ulaşım gibi klasik ekonomik ilişkilerinden başka bir değer daha atfetmiştir. O sağladığı estetik ve ruhsal keyifle de iktisat için bir değer taşımaktadır (Uzunyayla, 2015: 163). Günümüzde deniz gören ya da denize yakın olan kent toprağının rantı artmıştır. Öyle ki deniz gören dairenin, deniz kenarında içilen çayın-kahvenin fiyatı hep daha yüksektir.

Avsallar Mahallesi de deniz kenarında olan şanslı yerleşim birimlerinden biridir. Bu Mahalle’de yaşayan insanların büyük kısmı Mahalle’nin denize kıyısı olduğu için burada yaşamayı tercih etmişlerdir. Ancak günümüzde Mahalle’nin sakinleri denizle öyle pek de kolay etkileşim kuramıyorlar. Beş kilometrelik sahil şeridinin neredeyse tamamının otellerle, geri kalanın da yazlık site ve işletmelerle çevrili olması bu iletişimi en çok zorlaştıran etkenlerden biridir. Sahil boyunca otellerin çitledikleri ve otel kullanıcısı dışında kimsenin giremediği alanlar haricinde Mahalle sakinlerinin gölgesinde oturabileceği tek bir ağaç yoktur. Daha önce bahsini ettiğimiz beach kafeler dışında çayımızı içip sakince denizi izleyeceğimiz hiçbir işletme yoktur. Bu iki mekân ise genellikle kış aylarında kapalıdır.

Mahallenin tüm sahil şeridi boyunca sadece üç yerden denizi seyredebilirsiniz. Bunlardan birincisi İncekum Tabiat Parkı’dır ve buraya girmek için ücret ödememiz gerekir yani denizi buradan izlemenin parasal bir bedeli vardır. İkinci yer Yat Pansiyon ile Hawa Tampa Beach³⁹ arasından sahile inen merdivenlerin olduğu on beş metrelik aradır. Bu alanda denizi oturup seyredeceğiniz 5 adet bank vardır. Fakat bu banklar gün boyu güneş altındadır. Üçüncü yer ise İskele Sokak’ın sonunda Rubi Platinium ve Kolibri Hotel’in çitlediği, Belediyenin 2018 yılının Ocak ayında yıktığı ve tekrar bu otellerin çitlediği alandır.

³⁹ 2018 yılında burası el değiştirip Baron Restaurant adını aldı.

Fotoğraf. 27: Yat Pansiyon İle Tawa Tampa Beach Arasında Kalan Alan⁴⁰

Emekli bir Mahalle sakini Avsallar'da denizle yüzmek dışında kurduğu ilişkiyi şöyle anlatıyor:

Çocuğum şu koca Mahalle'de doğru düzgün bir park bilene yok, ya balkonda oturan ya dolaşacan avare... Gazetemi evde okurum ben, bazen caminin yanındaki ağaçların orada otururum çay içerim... Eee tabi aslında biz deniz kenarı diye buraya geldik... Denizi gören mören yok çocuğum, kim kaybetmiş ki Hüseyin bulsun... (G₂₆, 62, erkek)

Avsallar'da doğup büyümüş bir yöre sakini kıyının oteller tarafından çitlenmeden önceki hali hakkında şöyle diyor:

Nerde olursan ol denize baktın mı manzaranın sonu olmazdı, için açılırdı böyle... Hava bile gelmesine izin vermiyor bu oteller... (G₉, 50, kadın)

Mahalle'ye 2018 yılında taşınan bir yöre sakini Avsallar'da denizle ilişki kuramamasını şöyle anlatıyor:

Avsallar'a tayinim çıktığında deniz kenarında olduğu için çok mutlu olmuştum. Ama geldikten sonra tam bir hayal kırıklığı yaşadım. Burada yüzemiyoruz rahatça, sahil

⁴⁰ Bu alanın önündeki kısım Mahalle'nin tek çitlenmemiş sahil alanıdır. Fakat burası sahilin giriş kısmı olduğu için, yani ayak önü olduğu için burada uzanmak dinlenmek pek mümkün olmadığı gibi rahatsız edicidir.

kenarında yürüyemiyoruz, denizi seyredemiyoruz. Yüzmek için İncekum Plajı'na, sahilde yürümek için Alanya'ya gidiyoruz. (G8, 29, erkek)

Mahallelinin denizle yüzmek dışında etkileşimde bulunamama eksikliği eşit bir şekilde tüm sakinleri etkilemektedir. Ancak burada eşitsizliğin tarafları turizm sermayesiyle Mahalle sakinleridir. Hatta otel müşterisi olmayan tüm kullanıcılarıdır. Avsallar'ın kentleşme süresince izlenen tüm politikalar Avsallar ile deniz arasına bir sınır örülmesine neden olmuştur. Bu politikalar bazen sermayenin çevresel müşterekleri çitlenmeleri karşısında kamu otoritelerinin bu durumu gözden gelmesiyle, kuralsızlaştırmasıyla; bazen turizm yatırımlarını desteklemek amacıyla yine çevresel müştereklerin ticarileştirilmesiyle; bazen Avsallar'daki piyasa ilişkilerinin büyümesini sağlayacak düzenlemelerle (Çoban, 2015) mekâna yansımıştır. Çevresel faydanın sadece belirli sınıfların çıkarı gözetilerek dağıtılması ve günümüzdeki gibi bir kentleşmenin oluşması sonrasında toplumsal ve çevresel eşitsizlikler meydana gelmiş ve saçaklanmıştır.

4.5.1.5. Olmuş Olanın Değil, Olmamışın Ürettiği Eşitsizlikler

Sokaklar bugün dünyadaki en büyük müştereklerden biri olarak kabul ediliyor. Öyle ki Türkiye'de de din dil ırk sınıf kavramına bakılmaksızın herkes eşit bir şekilde sokakları kullanabiliyor. Ancak sokaklar kaldırımların inşasından, aydınlatılmasına kadar fiziksel; kullanıcılarının hareket sınırlılığına kadar sosyal ve psikolojik etkenler bu müşterekler üzerindeki kullanımı sınırlandırır. Kapitalist kentte fiziksel yapı toplumun yaşam biçimini üretirken onu değiştirip, dönüştürür. Burada üretilen toplum sınıfsal konumuna göre mekânla ilişki kurar. Bu durum mekânın ve müşteregin şekillenmesini etkilerken farklı davranış biçimlerinin de oluşmasını etkiler (Stavrıdes; 2018).

Türkiye'de turizm yatırımlarının inşası sürecinde sermaye, yatırımın yapılacağı mekânın fiziksel ve toplumsal dönüşümünün öncüsü haline gelmiştir. Ancak özellikle son yıllarda tekelleşen tur şirketlerinin de dayatmalarıyla turizm potansiyelini özellikle Akdeniz Bölgesi'nde deniz, kum ve güneş üçlüsü içinde tutmaya çalışmıştır. Sermayenin karlılığını ve rekabet gücünü arttıran bu çaba Türkiye'yi dünya turizm pazarı içinde sıradanlaşmış ve en kolay vazgeçilebilen ülkelerden biri haline getirmiştir. Bu tek boyutlu arzın gerçekleşmesiyle temiz denizlerimiz kirlenmiş, yeşil kıyılarımız betonlaşmış ve tarım arazilerimiz geri döndürülemez şekilde yok olmuştur. İspanya,

İtalya, Fransa ve Portekiz gibi ülkelerin geçmişte yaşadığı, bugün ise olumsuz sonuçlarıyla mücadele ettiği turizm anlayışı günümüzde Türkiye turizminin ilerlediği yol haline gelmiştir (Türkiye Seyahat Acentaları Birliği, 1999: 56). Avsallar sahillerinde oluşan bahsini ettiğimiz otel koridoru da tam olarak Türkiye turizminin genel hatlarını ortaya koymaktadır. Bu koridorun oluşmasına neden olan turizm anlayışı bölgeye geri dönülmez boyutta ekolojik, ekonomik ve toplumsal yıkım getirmiştir.

Fotoğraf. 28: Klopatra (Damlatas) Plajı Alanya

Kaynak: Damlatas Plajı, 2018.

Avsallar'da sahile inşa edilen yapılar zaten üretilemez ve yenilenemez olan bu kıyı müştereklerini geri döndürülemez şekilde azatmış ve betonlaştırmıştır. Yine bu yapılar nedeniyle ormanlık alanlar kentleşme lehine azaltılmıştır. Oluşan kentsel yapı sadece toplumun belirli kesimlerinin buradan faydalanmasını sağlamıştır: varsıl otel müşterisi ve sınırlı sayıda turizm sermayesi. Oysa kıyıları ve ormanları bu denli denetimsiz, plansız, geri dönüştürülmesi mümkün olmayan şekillerde çitlenmemiş olsaydı, toplumsal ve çevresel eşitsizliklerin etkisi günümüzdeki kadar derin olmayacaktı. Dünyaca bilinen ve her milyonlarca turist ağırlayan Alanya'daki Kleopatra (Damlatas) Plajı ve Antalya kent merkezinde bulunan Konyaaltı Plajı sahip oldukları

ünlerini sadece doğal güzelliklerine değil aynı zamanda erişilebilirliklerine de borçludurlar. Öyle ki Avsallar'ın sahip olduğu kumsalların buralardan geri kalır yanı yoktur.

Fotoğraf. 29: Antalya Konyaaltı Plajı

Kaynak: ("Dünya Şehri...", 2019)

Avsallar'da kıyıların sadece sınırlı otel sermayesinin gözetilerek çitlenmesi, bu müştereklerden sağlanacak ekonomik faydanın da eşitsiz dağıtılmasına neden olmuştur. Mevcut fiziksel yapının sunduğu turizm anlayışında turistler sadece otel içinde yiyip içiyor, alışveriş yapıyor ve ihtiyaçlarını gideriyor. Böylelikle pastadan çok büyük payı oteller ve tur şirketleri alıyor. Çevresel faydadan sağlanan ekonomik gelir de toplum arasında eşitsiz bir şekilde dağıtılıyor. Oysa Avsallar'da doğru kentleşme ile hem doğa bir nebze korunabilir hem de katma değer üreten bir turizm anlayışıyla daha fazla istihdam sağlanıp, gelirler daha adil paylaşılabilir.

Avsallar'da oluşan bu kentleşme hakkında Mahalle'nin görece daha eğitilmiş (üniversite) olan bir yöre sakini şöyle anlatıyor:

Kimsenin böyle düşüneceğini sanmıyorum, herkes tarlasının fiyatı arttığı için mutluydu. Kimse böyle olacağını düşünmemiştir... Haa ne oldu, çoğu zengin mutlu zaten. Rahatsız olan yok... Belki daha zengin olabilirlerdi, etseler ona ah ederler... Bak bunlar en çok neyden rahatsız oldular biliyor musun çıplak Ruslardan, Almanlardan. Ben buranın çocuğuyum biliyorum. Eee bak onları da karıları yaptılar. Her evde bir Rus gelin var, sen de görüyorsun... Bizim millet zengin olacaksa gelenek görenek, ata baba bilmez... Her yeri beton ettiler, ne denizinden bahsediyorsun...

(G17, 78, erkek)

4.5.2. Bir Müşterek Olarak İncekum Tabiat Parkı'nın “Trajedisi”

İncekum Tabiat/Orman Parkı yöre halkı, doğaseverler ve turistler için eşsiz bir öneme sahiptir. Yüksek çam ağaçları, üç kenarındaki plajları, balık tutulan kayaları, gürültüsüz huzurlu ortamı ve gün batımının hayranlıkla izlendiği kıyıları bu Ormanı zamanla cazibe merkezi haline getirmiştir. Bu güzellikler Ormana çok uzun yıllar sermayenin iştah kabartmasına ve nihayetinde de Ormanın ödeyeceği ağır bir bedele sebep olmuştur. Türkiye'nin ve Türk ormancılığının güzide müştereklerinden olan bu Orman 2015 yılından beri yaşadıklarıyla hem toplumsal sınıflar arasındaki çatışma ve eşitsizliği hem de son yıllarda ülkede gerçekleşen doğa kıyımlarından sadece birini resmeder.

Avsallar Mahallesi'nin batı ucunda bulunan İncekum Tabiat parkı 1963 yılında bir kısmı “orman içi dinlenme” yeri olarak ilan edilmiş diğer kısmı ise Orman Genel Müdürlüğü tarafından eğitim ve sosyal amaçlı olarak kullanılmıştır. 2003 yılında ise mesire yeri olarak kullanımına başlanmış 2006 yılında ise Orman ve Su İşleri Bakanlığı'nca tabiat parkı ilan edilerek koruma altına alınmıştır. “Alan devlet mülkiyetinde olması ve halkın eğlenme dinlenme potansiyeline uygun olması, manzara bütünlüğü içerisinde olması sebeplerinden dolayı Tabiat Parkı olarak ilan edilmiştir” (İncekum, 2018). 271 dekarlık bir alana yayılmış olan Parkın içerisine 2015 yılında beş yıldızlı bir İslami otel inşa edilmiştir (İncekum, 2018; Wome 1, 2018). İslami otelin çitlediği alandan geri kalan kısmın işletmesi ise yine 2015 yılında başka bir İslami otele verilmiştir (İncekum, 2015). Bu otel Park'ın içinde “kadınlara, erkeklere ve ailelere özel plaj” olmak üzere üç ayrı yerde kumsal çitlemiştir. Son olarak da bu çitlemeleri yapan sermaye grupları bir araya gelerek Park'ı 29 yıllığına kiralamışlardır.

İncekum Tabiat Parkı'nın yaklaşık olarak son on yılda yaşadıkları neredeyse tamamen bir “tradeji”dir. Ancak bu müşteregin yaşadığı trajedi Hardin'in trajedisinden çok farklı bir anlam taşır. “Garrett Hardin “trajedi” ifadesini Aristoteles'in kullandığı şekilde kullanır: trajedi, bir karakterin eylemlerinin kaçınılmaz ve fakat planlanmamış dramatik sonucudur. Bu bağlamda, müştereklerin aşırı kullanımından kaynaklanan yıkımını, bu sonuç üzücü olduğu için değil, *otlağın ortak kullanımının kaçınılmaz sonucu* olduğu için bir trajedi olarak görmüştür” (Angus, 2017). İncekum Tabiat Parkı ise varlığını tam anlamıyla bir müşterek olarak sürdürmediği için bir yıkım sürecine girmiştir.

Avsallar'ın hatta bölgenin en büyük orman müşteregi olan bu Park'ın trajedisi 2015 yılında iktidara yakınlığıyla⁴¹ bilinen Ortadoğu Grup'un "150 milyonluk bir yatırımla" (Wome 1, 2018) Wome Delux adlı İslami oteli ormandaki ağaçları katlederek inşa etmesiyle başlamıştır. Orman Su İşleri Bakanlığı'nın internet sitesinde hâlâ "Alan içerisinde konaklama tesisi bulunmamaktadır" ibaresi yer almaktayken (İncekum, 2018) ormanın içinde devasa bir otel inşaatı, ona bağlı yine büyükçe bir bina ve bu iki binanın dışında havuz, çardak, halı saha, büfe, restoran gibi onlarca yapı bulunmaktadır. Devlet kayıtlarında görülmeyen Otelin tapu kayıtlarında niteliği ise "orman" olarak geçmektedir (Yavuz, 2016).

Fotoğraf. 30: İncekum Tabiat Parkı İçerisindeki Wome Delux Otel'in ve Kadınlara Özel Havuz ve Plajının Görünümü

Kaynak: Wome Delux Resmi İnternet Sitesi (Wome 2, 2018).

Park ikinci trajedisini 800 bin liraya iki yıllık süreyle MİSA Grup'a kiralanmasıyla yaşamıştır. Kiralamadan sonra Doğa Koruma ve Milli Parklar Şefi Mevlüt Kodal: "Şefliğimize bağlı İncekum Orman Kampı, Genel Müdürlüğümüzce ihaleyle kiraya verilmiştir. İhalenin onaylanmasıyla kamp şirkete teslim edilecek.

41 "Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın küçük oğlu Necmeddin Bilal Erdoğan, yemek, hediyelik eşya, altın, kozmetik ve denizcilikten sonra gayrimenkul sektörüne de girdi. Bilal Erdoğan'ın amcası Mustafa Erdoğan ve eniştesi Ziya İlgen ile birlikte kurduğu BMZ adlı şirket, Başbakan'ın çocukluk arkadaşı Mehmet Gür ile ortak olup yeni bir şirket kurdu. Ortadoğu Proje Geliştirme İnşaat Sanayi ve Ticaret adlı şirkette Bilal Erdoğan'ın imam hatip lisesinden arkadaşı Aykut Emrah Polat ve Barış Aksüs'ün de hissesi var" ("Bilal Müteahhit...", 2014).

Kampın hizmet konseptinde ve tesis yapısında hiçbir değişiklik yapılmayacaktır. Kamp giriş ve konaklama ücreti olarak geçtiğimiz yılıki fiyatlar uygulanacak” (İncekum, 2015) demesine rağmen İşletme işe kumsala kadınlara, erkeklere ve ailelere özel plaj alanları çitleyerek başlamıştır. Bu plajlar Misa Grup’un İncekum Tabiat Parkı’na birkaç km uzaklıkta olan Modern Saraylar adlı İslami konseptli tatil köyünün müşterileri içindir.

Fotoğraf. 31: Misa Grup’un Modern Saraylar Adlı Otelini Çitlediği Kadınlar Plajı

Kaynak: Modern Saraylar Resmi İnternet Sitesi, (Hanımlara Özel., 2018).

Üçüncü trajedi ise müşterenin 29 yıllığına kiralanması ve kiralama yapılmadan önce, ihale sürecinde aylarca kapalı kalması olmuştur. Anlaşılmaz ve gerekçesini öğrenemediğimiz bir şekilde 2018 yılının ilk çeyreğinde Park erişime kapatıldı. İlerleyen süreçte Park’ın girişine ihale dolayısıyla kapalı olduklarını bildiren bir ilan astılar. Bu süreçte Park’ta bir saat bisiklet sürebilmek için yalvar yakar izin aldık ve içeride hiçbir çalışmanın ve benzeri bir durum olmadığını gördük. Keyfi bir gerekçeyle bu müşteriye erişim kısıtlanmıştı. Oysa bu müşteriye kullanmanın kimseye bir zararı, iş yükü ya da maliyeti olamazdı. 2018 yılının Nisan ayında ise ihaleyi Parkın içindeki otelin sahibi olan Gür Grup ile parkı daha önceden kiralayan, Modern Saraylar

Otel'in de sahibi olan Misa Grup ortaklaşa olarak Park'ı 29 yıllığına 14 Milyon 645 Bin TL teklifle kiralamıştır ("İncekum Orman...", 2018).

Muhafazakâr bir anlayışın temsilcisi olan bu iki turizm sermayesinin ideolojik anlayışları hemen müşteriye de yansımıştır. Her şeyden önce Park'ı karmaşık bir şekilde çitlerle çevirmişlerdir (ironik anlamda değil, gerçek çit). Böylelikle Park öncelikle üç ayrı alana ayrılmıştır. Bunlar Wome Delux'un çitlediği alan, Modern Saraylar'ın çitlediği alan ve ücret ödeyerek girilebilen müşterek alandır. Tabii otellerin çitlerle çevirdiği alanlar da kendi içinde farklı alanlara ayrılmışlardır. Bunlar da genellikle kadın ve erkekleri ayıran alanlardır. Böylelikle parka ücret ödeyerek girenlerle otel kullanıcıları arasında da eşitsizlikler oluşmaktadır. Neredeyse büyük çitlerle çevirip, girilecek plaj bırakmamış olan bu iki otel insanları sadece mangal yapılabilen alanlara ve et kokularının, dumanlarının içine hapsediyorlar. Muhafazakâr anlayışın ürettiği bir diğer sorun ise kıyılar da dâhil olmak üzere her yerde alkol kullanımını yasaklamış olmalarıdır. Oysa bu yasal bir uygulama değil, keyfi bir uygulamadır.⁴²

İncekum Tabiat Parkı Avsallar Mahallesi'nde dinlenilebilecek şüphesiz en güzel alandır. Bu park bir orman ve kıyı müşteriye olması dolayısıyla birçok farklı beklentiye cevap verir. Yüzmek, güneşlenmek, çam ağaçları gölgesinde uyumak, balık tutmak, piknik yapmak, spor yapmak, çadır ve karavanla özel alanlarda kamp yapmak ve çok daha fazlası bu parkın sunabilecekleri arasındadır. Ancak tüm bunlardan herhangi birini yapabilmemiz için mutlaka giriş ücreti ödemeniz gerekir. Sermayenin özelleştiremediği alanları ticarileştirilmesi durumuna en büyük örneklerden biri olacak olan bu Park, kiralanmayla ve erişimin fiyatlandırılmasıyla çitlenmiştir. Daha önce Doğa Koruma ve Parklar Genel Müdürlüğü'ne bağlıyken giriş ücreti alınan parkta kiralamalardan sonra ücretler bir hayli artmıştır.

Park'a 2017 yılında şahıs giriş ücreti 5 TL iken 2018 yılında 7 TL, 2019 yılında ise 8 TL olmuştur. Küçük vasıta giriş ücreti de yine yıllara göre sırasıyla 15, 21 ve 24 TL olmuştur. Fiyatların son 3 yılda neredeyse yüzde yüz artmasına rağmen parkın kalıcı yapılarında olumlu tek bir gelişme olmamıştır. Bu fiyatlar bu müşteriye kullanıcıları arasında önemli boyutta çevresel, toplumsal eşitsizlik oluşmasına neden olmaktadır. Her şeyden önce çevresel bir müşteriye ödeme yoluyla ulaşmak ödeme gücü olanla

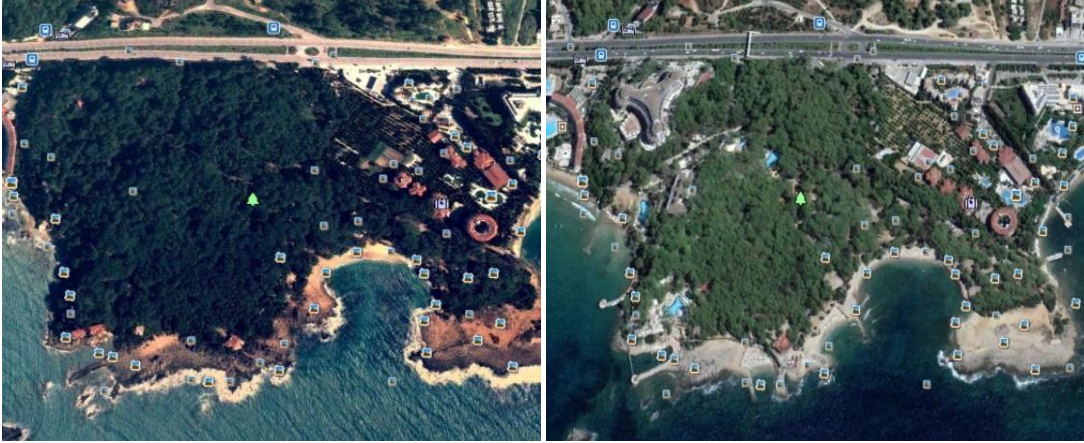
⁴² Benzer bir mesele için bakınız ("Plajdaki Doktorlar İçin...", 2018)

olmayanlar arasında eşitsizliğe neden olur. 8 TL ayda yılda bir defa buraya erişebilen bir kullanıcı için önemli bir meblağ olarak da görünmeyebilir. Ancak Avsallar Mahallesi sakinlerinin günlük yürüyüşlerini, sporlarını ve diğer tüm fiziksel ve ruhsal aktivitelerini gerçekleştirebileceği bu alana ödeme yoluyla girmek hatırı sayılır bir meblağ tutmaktadır. Haftanın 20 günü kapınızın önündeki ormana ulaşmanın bedeli 160 TL tutmaktadır. Çadır ücretleri açısından bakıldığında ise dört kişilik konaklama açısından fiyatlar Akdeniz kıyılarında kamp yapılan diğer alanlarla karşılaştırıldığında uygundur. Ancak tek kişiyeniz de bu ücreti ödemeniz gerekmektedir. Tek kişilik ortalama kamp geceleme ücreti 25 TL iken diğer yerlere göre ücret neredeyse yüzde yüz daha pahalıdır. Ayrıca bu alanda tuvaletler, lavabolar oldukça kirli, hijyenden uzak ve bakımsızdır.

Fotoğraf. 32: İncekum Tabiat Parkı'nın 2017, 2018 ve 2019 Yıllarına Ait Giriş Tarifeleri (Sol Üstteki Resim:01.02.2018, Sağ Üstteki Resim: 22.07.2018, Altteki Resim: 18.07.2019)

Fotoğraf. 33: İncekum Tabiat Parkı'nın 2010 ve 2017 Yıllarına Ait Uydu Görünümleri

Kaynak: Google Earth

Hardin'in müştereklerin özelleştirilmesi ya da ticarileştirilmesi gerektiğini savunduğu "Müştereklerin Trajedisi" tezi İncekum Tabiat Parkı'nda pek de işe yaramış görünmüyor. Öyle ki bu müşteregin özelleştirilen ve ticarileştirilen hemen her kısmı geri döndürülemez bir şekilde yok oluyor. Yukarıda Park'ın 2010 ve 2017 yıllarını gösteren uydu görüntülerinden de anlaşılacağı üzere bu müşteregin orman vasfını her geçen gün yitirdiği görülmektedir. Müşterek içine yapılan kalıcı yapılar ama özellikle de Wome Delux Otel'in inşası ağaçların önemli bir kısmının kesilmesine neden olmuştur. Bununla birlikte oldukça yaşlı olan bu ormanda gençleştirme çalışmaları neredeyse hiç yapılmamaktadır. Piknik alanlarına dikilmiş birkaç cılız fidan zaten ayaklar altında ezilmekten kurtulamıyor.

Sonuç olarak İncekum Tabiat Parkı'nda sermayenin, devletin de desteğini alarak gerçekleştirdiği çitlemeler bu müşteregin hızlı bir şekilde çöküşünü hazırlamıştır. Castree'nin (akt Çoban, 2015: 402-403) doğanın neoliberalleştirilmesini sağlayan araçlardan özelleştirme, ticarileştirme, kuralsızlaştırma, yeniden kurallandırma ve bireyci etik bu Tabiat Parkı'nın çitlenmesi sürecinde kullanılmıştır. Adım adım parkın mülkiyetinin sermaye eline geçmesi Avsallar Mahallesi sakinleri yoksunlaştırmaktadır. Müştereğe ödeme yoluyla ulaşılması zaten ödeme gücü olanla olmayan arasında çevresel eşitsizlik üretirken, ödeme sonrasında da bu müşteregin sadece belirli bir kısmına otel kullanıcısı olmayanların sıkıştırılması da ayrı bir eşitsizlik üretir. Öyle ki hafta sonları oldukça kalabalık olan Park'ın mangal yakılabilir alanları çok kalabalık olurken, otellerin işgal ettiği kısımlar çok sakinlerdir. Bu durumdan memnun olmayan tüm kullanıcılar burayı çaresizlikten tercih ettiklerini görüşmelerde defalarca belirttiler.

4.5.3. Avsallar Mahallesi'nde Gözlemlenen Toplumsal ve Çevresel Eşitsizlikler

Avsallar Mahallesi'nde sahiller ve İncekum Tabiat Parkı üzerinde gözlemlenen toplumsal, çevresel eşitsizlikler haricinde gözlemlenen diğer toplumsal, çevresel eşitsizlikler bu başlığın alt başlıklarında aktarılmaya çalışılmıştır.

4.5.3.1. Doğal Varlıklardan Sağlanan Ekonomik Faydanın Eşitsiz Paylaşımı

Avsallar Mahallesi içinde bulundurduğu 20'nin üzerinde otel ve pansiyonla bölge turizmi açısından önemli yer tutmaktadır. Mahalle'de bulunan otel ve pansiyonların yatak kapasitesi göz önünde bulundurulduğu zaman Mahalle'nin her yıl yüzbinlerce turiste ev sahipliği yaptığı görülüyor. Ekonomik açıdan dünyanın en büyük sektörlerinden, Türkiye'nin en önemli gelir kaynaklarından biri olan turizmden sağlanan kazanç, kapitalizmin ve sektörün temel yapısı itibariyle Avsallar'da da eşit olarak paylaşılmıyor. Bu sektörde istihdam edilen emekçilerin çok büyük kısmı asgari ücretle çalışmaktadır. Mahalle'de çoğu uluslararası tekelleşmiş tur şirketleri ile otel sahipleri ciddi kazançlar elde ederken küçük esnaf ve diğer emekçiler sektörün en önemli parçası olmalarına rağmen pastadan sadece küçücük bir pay alabiliyorlar. Bu durum egemen iktisadın ürettiği eşitsizliklerin en basit örneğini sunmaktadır.

Avsallar'da neredeyse tamamen güneşe, denize ve kumsala dayalı turizm faaliyetleri sonucunda doğadan sağlanan faydanın ekonomik sonuçları toplumsal sınıflar arasında eşit olarak paylaşılmıyor. Hatta doğadan sağlanan faydanın getirdiği ekonomik sonuçlar toplumsal sınıflar arasındaki makasın daha da açılmasına sebep olmaktadır. Açılan makas ise yoksul sınıfın çevresel faydanın ürettiği faaliyetler sonucunda geçimini sağlamasına yardımcı olurken, çevresel faydadan daha az pay almasına neden olan bir çelişki üretmektedir.

Yine bölgede yapılan turizm faaliyetlerinin sadece ilkbaharın sonuna doğru başlayıp kış henüz gelmeden bitmesiyle birlikte neredeyse sektörde çalışan nüfusun tamamının işsiz kalmasına sebep olmaktadır. Bu durum bir nevi mevsimlik işçiliktir. Turizmde çalışan işçiler sezonda altı yedi ay çalışırken geri kalan zamanda işsizlerdir. Bölgede kış aylarında başka iş imkânlarının da gelişmemiş olması bu insanları kışın ağır ekonomik sıkıntılara sokmaktadır. Ortalama olarak asgari ücretin yarısı kadar olan

işsizlik maaşını da alabilmek son üç yıl içinde 600 gün sigorta primi ödenmiş olması gerektiği için⁴³, kısmi işsiz kalan emekçilerin büyük kısmı bu maaşı alamamaktadır. Avsallar PTT Merkez Müdürlüğü'nden 2019 yılının Ocak ayında 1120 kişiye 1.072.509,04 TL, Aynı yılın Şubat ayında 1161 kişiye 1.157.752,44 TL işsizlik maaşı ödenmiştir (G₃₉, 2019). Her ne kadar bu ödemelerin tamamı sadece Avsallar sakinlerine yapılsa da Mahalle nüfusu ve işsizlik maaşı alma koşulları göz önünde bulundurulduğunda bu maaşla geçinenlerin payı göze çarpmaktadır.

Neredeyse tamamen doğal varlıklardan sağlanan faydaya dayanan turizm sektöründe sendikasıız çalışma, uzun çalışma saatleri, sigortasız çalıştırma, stajyer işçi sömürüsü, kaçak işçi, tazminat vermemek için işten çıkarmamak bu sebepten hem maaş hem de işsizlik maaşı alamama durumu, sezonun yarısında çalışma, sürekli iş yeri değiştirme gibi sektörün onlarca sorunu eşitsizliklerin miktarını arttırmaktadır. Bu eşitsizlikleri üreten mekanizmalar Türkiye'de bazen kanunların uygulanmaması nedeniyle bazen de bu mekanizmaların üretilmesini engelleyecek ya da onlara karşı mücadele edecek sınıfsal yapının yine kamu politikalarıyla engellenmesi sonucunda meydana gelmektedir. Özellikle Türkiye'de 1980 darbesi sonrasında emek güçlerinin ve sendikal faaliyetlerin bastırılmasının yansımaları Avsallar'da doğal varlıklardan faydanın eşitsiz paylaşılmasına kadar yansımıştır.

4.5.3.2. Temiz İçme Suyuna Erişim

Avsallar Mahallesi'nde sayıca en çok olan esnaflardan biri de suculardır. Evlerde akan suyun çok kireçli ve bazen bulanık olmasından dolayı Mahalle sakinleri bu suyu sağlıklı bulmamaktadır. Bundan dolayı evlerde ve iş yerlerinde şişelenmiş (damacana) su kullanmaya özen gösterilmektedir. Dört kişilik bir ailenin haftada en az iki ya da üç adet yirmi litrelik damacana su tüketmesi olağandır. Bu ise ayda sekiz ile on iki damacana suya tekabül etmektedir. Suyun çok tüketildiği sıcak yaz aylarında ise bu sayılar artmaktadır.

Şu anda piyasada en ucuz suyun damacanası sekiz liradır, bazı markalarda on beş liraya kadar yükselmektedir (G₄₆, 2019). Bu ortalama bir ailenin temiz suya ayda en az 64 ile 96 lira arasında bir ücret ödemesi gerektiği anlamına gelmektedir. Ülkedeki asgari ücret ve Mahalle'de yaşayan halkın çok büyük kesiminin asgari ücretle geçindiği

⁴³Bakınız 4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu.

düşünüldüğünde temiz suya verilen miktar hane gelirinde ciddi bir pay elde etmektedir. Bu durum da bize kapitalist toplumda temiz içme suyuna ancak ekonomik gücü olanların erişebildiğini göstermektedir. Mevcut işimde müşterilerin su faturalarını öderken “eski faturayı ödeyin yeni geleni sonra öderiz” taleplerini sıklıkla duymaktayım. Ortalama olarak 20 ila 30 TL arasında değişen su faturalarını dahi ödemekte zorlanan bir toplumsal kesimin temiz su için ayda 100 TL civarında ödeme yapması oldukça güçtür. Bir Mahalle sakini temiz su tüketimi hakkında şöyle diyor:

Yemeklere falan hiç onu koymuyoruz, çayda da bazen işte, misafir falan gelince. Her şeye şişe su koysak batarız biz. (G₁₆, 47, erkek)

Bir başka Mahalle sakini ise temiz su kullanımına bulunduğu çözümü şöyle anlatıyor:

Suyu Manavgat’tan getiriyorum, köyümüzden. Hemen her hafta babamla annemi görmek için köye gidiyorum. Orada bizim çeşmeden temiz suyu beşlik şişelere koyup getiriyorum arabamla. Suyu daha hiç para vermedim ben. (G₂₄, 39, erkek)

Avsallar Mahallesi’nde şişelenmiş su kullanımını bize iki açıdan çevreden eşitsizlik örneği sunar. Bunlardan birincisi varsıl sınıf temiz suyu kolayca satın alabilirken yoksullar ya aşırı kireçli musluk suyunu içmekte ya da erişebildikleri çeşmelerden temiz suyu evlerine taşıyıp tüketmektedirler. İkinci eşitsizlik ise musluk suyunu kullanarak sağlıklarını tehlikeye atan yoksullara karşın varsılların tükettikleri temiz içme suyunun ekosistem üzerinde oluşturduğu olumsuz etkilerdir. Bu etkiler şişelerde kullanılan plastiğin yarattığı ekolojik sorunlar ve nakledilmesi, depolanması, pazarlanması gibi süreçlerde kullanılan enerjinin üretimi ve tüketimi esnasında meydana gelen çevresel sorunlardır (Çoban, 2013: 247). Avsallar halkının evlerinde akan şebeke suyuna güvenmeyip içmemeleri de bu konuda yapılmış kamu yatırımlarının eksikliğini göstermektedir.

4.5.3.3. Aynı Kilometrekare İçindeki İki İnsanın Doğaya Yükü ve Turizmin Ekolojik Ayak İzi

Bugün turizm dünyanın en büyük altıncı sanayi koludur ve çok büyük ekolojik etkileri vardır. Ulaşım esnasında doğaya bırakılan aşırı miktardaki karbondioksit, turizm bölgelerinde yerli halkın düşük ücretlerle çalıştırılması, birçok canlının doğal ortamından uzaklaştırılması, hapsedilmesi ve çalıştırılması, aşırı ziyaret sonucunda doğa

harikalarının zarar görmesi, doğal çevrenin dev turizm tesisleri tarafından dönüştürülmesi bu etkilerin bazılarıdır (Callenbach, 2012: 129). Avsallar Mahallesi de Türkiye turizminin en önemli alanlarından biridir. Beş yıldızlı otellerin kıyı boyunca sıralandığı bu Mahalle’de sıradan bir beş yıldızlı otel müşterisiyle sıradan bir Avsallı arasında azımsanmayacak miktarda ekolojik ayak izi farkı vardır. Bu karşılaştırmadaki amaç elbette ki bir otel müşterisinin yılın on iki ayı boyunca aynı tüketimi sergilediğini iddia etmek değildir. Buradaki amaç yıldızlı otellerin “sınırsız tüketim” olgusunun ürettiği eşitsizliktir.

Bilindiği üzere beş yıldızlı otellerde tüm ana ve ara öğünler açık büfedir. Açık büfeler ise ciddi miktarlarda israfa neden olmaktadır. Hem açık büfe tüketim alışkanlığının ve bilinç düzeyinin olmaması hem de farklı bir kültürdeki yiyeceklerin hepsinin tadına bakma arzusu buralardaki tüketimi üst miktarlara çıkarmaktadır. Bir otel çalışanı deneyimlerini şöyle anlatıyor:

Her gün mutfığa oteldeki misafir sayısı ve bunların hangi ülkeden olduğu söylenir. Eğer 1000 misafirin çoğunluğu Türk ve Rus ise 1400 kişilik yemek yaparız. Ama bunlar Avrupalı ise 800 kişilik yaparız. (G14, 36, erkek)

Avsallar’daki sıradan bir vatandaş bir otel müşterisiyle karşılaştırıldığında günlük gıda tüketimi arasında önemli bir fark ortaya çıkacaktır. Bununla birlikte bir otelin enerji (ısınma ve soğutma, aydınlatma), kimyasal ürün (havuzlarda ve genel temizlikte kullanılanların yanı sıra, bireylerde kişisel bakım için tüketmektedirler) ve temiz su (sıklıkla kirlendiği için boşaltılıp dolan havuzlar, peyzaj, duş gibi) tüketimi çok yüksektir. Bu tüketimlerin ürettiği atıklar ise bölgenin taşıma kapasitesi üzerinde ciddi miktarda yük oluşturmaktadır. D-400 Karayolu ile deniz arasındaki koridorda binlerce insanın ürettiği atıklar hem bu bölgede aşırı kirlilik birikmesine neden olmakta hem de doğal üretimin temel şartlarından biri olan doğada üretilenin doğaya geri dönmesini engellemektedir. Bu da nihayetinde Marx’ın ifadesiyle “insan ile toprak arasındaki ilişkiyi bozar” ve metabolik bir çatlağa sebep olur (Foster, 2015: 16).

‘Kapitalist üretim’ nüfusu büyük merkezlerde toplar ve kentsel nüfusun daha da baskın olmasına yol açar. Bunun iki sonucu vardır. Bir taraftan bu durum toplumun tarihsel dürtü gücünü toplar; diğer taraftan ise insan ile toprak arasındaki metabolik ilişkiyi bozar. Yani kapitalist üretim toprağın oluşturucu öğelerinin insanlar tarafından besin ve giyecek olarak tüketildikleri için toprağa geri dönüşünü engeller; dolayısıyla toprağın devam etmesi gereken verimliliği için ezeli ve ebedi doğal koşulun işleme girmesi kapitalist üretim tarafından engellenir... (Marx’tan akt. Foster, 2015: 17).

Avsallar Mahallesi halkı hem yüksek hem de düşük gelirli toplumsal kesimlerden oluşmaktadır. Yüksek gelirli olanlar genellikle toprak zengini yerli halk, otel yöneticileri, yazlıkçılar, büyük esnaflar ve yabancı uyruklu bireylerden oluşurken düşük gelirli olanlar genellikle turizm sektöründe asgari ücretle çalışan bireylerden oluşmaktadır. Bireyler arasındaki bu gelir eşitsizliğinin göze en çok çarptığı noktalardan biri konut kullanımında kendini göstermiştir. Mahalle’de yüksek gelirli olan aileler lüks sitelerde yaşarken düşük gelirli olanlar ise genellikle orta düzey ve daha düşük konutlarda yaşamaktadır.

Gelir eşitsizliğinin konut kullanıma yansımaları açıktır. Mahalle’de yürürken hangi konutlarda yüksek gelirli, hangi konutlarda orta ve düşük gelirli bireylerin yaşadığını tahmin etmek zor değildir. Konut kullanımının ekolojik ayak izine etkisini görmek ise o kadar kolay değildir. Lüks sitelerde yaşayan bireyler geri dönüşüm kutularını kullanmakta oldukça başarılıdırlar. Öyle ki belediye geri dönüşüm kutularını özellikle bu sitelerin hemen yanına koymakta gayret göstermiştir. Düşük ve orta gelirli bireyler ise atıklarını geri dönüştürme konusunda oldukça duyarsızdır. Ancak lüks sitelerin hepsinde olan havuzlar ve su parkları ciddi miktarda temiz su ve elektrik enerjisi kullanımına neden olmaktadır. Ayrıca bu sitelerin peyzajlarının önemli parçası olan çimenli alanlar ciddi miktarda su tüketimine; aydınlatmalar elektrik enerjisi tüketimine sebep olur. Yine bu hanelerde yaşayan bireylerin beslenme, giyinme, eğlence gibi alanlarda tüketim miktarları su götürmez bir şekilde orta ve düşük gelirli bireylerden daha fazladır.

Türkiye’de dört kişilik bir ailenin açlık sınırı 1965 TL, yoksulluk sınırı 6798 TL (“Dört kişilik...”, 2019) ve asgari ücret 2020,90 TL (“Asgari ücret...”, 2018)’dir. Asgari ücretli bir çalışan Türkiye’de neredeyse açlık sınırında yaşamaktadır. Bu durum asgari ücretle geçinen aileleri tüm giderlerinden olabildiğince tasarruf yapmaya zorlamaktadır. PTT’de yaptığım iş gereği elektrik ve su faturalarının miktarları üzerinden varsıl ve yoksul sınıfların elektrik ve su tüketimlerini kıyaslama fırsatım oldu ve süreç devam etmektedir. Varsıllar⁴⁴ ciddi miktarda elektrik faturası ödemektedir. Öyle ki bazen bu faturaların miktarları bir asgari ücretlinin maaşının yarısına varmaktadır. Faturalarının neden bu kadar yüksek olduğunu sorduğumda ise her odada

⁴⁴ Bu ailelerin ya da bireylerin büyük kısmı lüks sitelerde ve villalarda yaşamaktadır.

klima çalıştırdıkları için bu kadar yüksek faturalar ödediklerini söylemektedirler. Su faturaları üzerinden belirli bir tüketim alışkanlığı varsayımında bulunmak güçtür. Ancak yine de geleneksel Türk aile yaşamına sahip ailelerin çok daha fazla miktarda su faturası ödediklerini söyleyebiliriz.

Avsallar Mahallesi'nde elektrik hatlarının yer üstünde olmasından dolayı kışın sık sık elektrikler kesilmektedir. Bu yüzden lüks sitelerdeki büyük jeneratörler de sık sık çalışmaktadır. Bu jeneratörler hem enerji üretirken yaktıkları fosil yakıtlarla hem de çıkardıkları gürültü yüzünden çevreye zarar vermektedirler. Bu durum ise varsıl ve yoksul sınıfların konut kullanımında çevresel eşitsizlik üretmektedir.

Mahalle'de yaşayan bireylerin market alışkanlıklarını da Mahalle'de bulunan Migros, Carrefoursa, Şok, A101, Bim, Hasbul ve Hatipoğlu market çalışanlarıyla görüşmeler yaparak ölçmeye çalıştık. Bu görüşmeler ışığında elde ettiğimiz bilgilere göre: Migros ve Carrefoursa müşterilerinin ağırlıklı müşterisi yabancılardan ve varsıllardan oluşmaktadır ve bu marketlerdeki ciroların büyük kısmı yabancı müşterilerin harcamalarıyla oluşmaktadır. Et, balık, alkol tüketiminde yabancıların tüketim miktarları bir hayli artmaktadır. Yine marketlerde bulunan aynı kategorideki ürünlerin kalite sıralamasında da yabancıların tercihleri çoğunlukla pahalı ve kaliteli ürünlerden olmuştur (G₂₉, G₃₀, G₃₁, G₃₂, G₃₃, G₃₄). Market çalışanı G₂₉ durumu şöyle izah ediyor:

Ben size şöyle anlatayım, bu marketteki çoğu şeyin ne olduğunu Türkler bilmiyor bile... Her şeyin en kalitelisini en pahalısını onlar alıyor... Bir Türk'ün aylık market parasını adam bir şişe içkiye veriyor zaten. Ama böyle zengin Türkler de var tabii.

A101, Bim, Hasbul ve Hatipoğlu marketlerini ise çoğunlukla orta ve daha düşük gelire sahip aileler tercih etmektedir. Ancak yabancılar bu marketleri de kullanmaktadırlar. Türkiye'de son 20 yılın en yüksek gıda enflasyonunun yaşandığı 2019 yılının başlangıcında ("Berat Albayrak'tan...", 2019) toplumun genelinde alım gücü düşerken bu durum tüketim miktarlarına da yansımaktadır. Hem ürün fiyatları ve maaşlar hem de market çalışanlarının beyanları gösteriyor ki yabancılar ve varsıllar toplumun geri kalanına göre tüketim konusunda daha özgür ve rahattır.

Sonuç olarak Avsallar'da turist ile Mahalle sakini, yerli ile yabancı sakini ve genel olarak varsıllar ile yoksullar arasında toplumsal eşitsizlikler vardır. Bu

eşitsizliklerin büyük kısmı doğadan sağlanan fayda ve faydanın üretilmesi sonrasında oluşan çevresel zararlar ilgilidir. Toprak ve su gibi toplumsal müştereklerin turizmin bölgedeki ürettiği aşırı yüklenme sonrasında kirlenmesi ve azaltılması ise dolaylı yoldan bu müştereklerin çitlenmesi sonucunu doğurur. Yine Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH)'nın ve özellikle hammaddesi doğa olan turizmden sağlanan faydanın toplumun tüm kesimlerince eşit dağılmamış olması da toplumsal ve çevresel eşitsizlik üretmektedir.

4.5.3.4. Turizmle Birlikte Tarım Arazilerinin ve Kültürel Yaşamın Dönüşümü

Avsallar'ın sahil kesimi yerlileri tarafından kışlak olarak kullanılmıştır. Ekin tarlaları ve bahçeler genelde kıyıdaadır. Buralarda susam, buğday, mısır, kelce darı, nohut, arpa, mercimek ekilmiştir. Yine buradaki bahçelerde üzüm, yemiş, nar, şeftali, harnup ve ayva gibi meyveler ve birçok çeşit sebze yetiştirilmiştir. Mahalle'de Yahyaoğlu, Çörekçi, Karasu ve Karazor değirmenleri vardır. Ancak bu değirmenler de bahçeler gibi bugün varlığını yitirmiştir. Mahallenin doğu ve batı ucundaki iskelelerdeyse deniz ulaşımı ve ağaç taşımacılığı yapılmış (Avsallar..., 2017; 6).

Günümüze yaklaştıkça, özellikle cumhuriyetle birlikte turunçgiller, muz, yenedünya, zeytin ve avokado gibi daha tropik meyveler yetiştirilmeye başlanmıştır. Avsallar'ın tipik Akdeniz iklimine sahip olması: kışların çok fazla yağışlı, yazların ise kışa göre daha uzun, sıcak, nemli ve yağışsız geçmesi dolayısıyla seracılık da önemli bir üretim ve geçim kaynağı olmuştur (Avsallar..., 2017; 6-7). Mahalle'de turizm faaliyetlerinin artması ve bununla artan kentleşmeyle birlikte ise bu tarım alanları betonlaşmaya başlamıştır. Bu dönüşüm buradaki yerli halkın toprakla olan ilişkisini bozmuştur. Tüm bunların sonucunda ise değerli tropik tarım toprakları yok olurken burada ürettiği ile kendi kendine yetebilen çiftçi turizmde işçi olmuştur. Turizm faaliyetleri kadar ülkenin 1980'li yıllardaki ekonomik ortamı da etkendir bu gelişmelerde. Öyle ki o yıllarda çoğunlukla çiftçinin ürettiği ürün maliyetini karşılamamış ve çiftçiyi başka geçim yollarına itmiştir.

1979 yılında artan aşırı enflasyon yüzünden köylü ve çiftçi emekçiler temel ihtiyaçlarını dahi almakta zorlanırken destekleme fiyatları da enflasyon karşısında hızla erimeye başlamıştır. 24 Ocak 1980'de başlayan yeni iktisat politikalarıyla işçi ve emekçi sınıfın gelirinde ve tarıma dönük desteklemelerde büyük boyutlu gerilemeler gerçekleşmiştir. Bununla birlikte denetimsiz piyasa ilişkileri içinde kapitalist sanayi, örgütlü ticari ve mali

sermaye karşısında yapısal olarak zayıf ve savunmasız olan köylü tarımı fiyat hareketlerinden olumsuz şekilde etkilenmiştir (Boratav, 2010: 145-165).

Turizm gelişmeleri büyük tarım arazilerine kayarak verimli toprakların kaybına neden olmaktadır. Akdeniz Bölgesi'nde 1983 yılından buyana yaptığımız araştırma ve gözlemlerde doğal kaynaklar olarak %29,2 oranında tarım arazisi, %25'i çayır, %11,2 mera, %0,2 ırmak yatakları, %49 orman-çalıymış orman, %9,2 kayalık alanlar olarak saptanmıştır. Bu sayısal değerlere baktığımızda tarım arazisinin oldukça kısıtlı olduğu görülmektedir. 1988-2004 yılları yapılan bir araştırmada, Akdeniz Bölgesi arazi kullanışlarında özellikle tarım ve orman arazilerinde yaklaşık %30 bir azalma görülmektedir (Atabay, Tarihsiz, 25-26).

Avsallar'da çiftçilikten turizm işçiliğine evirilen süreçle birlikte yerli halkın doğayla olan ilişki bozulmuştur. Bu durum beraberinde toplumsal yaşam da bir dizi değişikliklere neden olmuştur. Özellikle burada yaşayan insanların hem Türkiye'nin hem de dünyanın çok farklı kültürleriyle turizm dolayımıyla tanışmaları mevcut kültürün değişmesine neden olmuştur. Yerliler yabancı kadınlarla ve erkeklerle evlenmiş ve yeni aile yapıları meydana gelmiştir. Bu kültürel dönüşüme, bu dönüşümden ekonomik olarak karlı çıkanlar çok daha kolay uyum sağlamışlardır. Öyle ki bugün Mahalle'nin en muhafazakâr kesimi genellikle gelir düzeyi düşük bireylerden oluşmaktadır.

Avsallar'da kültürel toplumsal müştereklerin çözülmesi ve dönüşmesi kapitalizmin gittiği yerde ki dönüştürme gücüyle ilişkilidir. Yine buradaki tropik tarım arazileri birer özel mülk olmalarının yanı sıra tüm ülke hatta dünya için önem taşımaktadır. Kıt olan bu alanlar bir çeşit toplumsal müşterektir. Öyle ki bugün Türkiye'nin çeşitli yörelerinde zeytinliklerin korunması ve savunulması konusunda çeşitli sivil toplum örgütleri çalışmalar yapmakta, mücadeleler vermektedir. Avsallar'da değerli tropik tarım arazilerinin dönüşmesi sadece günümüz toplumunda değil, bugünle gelecek kuşaklar arasında da toplumsal ve çevresel eşitsizlik üretmektedir.

4.5.3.5. Mutenastırma Değil Müşterekleştirme⁴⁵

Müşterekleri yapıları itibariyle sınıflandırmak, sınırlandırmak güçtür. Mütemadiyen bir değişim içindedirler. Bugün ormanlar, göller, kıyılar müşterekken

⁴⁵ Bu bölüm tezin yazıldığı süreçte bahsedilen alanın Granada Luxury adlı beş yıldızlı otele dönüştürülmesi nedeniyle tamamlanmamıştır ve yaşananın büyük bir olumsuzluğu resmettiği düşüncesiyle tezden çıkarılmamıştır.

internet ağları, sanat eserleri, müzeler ve soluduğumuz hava da müşterektir. Bu ortak malların mülkiyetinin kimde olduğu onları müşterek olarak tanımlanmaktan alıkoyamaz. Çünkü mevcut mülkiyet sistemi özel ve kamu mülkiyeti olarak ikiye ayrılmıştır. Yine de bir mahalleyi o mahallede yaşayan insanlar için müşterek yapan ortak bir kültür vardır. Bu sebeptendir ki özel mülkiyet altında olan mallar da müşterek olabilir.

Mekânsal toplumsal müşterekleşme ise “çitlemenin” karşısındaki olgu, durum ya da istektir. Bu istek o mekân üzerindeki sınıflar arasındaki çatışmadan doğar. Kapitalist mekânı çitleyerek büyümeye çalışır. Toplumun emekçi kesimleri ise mekân üzerindeki toplumsal yaşama, paylaşma ve alışveriş biçimini korumaya çalışır. Müşterekliği onaylanmış mekânın sürdürülebilirliğini sağlama çabaları da müşterekleşmenin ayrılmaz parçasıdır. Mekân üzerindeki tüm toplumsal ilişkiler kendini yeniden üretir ve böylelikle müşterekleşme pratikleri meydana gelir. Mekânın toplumsal müşterek olması sürekliliğin garantisini oluşturmaz. Öyle ki bu mekânlar sermayenin ağır çitleme baskısı altındadır.

1955 yılının Mayıs’ında Vancouver’in⁴⁶ Downtown Eastside mahallesinde Woodward’s mağazası arazisi Mahalle sakinleri tarafından korunmuş, sahiplenilmiş, işgal edilmiş; arazi içindeki mağaza Mahalleli tarafından temizlenmiş, boyanmış ve vitrinleri süslenmiştir. Bu durum büyük bir müteahhitlik firması tarafından bu araziye yapılacak olan rezidanslara karşı bir tür protestodur. Yoksul Downtown halkı mutenalaştırmayla mahallelerinden edilmemek için çok uzun süren mücadelelerle müştereklerini savunma yoluna gitmişlerdir. Bu mücadelelerin sloganları ise müştereklerin mülkiyet sınırlarının olmadığına ortaya koymuştur: “Bizim topluluğumuz, bizim binamız”; “Bu bina satılık değildir, topluma aittir”; “Evim evim, güzel evim” (Blomley, 2016).

Avsallar Mahallesi’nde benzer bir durum yaşanmış değildir. Sınıf bilincinin yoksunluğu da göstermektedir ki Downtown halkı gibi bir talepte bulunması güçtür. Ancak Avsallar Mahallesi’nde öyle bir müşterek vardır ki, çitlerden denize açılan kapı görevi görür. Bu müşterek Mahalle merkezinin tam karşısında Azura Delux Hotel ile Sırma Sitesi arasında kalan eski Özkaymak Alaaddin Otel arazisidir. Bu arazi 5

⁴⁶ Kanada’da bir şehir.

kilometrelik Avsallar kıyıları boyunca tek boş alandır. Burada kıyıların tamamen çitlenmesi de Mahalle'nin kıyılarının artık müşterek olmadığı anlamına gelmemektedir...

5. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Doğanın sonlu olma durumu ve sermayenin sonsuz birikme arzusunun ürettiği çelişki kapitalizmi kriz(ler)e sokmaktadır. Bu krizleri aşmanın yolu kapitalizmin tüm tarihinde olduğu gibi işçinin emeğinin ve doğanın sömürülmesi sonucunu doğurmaktadır. Kapitalizmin son birikim dönemi olan Neoliberal süreçle birlikte çevresel varlıklar ve kentler üzerinden kendini rahatça yeniden üretme imkânı sağlayan sermayenin, çevresel müşterekler üzerindeki temellük talepleri de sürekli olarak artmaktadır. Bu talepler ise toplumun tüm kesimleri için yaşamsal öneme sahip alanların çitlenmesi sürecini meydana getirmektedir.

Mülksüzleştirme yoluyla birikim ya da ilk birikim olarak da bahsettiğimiz bu çitlemeler doğa üzerinde yaratılan *kıtlık algısı* ile sermayenin bu alanlara müdahalesini kolaylaştırmaktadır. Yine de çitlemelerin en büyük kolaylaştırıcısı devlettir. Devlet sermayenin çevresel müşterekler üzerindeki özelleştirme ya da ticarileştirme taleplerini kanuni düzenlemeler yaparak, krediler vererek, kurumları baştan inşa ederek ve yeri geldiğinde şiddet egemenliğini kullanarak karşılamaktadır. İktidarlar da bu alanların çitlenmesine öncelik ederek ekonomilerini büyütme yandaşlarını güçlendirmek ve yönetimleri sürdürmek istemektedirler. Tüm metin boyunca ele alındığı üzere, çitlemelerin değişmez bir kuralı yoktur. Çevresel müşterekler çok farklı şekillerde çitlenmektedir.

Çevresel müşterekler sadece sermaye ve iktidar için değil, asıl olarak onun kullanıcıları için bir değer ve önem taşımaktadır. Çünkü bu müşterekler özellikle toplumun emekçi kesimlerinin yaşamlarını sürdürmeleri için gerekli olan temel unsurları içinde barındırır ve onlar bu alanlarda yaşamlarını yeniden üretirler. Çevresel müşterekler o müşterekin kullanıcılarının doğal varlıklara daha kolay, ucuz ya da bedava ulaşması açısından önemlidir. Çünkü bu müşterekler geçim mücadelesinin destekleyici alanı oldukları gibi bizzat geçimin dayandığı ana unsur da olabilirler. Bu yüzden müştereklere eşitsiz erişim kapitalist birikim sisteminde eşitsiz olan toplumsal yaşamı derinden etkiler ve sınıflar arasındaki ekonomik ve sosyal eşitsizlikler büyümeye devam eder.

Ekonomik ve siyasi kriz zamanlarında ise müşterekler toplumun emekçi kesimleri için yaşamsal öneme sahip işlevleriyle ön plana çıkarlar. Öyle ki bu dönemlerde yaşamı

kolaylaştıracak, dayanışmayı güçlendirecek müşterekleşme faaliyetleri güç kazanır. Bu yüzden diyebiliriz ki müşterekler üzerinde olan çitleme, koruma, yeniden üretme ve müşterekleştirme mücadeleleri çevresel eşitsizlikleri etkiler. Müştereklerin sürdürülebilirliğinin sağlanması ve müşterekleşmeler eşitsizlikleri azaltırken tersi olan bir durum ise eşitsizliklerin büyümesine yol açar. Öyle ki bu alanlar emeğin yeniden üretilmesi açısından da önemlidir.

Çevresel müştereklere erişimin sınırlanmasının ürettiği tepki ve sonuçlar da her bir yerelin o müşterekle kurduğu ilişki çerçevesinde değişmektedir. Çünkü her müşterek üzerinde farklı yaşam ve davranış biçimlerini barındırır. Müşterekin kullanıcılarının müşterekle kurduğu ilişki ekonomik bir değer taşıyorsa yani müşterek geçim mücadelesinin doğrudan merkezindeyse ya da destekleyicisiyse burada kullanıcıların müşterekin çitlenmesi karşısında vereceği tepkiler olağandır. Çünkü bu müşterekle birlikte kendi yaşamına karşı yapılmış saldırıya da bir karşı koyuş niteliği taşımaktadır. Ancak çitleme karşısında müşterekten geçim ilişkisini bozmayacak bir alan daha sağlanıyorsa çitleme tepki üretmeyebilir. Ancak müşterekin çitlenmesi kullanıcılarına bir başka şekilde ekonomik fayda sağlıyorsa yine çitleme tepkisiz kalabilir. Müşterekin kullanıcılarıyla arasındaki sosyo-kültürel ilişkiler de çitlemeler karşısında farklı tepkiler üretebilmektedir. Özellikle emekçi kesimlerin emeklerini yeniden ürettikleri müştereklerin sahiplenilme düzeyleri de yüksektir. Burada çevresel müşterekin metalaştırılma çabaları karşısında oluşan tepkiler, onun kullanıcılarının müşterekle kurdukları ilişkinin değişim ve kullanım değeri arasındaki farka göre güçlenmekte ya da zayıflamaktadır.

Bu tez çalışmasına konu olan Avsallar Mahallesi'nde de kıyı ve orman müşterekleri Türkiye'nin neoliberalleşme sürecine paralel bir şekilde yerli ve yabancı turizm sermayesinin iştah kabarttığı alanlar olmuşlardır. Sahiller ve ormanlar statüleri dolayısıyla özelleştirilememişlerdir. Ancak bu durum sermayenin onları çitlemelerine engel olmamıştır. Kiralamalar, kuralsızlaştırma, yeniden kurallandırma, denetimsizleştirme, yoksunlaştırma / mülksüzleştirme gibi yol ve yöntemlerle ticarileştirilmişlerdir. İlk olarak 1969 yılında Mahalle'ye, sahile yapılan bir otelle giren turizm sermayesi 1980'li yılların başından itibaren Mahalle'de hem merkezi hem de yerel yönetimlerin sermayeye sağladıkları desteklerle Mahalle'nin denilebilir ki sahil müştereklerinin tamamını ve orman müştereklerinin önemli bir kısmını çitlemişlerdir.

Avsallar'ı bir turizm beldesi haline getirmek başlı başına bir kamu politikasıdır. Özellikle 1980'li yılların başından itibaren Türkiye'nin turizm sektörünü kalkınmanın temel ve kolay yollarından biri olarak görmesi bir kıyı kenti olan Antalya'yı doğrudan kalkınma planlamaları içine sokmuştur. Bu nedenle Avsallar'da turizm yatırımlarına önemli destekler sağlanmıştır. Fakat plansız ve denetimsiz yapılaşma sonrasında otellerin ana binaları yasalarda belirlenen mesafelere uysa dahi otellerin havuz ve rekreasyon alanlarını oluşturan çoğu kompleks kıyıları üzerine inşa edilmiştir. Daha bu tezin yazıldığı süre içinde iki otelin çitlendikleri alanlar belediye tarafından yıkılsa da oteller bu alanları iki ay içinde yeniden ve eskisinden daha güçlü bir şekilde inşa etmişlerdir. Sadece bu örnek bile kamu politikalarının tavrını gösterir.

Avsallar'daki çitlemeler ülke genelinde çevresel müştereklerin değişim değerinin öne çıkması ve metalaşma süreçlerine tamamen paralel bir şekilde gelişmiştir. Avsallar'daki çevresel müştereklerin çitlenmeleri sonrasında bu doğal varlıklardan sağlanan fayda ve faydanın sürdürülebilirliği toplumsal sınıflar arasında eşitsiz bir şekilde dağılmaya başlamıştır. Özellikle emekçi kesimlerin bahse konu olan müştereklere erişimleri yer yer güçleşmiş yer yer ise imkânsızlaşmıştır. Mahalle'nin yerli halkının bu müştereklerin metalaşması sürecinde geçim olanaklarının azalmaması hatta artması ise bu kitlenin müşterekleri sahiplenme düzeylerini azaltmıştır. Toplumun geri kalan kesimleri için bahse konu olan müşterekler büyük önem arz etse de sınıf mücadelesinin ve emek hareketinin gerilemiş olması dolayısıyla, çitlemeler karşısındaki tavır sınıf bilincinden yoksun bireysel sitemler olarak kalmaktadır. Bu durum toplumsal ve çevresel eşitsizlikleri bu müşterekler üzerinden şeffaf bir şekilde görünür kılmaktadır.

Mahalle'deki mevcut turizm anlayışı oldukça niteliksizdir. Her şeyden önce Alanya bölgesinde yapılan turizm sadece denizin ve kumun satılmasına dayanmaktadır. Bu sebepten dolayı da yılın ortalama beş ayı turizm sezonu kapanmaktadır. Turizmin sezonluk yapılması da bu sektörde çalışan ya da bu sektöre bağımlı ticaret yapan hemen herkesi etkilemektedir. Bu bölgede turizm sektöründe çalışan emekçiler bir tür mevsimlik işçilerdir. Bölgede turizm sektöründe egemen olan "her şey dâhil" hizmeti de turistlerin sadece otel içinde yaşamasına, kente hiçbir türlü katkı sağlamadan ülkeden ayrılmasına neden olmaktadır. Böylelikle de turizmden sağlanan gelirin çok büyük kısmı otel ve tur şirketlerine kalmaktadır. Katma değer üretmeyen bahsini ettiğimiz bu

turizm anlayışı kıyıların tamamen çitlenmesinden dolayı sektörün bu bölgede ilerleme şansını da yitirmesine neden olmaktadır. Bugün yeni yapılacak otellerin müşterilerinin denize nereden ve nasıl ulaşacağı en büyük sorunlardan biridir.

Sahillerin ve İncekum Tabiat Parkı'nın durumuna gelince; sahillerin ne boyutlarda çitlendiğini tez boyunca vurgulamaya çalıştık. Avsallar'da denize gitmek her geçen gün bir işkence boyutuna gelmektedir. Çünkü otellerin şezlong ve şemsiyeleri zaten kıyıları kapatmış durumdadır. Boş olan birkaç küçük alanda da temiz su, yiyecek içecek, tuvalet, duşa kabin ve gölgelik alan bulunmadığı için hemen herkes “denize şöyle bir girip çıkayım” havasındadır. Kıyıda uzun zaman geçirmek, dinlenmek mümkün değildir. Yıllardan beri politikacılar Avsallar için halk plajı sözü verse de bu bir türlü gerçekleşmemektedir. Tabiat Parkı deniz kenarında, orman içinde uzun zaman geçirilen en ideal alandır. Ancak yaz aylarında çok kalabalık olan bu Park'ın otel müşterisi olmayanların kullandığı kısmının her yerinde mangal yakılmaktadır. Gidebilecek başka alanları kalmayan insanlar bu alanda doluşunca burada da geçen zamanın kalitesi düşmektedir.

Çitlemelerin Avsallar yerelinde tepki alıp almaması da çalışma boyunca en çok peşine düştüğümüz sorulardan biri oldu. Öyle ki bu soru tezin ikinci hipotezini de ilgilendiriyordu. Öncelikle Avsallar'ın yerli halkının muhafazakâr kimliği onların denizle güçlü bir ilişki kurmasına izin vermemiştir. Yine de bu ilişki yok denilecek kadar az değildir. Erkekler ise kadınlara göre denizle daha fazla ilişki kurabilmiştir. Yerli halkın balıkçılıkla uğraşan birkaç hane dışında denizle ekonomik bir ilişkisi de yok denilecek kadar azdır. Bu sebepler kıyı çitlemeleri karşısında yerli halkın sessiz kalmasına bir sebeptir. Ancak çitlemelerin tepkisiz kalmasının en önemli nedeni turizmle birlikte yöre halkının zenginleşmiş olmasıdır. Onlar tüm bu çitlemelerden ekonomik olarak fayda sağlamışlardır. O yüzden bugün de çitlemeler karşısında güçlü bir ses çıkaramamaktadırlar.

Avsallar'ın yerli olmayan halkı ise kıyı ve orman müştereklerinin çitlenmesi konusunda oldukça rahatsızlardır. Avsallar'da yaşamayı buranın bir kıyı yerleşim yeri olduğu için tercih eden kişiler denize ulaşamamaktan büyük sıkıntı duymaktadırlar. Yine bu çevresel müşterekler Mahalle'de yaşayan emekçi kesimlerin emeklerini yeniden üretebilecekleri tek alandır diyebiliriz. Çünkü Avsallar kültürel ve benzer faaliyetlerden

yoksun bir yerleşim yeridir. Genel olarak şunu söylemek yanlış olmayacaktır; Mahalle’de sınırlı bir nüfus dışında hemen herkes kıyılara ve İncekum Tabiat Parkı’na rahat erişememekten dolayı şikâyetçidir. Ancak bu şikâyetler sınıf bilincinden yoksun görünmekte ve bağımsız birer sızlanma halinde seyretmektedir. Yine de Mahalle’de bu müştereklerin savunulması adına ilerleyen zamanlarda daha organize tepki ve eylemler mümkün görünüyor. Bu öngörü katılımcı gözlemci olarak Mahalle’de hissettiğimiz havaya dayanarak yapılmıştır.

Avsallar’da plansız kentleşme sağlıklı ve sürdürülebilir olmayan bir turizm anlayışının doğmasına sebep olmuştur. Katma değer üretmeyen, gelirin bölüşümünü neredeyse tamamen engelleyen bu yapı Türkiye’nin 1980’li yılların başından itibaren izlediği kamu politikalarının sonuçları olmuştur. Oysa Avsallar’da sahiller ve İncekum Tabiat Parkı hem turizme sağlıklı bir şekilde kazandırılıp hem de burada yaşayan insanların kullanımı daha kolay hale getirebilirdi. Maalesef kamu politikalarının bu müşterekleri sermaye lehine sınırlandırmasını destekler tavrı müştereklerin sürdürülebilirliğini çoktan tehlike altına koymuştur.

Bu çalışma sermayenin doğa mekâna yoğunlaşması olgusu üzerinden kamu politikaları ve toplumsal müşterekler arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmanın iki hipotezi de sahadan edinilen bilgi ve gözlemlerle doğrulanmıştır. Sonuç olarak sermayenin doğa varlıklarına yoğunlaşması ve kamu politikalarının bunu kolaylaştırıcı etkisi Avsallar’da aleni bir şekilde görülmektedir. Yine bu müşteregin kullanıcılarının çitlemeler karşısında verdiği tepkiler de Avsallar’ın toplumsal ve kültürel yapısıyla ilişkilidir.

EKLER

EK 1: D-400 Karayolu ve Deniz Arasında Kalan Oteller ve Kıyısı Çitleme Durumları

		YILDIZ	ODA SAYISI	SAHİLE SINIRI	SAHİLDE ÇİTLEDİĞİ ALAN	KENDİNE "ÖZEL" İSKELESİ
1	Top	4	211	VAR	VAR	
2	WomeDelux	5	580	VAR	VAR	VAR
3	Alara Park	5	370	VAR	VAR	VAR
4	Özkaymak Select	5	266	VAR	VAR	
5	Özkaymak İncekum	5	414	VAR	VAR	
6	İncekum Su	4	124	VAR	VAR	
7	RubiPlatinum	5	402	VAR	VAR	VAR
8	Kolibri	3	113		VAR	
9	Grand Sunlife	4	273	VAR	VAR	VAR
10	Sun Maritim	4	149	VAR	VAR	
11	AzuraDelux	5	330	VAR	VAR	VAR
12	Yalıhan Aspendos	3	194	VAR	VAR	
13	Yalıhan Una	4	168	VAR	VAR	
14	Rubi	4	224	VAR	VAR	
15	Pansiyon Yat			VAR	VAR	
16	Antik Garden ⁴⁷	4	78	VAR	VAR	
17	Antik ⁴⁸	4	80	VAR	VAR	
18	Aska Just İn Beach	5	260	VAR	VAR	
19	My Home Sky ⁴⁹	4	135	VAR	VAR	
20	My Home Resort ⁵⁰	5	449	VAR	VAR	
21	Modern Saraylar ⁵¹	5	213		VAR	
22	Arabella World ⁵²	4	250	VAR	VAR	
23	Granada Luxury ⁵³	5	382	VAR	VAR	VAR

⁴⁷ Bu otelin ana binası karayolunun üst kısmında kalırken ek binaları, havuzları karayolunun alt kısmında kalır.

⁴⁸ Bu otelin ana binası karayolunun üst kısmında kalırken ek binaları, havuzları karayolunun alt kısmında kalır.

⁴⁹ Bu otelin ana binası karayolunun üst kısmında kalırken sahilde çitlediği alan vardır.

⁵⁰ Bu otelin ana binası karayolunun üst kısmında kalırken sahilde çitlediği alan vardır.

⁵¹ Bu otelin ana binası karayolunun üst kısmında kalırken, İncekum Tabiat Parkı' içinde çitlediği 3 farklı alan vardır. Bu alanlar otelin resmi internet sitesinde "Hanımlara, Erkeklere ve Ailelere özel plaj" denilerek anlatılmaktadır.

⁵² Bu otelin ana binası karayolunun üst kısmında kalırken sahilde çitlediği alan vardır.

⁵³ Tez süresince inşaatı başlayıp biten bu otel 2019 yılının Haziran ayında hizmete açılmıştır.

EK 2: Görüşme Yapılan Kaynak Kişiler Listesi

İsim	Yaş	Cinsiyet	Görüşme Tarihi	Mahalle'yle İlişkisi
G ₁	70	Erkek	23.03.2019	Emekli
G ₂	38	Erkek	24.03.2019	Yerlisi, Turizmci
G ₃	60	Erkek	15.03.2019	Emekli
G ₄	49	Kadın	24.03.2019	İşçi, Belarus
G ₅	69	Erkek	07.03.2019	Yerlisi
G ₆	63	Erkek	09.03.2019	Emlakçı
G ₇	31	Kadın	26.05.2019	İşçi, Rus
G ₈	29	Erkek	23.03.2019	Memur
G ₉	50	Kadın	15.10.2018	Yerlisi
G ₁₀	31	Erkek	27.01.2019	Postacı
G ₁₁	-	Erkek	17.03.2019	Balıkçı
G ₁₂	72	Erkek	15.03.2019	Emekli Muhasebeci, Müteahhit,
G ₁₃	33	Erkek	23.03.2019	Esnaf
G ₁₄	36	Erkek	10.11.2019	Otel çalışanı
G ₁₅	30	Erkek	27.01.2019	Postacı
G ₁₆	47	Kadın	15.10.2018	Yerlisi, Ev hanımı
G ₁₇	78	Erkek	18.05.2019	Emekli, Yerlisi
G ₁₈	39	Erkek	18.05.2019	Turizmci, Yerlisi
G ₁₉	35	Kadın	24.03.2019	İşçi, Kırgız
G ₂₀	38	Erkek	24.03.2019	İşçi, Özbek
G ₂₁	34	Erkek	18.05.2019	İşçi
G ₂₂	65	Erkek	26.05.2019	Yerlisi, Emekli
G ₂₃	14	Erkek	30.06.2019	Çocuk işçi, Mısırcı
G ₂₄	39	Erkek	15.03.2019	Memur
G ₂₅	48	Kadın	19.05.2019	Yerlisi, Ev Hanımı
G ₂₆	62	Erkek	18.05.2018	Esnaf
G ₂₇	69	Erkek	17.03.2019	Yerlisi
G ₂₈	29	Kadın	26.05.2019	İşçi, Gürcü
G ₂₉	25	Erkek	19.02.2019	Market çalışanı
G ₃₀	34	Kadın	19.02.2019	Market çalışanı
G ₃₁	29	Erkek	09.10.2018	Market çalışanı
G ₃₂	24	Erkek	09.10.2018	Market çalışanı
G ₃₃	41	Kadın	08.10.2018	Market çalışanı
G ₃₄	28	Kadın	08.10.2018	Market çalışanı
G ₃₅	58	Erkek	17.03.2019	Balıkçı
G ₃₆	63	Erkek	07.03.2019	Yerlisi
G ₃₇	45	Erkek	17.03.2019	Turizm Çalışanı
G ₃₈	62	Erkek	02.08.2018	Yazlıkçı / Mühendis
G ₃₉	28	Erkek	13.05.2018	Beach kafe sahibi
G ₄₀	61	Erkek	26.05.2019	Yerlisi, Emekli
G ₄₁	49	Erkek	24.03.2019	Yerlisi, Turizmci
G ₄₂	52	Erkek	02.03.2019	İşçi

G ₄₃	74	Erkek	02.03.2019	Emekli, Alman
G ₄₄	45	Kadın	07.07.2018	Otel Çalışanı
G ₄₅	54	Kadın	05.07.2018	Temizlik Personeli
G ₄₆	44	Erkek	10.06.2019	Tüpçü (Sucu)
G ₄₇	69	Erkek	02.03.2019	Emekli, Avusturyalı

KAYNAKÇA

- ADAMAN, Fikret, B. Akbulut, U. Kocagöz, (2017), “Müşterekler: Çatışkılar, Hatlar, İmkânlar”, T. Birkan (haz), **Herkesin Herkes İçin**, İstanbul: Metis Yayınları, ss. 13-23.
- AKBULUT, Bengi, (2017), “Bugün, Burada: Savunudan İnşaaya Müşterekler”, T. Birkan (haz), **Herkesin Herkes İçin**, İstanbul: Metis Yayınları, ss. 279-295.
- AKÇAY, Ümit, (2018), 8 Aralık, “Kapitalizmin Krizi ve Müşterekler”, <https://musterekler.sehak.org/2018/12/08/kapitalizmin-krizi-ve-musterekler-umit-akcay/>, Erişim Tarihi: 25.05.2019.
- “Alanyalı Tekne Sahipleri İsyan Etti: Her Tarafı Açık Yerde Liman Olmaz”, (2015), 12 Şubat, <http://www.denizhaber.com.tr/alanyali-tekne-sahipleri-isyan-etti-her-terafi-acik-yerde-liman-olmaz-haber-60359.htm>, Erişim Tarihi: 11.02.2018.
- ANGELİS De Massimo, H. David, (2016), “Müşterekler”, Kolektif (çev), T. Birkan (haz), **Herkesin Herkes İçin**, İstanbul: Metis Yayınları, ss. 105-127.
- ANGUS, Ian, (2017), “Müştereklerin Trajedisi Miti”, Kolektif (çev), T. Birkan (haz), **Herkesin Herkes İçin**, İstanbul: Metis Yayınları, ss. 44-52.
- Antalya Büyükşehir Belediyesi İmar ve Bayındırlık Komisyonu Raporu, (2017), Kabul Tarihi: 2017, 26 Nisan, https://www.antalya.bel.tr/Content/UserFiles/Files/meclis_toplantilar/2017/MAYIS/20170508_8.pdf, Erişim Tarihi: 25.11.2017.
- “Antalya’da Mahalleliler Otelin Tesislerini Yıktı” (2018), 2Aralık, <https://www.birgun.net/haber-detay/antalya-da-mahalleliler-otelin-tesislerini-yikti-238772.html>, Erişim Tarihi: 13.06.2019.
- “Antalya’nın Nüfusu 2.5 Milyona Yaklaştı”, (2019), 7 Şubat, <http://www.hurriyet.com.tr/yerel-haberler/antalya/antalyanin-nufusu-2-5-milyona-yaklasti-41108598>, Erişim Tarihi: 30.07.2019.
- Antik Hotel, (2018), <http://www.hotelantik.com/hotelantik/lang/1/tr/turkce.aspx>, Erişim tarihi: 09.01.2018.
- ARÜV, Cem, Mustafa Yıldırım, Bülent Topkaya, (2019), “*Antalya Kentindeki Turizm Faaliyetlerinin Kıyı Alanlarına Etkilerinin Belirlenmesi*”,

- <http://www.imo.org.tr/resimler/ekutuphane/pdf/11094.pdf>, Erişim Tarihi: 08.06.2019.
- “Asgari Ücret Belli Oldu” (2018), 25 Aralık, <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/son-dakika-asgari-ucet-belli-oldu-41062699>, Erişim Tarihi: 09.03.2019.
- ATAAY, Faruk, (2001), “Türkiye Kapitalizminin Mekânsal Dönüşümü”, **Praksis**, Sayı:2, ss. 53-96.
- ATABAY, Semra, (Tarihsiz), “Ülkemizin Turizm Planlama Politikaları ve Çevresel Sorunları”, Hediye Gündüz (haz), **Belek Mücadelesi**, Türkiye Tabiatını Koruma Derneği Antalya Şubesi Yayını.
- Avsallar Mahallesi Nüfusu, (2018), <http://www.nufusune.com/179951-antalya-alanya-avsallar-mahallesi-nufusu>, Erişim Tarihi: 27.05.2018.
- Bakanlık Belgeli Tesis İstatistikleri, (2019), <http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR-9851/turizm-istatistikleri.html>, Erişim Tarihi: 15.01.2019.
- BARNES, Peter, (2015), “Müştereklerin Yok Edilişinin Kısa Tarihi”, kolektif (çev), **Müştereklerimiz**, İstanbul: Metis Yayınları, ss. 74-77.
- BAŞKAYA, Fikret, (2019), 27 Şubat, “Çitleme Hareketinden Özelleştirme Saldırısına: Garp Cephesinde Yeni Bir Şey Yok!”, <http://ozguruniversite.org/2019/02/27/citleme-hareketinden-ozellestirme-saldirisina-garp-cephesinde-yeni-bir-sey-yok-fikret-baskaya/>, Erişim Tarihi: 27.02.2019.
- “Berat Albayrak'tan gıda enflasyonu açıklaması! "Son 20 yılın en yükseği"” (2019), 7 Şubat, <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/berat-albayraktan-gida-enflasyonu-aciklamasi-son-20-yilin-en-yuksegi-222846h.htm>, Erişim Tarihi: 09.03.2019.
- “Bilal Müteahhit Oldu, İnşaat İşine Giriyor”, (2014), 29 Temmuz, <http://www.sozcu.com.tr/2014/ekonomi/bilal-muteahhit-oldu-insaat-isine-giriyor-566465/>, Erişim Tarihi: 11.02.2018.
- BLOMLEY, Nicholas, (2016), “Çitleme, Ortak Kullanım Hakkı ve Yoksulun Mülkiyeti”, Kolektif (çev), T. Birkan (haz), **Herkesin Herkes İçin**, İstanbul: Metis Yayınları, ss. 209-233.
- BORATAV, Korkut, (2010), **Türkiye İktisat Tarihi**, Ankara: İmge Kitabevi.

- BORATAV, Korkut, (2013), “Toplumsal Sınıflar”, G. Atılgan, A. Aytekin (haz), **Siyaset Bilimi**, İstanbul: Yordam Yayınları.
- BOYLE, James, (2015), “*Kazlardan Müşterekleri Çalmak*”, kolektif (çev), ed. J. Walljasper (ed), **Müştereklerimiz**, İstanbul: Metis Yayınları, ss.89.
- BREHM, H. Nyseth, D. Pellow, (2013), 19 Eylül, “Environmental Inequalities”, <https://thesocietypages.org/papers/environmental-inequalities/>, Erişim Tarihi:28.10.2017.
- CAFFENTZİS, George; S. Federici, (2016), “Kapitalizme Karşı Kapitalizmin Ötesinde Müşterekler”, Kolektif (çev), T. Birkan (haz), **Herkesin Herkes İçin**, İstanbul: Metis Yayınları, ss. 128-143.
- CALLENBACH, Ernest, (2012), **Ekoloji**, E. Özkan (çev), İstanbul: Sinek sekiz Yayınevi.
- CLARE, Lee, Moritz Kinzel, Devrim Sönmez, Celal Uludağ (2019), “Göbekli Tepe: UNESCO Dünya Miras Alanı ve Değişen Yaklaşımlar”, S. Yelözer (çev), **Mimarlık Dergisi**, Yıl:56, Sayı:405, ss. 14-18.
- ÇAĞLAR, Yücel, (2014), **Hukuksal Kıskaçtaki Ormanlar ve Ormancılık**, Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayını.
- “Çavuşoğlu ve Lavrov Alanya’da Bir Araya Geldi”, (2016), 01 Aralık, <https://tr.sputniknews.com/politika/201612011026083582-cavusoglu-lavrov-alanya/>, Erişim Tarihi: 10.11.2018.
- “Çeşme Ilıca Plajı’nda Ücretli Şemsiye ve Şezlonglar Kaldırıldı”, (2019), 2 Haziran, <https://www.birgun.net/haber-detay/cesme-ilica-plajinda-ucretli-semsiye-ve-sezlonglar-kaldirildi.html>, Erişim Tarihi: 09.06.2019.
- “Çeşme’de plaj işgaline tepki: ‘Kıyılar halkındır, herkes kullanabilir’” (2019), 9 Haziran, <https://www.izgazete.net/cevre/cesme-de-plaj-iskaline-tepki-kiyilar-halkindir-herkes-h36304.html>, Erişim Tarihi: 13.06.2019.
- “Çevreye Duyarlı Konaklama Tesisi İstatistikleri”, (2019), <http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR-9851/turizm-istatistikleri.html>, Erişim Tarihi: 15.01.2019.

- ÇOBAN, Aykut, B. Duru, (2009), “Emek Ekseninde AKP İktidarının Çevre ve Kent Politikaları”, **İktisat Dergisi**, Sayı: 508-509-510, ss.57-68.
- ÇOBAN, Aykut, (2012), “Ekolojik Tartışmalar Bakımından Marx’ın Düşüncesinin Değeri”, **Kurtuluş Dergisi**, Sayı:2, ss.93-104.
- ÇOBAN, Aykut, (2013), “Sınıfsal Açından Ekolojik Mücadele, Demokrasinin Açmazları ve Komünizm” **Yaşayan Marksizm**, Cilt 1, Sayı 1, ss. 243-282.
- ÇOBAN, Aykut, (2018), 9 Aralık, “Ekolojik Ortaklaşım (Müşterekler) ve Türkiye’de Uygulanan Çitleme Politikaları”, <https://musterekler.sehak.org/2018/12/09/ekolojik-ortaklasimlar-musterekler-ve-turkiyede-uygulanan-citleme-politikalari-aykut-coban/>, Erişim Tarihi: 25.05.2019.
- ÇOBAN, Aykut, F. Özlüer, S. Erensü (2015), “Türkiye’de Doğanın Neoliberalleştirilmesi ve Bu Sürece Karşı Mücadeleler”, **Yerel Yönetim Kent ve Ekoloji**, A. Çoban (ed), İmge Kitabevi, Ankara, ss. 399-456.
- “Damlatış Plajı”, (2018), Alanya Belediyesi Resmi İnternet Sitesi, <https://www.alanya.bel.tr/S/575/Damlatas-Plaji>, Erişim Tarihi: 02.12.2018.
- DOBROVOLSKİ, Ricardo, (2015), “Marx’ın Ekolojisi ve Bitki Örtüsü Değişim Algısı”, A. Galip (çev), H. Tanıttıran (der), **Marx Doğa ve Yıkımın Ekolojisi**, İstanbul: Kalkedon Yayınları, ss. 39-52.
- DOĞAN, Ali Ekber, (2002), **Birikimin Hamalları**, Donkişot Yayınları, İstanbul.
- DOWİE, Mark, (2015), “Kadim Bir Hukuk İlkesi Bugün Her Zamankinden Daha Önemli”, **Müştereklerimiz**, kolektif (çev), İstanbul: Metis Yayınları, ss. 90-93.
- “Dört Kişilik Bir Ailenin Açlık ve Yoksulluk Sınırları Açıklandı”, (2019), 6 Mart, <http://haber.sol.org.tr/emek-sermaye/dort-kisilik-bir-ailenin-aclik-ve-yoksulluk-sinirlari-aciklandi-257990>, Erişim Tarihi: 09.03.2019.
- DURU, Bülent, (2003), **Kıyı Politikası**, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, Ankara.
- DURU, Bülent, (2006a), “Küresel Sermaye Birikimi ve Ekolojik Bunalım” **Birikim**, Sayı: 201, ss: 45-57.
- DURU, Bülent, (2006b), “Yeni Kıyı Kanunu Tasarısının Götürdükleri”, **Memleket Mevzuat**, Temmuz, ss. 10-13.

DURU, Bülent, (2006c), “Modern Muhafazakârlık ve Liberal Politikalar Arasında Doğal Varlıklar: AKP’nin Çevre Politikalarına Bir Bakış”, **Mülkiye Dergisi**, Cilt:30, Sayı: 252, ss. 297-313.

DURU, Bülent, (2018), 10 Aralık, “Müşterekler Nedir? Doğal, Kentsel, Sosyal Müşterekler ve Kentsel Toplumsal Hareketlere Etkileri Üzerine” <https://musterekler.sehak.org/2018/12/10/musterekler-nedir-dogal-kentsel-sosyal-musterekler-ve-kentsel-toplumsal-hareketlere-etkileri-uzerine-bulent-duru/>, Erişim Tarihi: 25.05.2019.

“Dünya Şehri Antalya İçin Çalışıyoruz, 2019, 14 Ocak, <http://www.uhahaberajansi.com/dunya-sehri-antalya-icin-calisiyoruz/>, Erişim Tarihi: 21.03.2019.

EKİNCİ, Oktay, (1994), **Çevreciliğin ABC’si**, İstanbul: Simavi Yayınları.

“En Güzel Alanya Plajları”, (2016), 28 Haziran, <https://gezipgordum.com/en-guzel-alanya-plajlari/>, Erişim Tarihi: 11.02.2018.

ENGELS, Friedrich, (2013). **İngiltere’de Emekçi Sınıfların Durumu**, O. Emre (çev), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

“Ertelenen Yıkım Gerçekleştirildi”, (2018), 11 Ocak, <http://www.batialanya.com/mobil/haber/4322/ertelenen-yikim-gerceklestirildi.html>, Erişim Tarihi: 09.02.2018.

FOSTER, John Bellamy, (2012), **Maksist Ekoloji**, B. Uysal (çev), İstanbul: Kalkedon Yayınları.

FOSTER, John Bellamy, (2013), **Savunmasız Gezegen**, H. Ünder (çev), İstanbul: Epos Yayınları.

FOSTER, John Bellamy, (2015), “Marx ve Doğanın Evrensel Metabolizmasında Çatlak” **Marx, Doğa ve Yıkımın Ekolojisi**, H. Tanıttıran (der), A. Gelip (çev), İstanbul: Kalkedon Yayınları.

FREUND, Peter, George Martin (1996), **Otomobilin Ekolojisi**, G. Koca (çev), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

FULBERTH, George, (2008), **Kapitalizmin Kısa Tarihi**, S. Usta (çev), İstanbul: Yordam Kitap.

- GLASSMAN, jim, (2016), “İlk Birikim, Mülksüzleştirerek Birikim ve ‘Ekonomi-dışı’ Araçlarla Birikim Kolektif (çev), T. Birkan (haz), **Herkesin Herkes İçin**, İstanbul: Metis Yayınları, ss. 77-104.
- Granada Otel, (2019), <https://granada.com.tr/luxury-beach>, Erişim Tarihi: 13.06.2019.
- Grand Sunlife Otel, (2019), <http://www.grandsunlife.com/index.php?lng=1> Erişim Tarihi: 10.11.2018
- Google Earth, (2017), <https://earth.google.com/web/@36.62231525,31.76875119,19.32332402a,2317.23871812d,35y,46.94741169h,27.48332039t,0r>, Erişim Tarihi: 25.11.2017.
- “Hanımlara Özel İmkânlar”, (2018), <http://www.modernsaraylar.com/hanimplara-ozel-imkanlar/>, Erişim Tarihi: 04.02.2018.
- HARDİN Garrett, (2016), “Müştereklerin Trajedisi” Kolektif (çev), T. Birkan (haz), **Herkesin Herkes İçin**, İstanbul: Metis Yayınları, ss. 25-43.
- HARVEY, David, (2002), “Sınıfsal Yapı ve Mekânsal Farklılaşma Kuramı”, B. Duru, A. Alkan (der), **20. Yüzyıl Kenti**, Ankara: İmge Yayınları, ss. 147-172.
- HARVEY, David, (2004), “ ‘Yeni’ Emperyalizm: Mülksüzleşme Yoluyla Birikim”, E. M. Dinçer (çev), **Praksis**, <http://www.praksis.org/wp-content/uploads/2011/07/011-02.pdf>, Erişim Tarihi: 08.03.2019, ss. 23-48.
- HARVEY, David, (2013), **Sosyal Adalet ve Şehir**, M. Moralı (çev), İstanbul: Metis Yayınları.
- HEYWOOD, Andrew, (2013), **Siyaset**, B. B. Özipek vd. (çev), Ankara: Adres Yayınları.
- “İncekum Orman Kampı Kiralandı”, (2015), 28 Nisan <https://www.yenialanya.com/guncel/incekum-orman-kampi-kiralandi-h119944.html>, Erişim Tarihi: 04.02.2018
- “İncekum Orman Kampı Kiralandı”, (2018), 5 Nisan, <http://www.gazetealanya.com/alanya-haberleri/incekum-orman-kampi-kiralandi-h58648.html>, Erişim Tarihi: 28.07.2019.

İncekum Su Hotel, (2018), <http://incekumsuhotel.com/incekumsuhotel/foto.aspx>, Erişim Tarihi: 01.02.2018.

İncekum Tabiat Parkı, (2018), <http://bolge6.ormansu.gov.tr/6bolge/AnaSayfa/tabiatparklari/incekumtabiatparki.aspx?sflang=tr>, Erişim Tarihi: 04.02.2018.

KELEŞ, Ruşen, (2010), **Kentleşme Politikası**, Ankara: İmge Kitabevi.

KELEŞ, Ruşen, C. Hamamcı, A. Çoban, (2009), **Çevre Politikası**, Ankara: İmge Kitabevi.

KIŞLALIOĞLU, Mine, F. Berkes, (2010), **Çevre ve Ekoloji**, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kolibri Hotel, (2018), <http://www.kolibriresort.com/tr/kolibri-resort-hotel/FotoGrafGalerisi>, Erişim Tarihi: 11.02.2018.

KOLUKIRIK, Suat, (2012), “Göçler ve Kentler: Dilovası Örneğinde Sanayileşme ve Kentleşmenin Sosyolojik Görünümü” **Zeitschrift Für Die Welt Der Türken**, Cilt: 4, Sayı: 1, ss.124-147.

KOVEL, Joel, (2005), **Doğanın Düşmanı**, G. Koca (çev), İstanbul: Metis Yayınları.

LEİST, Anton, (2011), “Daha İyi Bir Sürdürülebilirlik İçin Çevresel Adalet”, S. Kılıç (çev), **Küresel Bakış**, Cilt:1 Sayı:1, ss.1-12.

MAGDOFF, Fred, (2015), “Uyum ve Ekolojik Uygarlık: Doğanın Kapitalist Yabancılaşmasının Ötesinde”, A. Galip (çev), H. Tanıttıran (der), **Marx Doğa ve Yıkımın Ekolojisi**, İstanbul: Kalkedon Yatınları, ss. 53-66.

“Mahalleli, 5 Yıldızlı Otelin Tesislerini Yıktı”, (2018) 2 Aralık, <http://www.hurriyet.com.tr/yerel-haberler/antalya/manavgat/mahalleli-5-yildizli-otelin-tesislerini-yikti-41038113>, Erişim Tarihi: 13.06.2019.

MAZLUM, S. Cerit, (2011), “Çevresel Adalet Hareketi”, B. Kartal, B. Kumbetoğlu (ed), **Yeni Toplumsal Hareketler**, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını, ss. 217-218.

MOORE, W. Jason, (2015), **Hayatın Dokusundaki Kapitalizm**, Alaz Munzur (çev), Ankara: Epos Yayınları.

OL, Hanifi Sinan, (2016), “Kentsel Mekânda Çevresel Eşitsizlikler”, **Hopa Sosyal Bilimler Lisansüstü Öğrenci Çalıştayı Bildiriler**, İstanbul: Değişim Yayınları.

- On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, (2012), 12 Kasım, **Resmi Gazete**, Sayı: 28489.
- OSTROM, Elinor, (2016), “Müşterekleri Yeniden Tanımlamak”, Kolektif (çev), T. Birkan (haz), **Herkesin Herkes İçin**, İstanbul: Metis Yayınları, ss. 53-76.
- Özkaymak Select Hotel Resmi İnternet Sitesi, (2018), <http://www.select.ozkaymakhotels.com.tr/Galeri>, Erişim Tarihi: 01.02.2018.
- “Plajdaki Doktorlar İçin Flaş Karar”, (2018), 17 Şubat, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/plajdaki-doktorlar-icin-flas-gelisme-40744928>, Erişim Tarihi: 28.07.2019.
- ROUSSEAU, J.J., (2016), **İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı**, R. Nuri İleri (çev), İstanbul: Say Yayınları.
- “Rubi Bir İlk Olan 'Platinum All Inclusive' İle Hizmet Verecek”, (2013), <https://www.turizm gazetes i.com/news.aspx?id=71719>, Erişim Tarihi: 10.11.2018.
- Rubi Platinum Hotel Resmi İnternet Sitesi, (2018), <http://www.rubiplatinum.com/rubiplatinum/foto.aspx>, Erişim Tarihi: 19.02.2018.
- SAVRAN, Sungur, (2007), “Kapitalizm”, F. Başkaya (ed), **Kavram Sözlüğü 1**, Ankara: Özgür Üniversite Yayınları, ss 273-282.
- SMITH, Neil, (2017), **Eşitsiz Gelişim**, E. Soğancılar (çev), İstanbul: Sel Yayınları.
- STAVRIDES, Stavros, (2018), **Müşterek Mekân**, C. Saraçoğlu (çev), İstanbul: Sel Yayınları.
- SOMERSAN, Semra, (1993), **Türkiye’de Çevre ve Siyaset**, İstanbul: Metis Yayınları.
- SZASZ, Andrew, Michael Meuser, (2018), “Environmental Inequalities: Literature Review and Proposal for New Directions in Researc and Theory”, <http://core.ecu.edu/soci/vanwilligenm/szasz.pdf>, Erişim Tarihi: 03.04.2018.
- ŞENGÜL, Mihriban, (2007), “Kentleşen Dünya, ‘Küreselleşme’ ve Yoksulluk: Türkiye Kentleşmesine Bir Bakış”, A. Mengi (ed), **Kent ve Politika**, Ankara: İmge Kitabevi, ss. 89-106.
- ŞENGÜL, Mihriban, (2008a), “Türkiye’de Kentsel Dönüşüm ve Hukuksal Boyutları”, **İktisat Dergisi**, Sayı: Eylül – Ekim, ss. 59-69.

- ŞENGÜL, Mihriban, (2008b), “Türkiye’de Kamu Yönetiminde Neoliberal Dönüşümün Çevresel Sonuçları”, **Memleket**, Cilt: 3, Sayı: 6, ss. 67-87.
- ŞENGÜL, Mihriban, (2010), “Neoliberal Bir İnsan Hakkı Olarak Çevre Hakkı”, S. Çağlar (ed), **Disiplinler Arası Yaklaşımla İnsan Hakları**, İstanbul: Beta Yayınları, ss. 363-384.
- ŞENGÜL, Mihriban, (2017), “Türkiye’de ‘Sermaye Kapanı’ndaki Köylülerin HES Karşıtı Mücadelesi: Köylülerin Korumaya Çalıştığı Doğa mı?”, **İdealkent**, Sayı: 21, ss. 57-90.
- ŞENGÜL, H. Tarık, (2009), **Kentsel Çelişki ve Siyaset**, Ankara: İmge Yayınevi.
- “Turistler Şoke Oldu! 50 Kişi Geldiler, Söküp Gittiler”, (2019), 23 Mart, http://www.cumhuriyet.com.tr/foto/foto_galeri/1309466/1/Turistler_roke_oldu__50_kisi_geldiler__sokup_gittiler.html, Erişim Tarihi: 13.06.2019.
- Türkiye Seyahat Acentaları Birliği, TÜRSAB Çevre Komitesi, (1999), **Doğa Turizmi ve Çevre**, F. Köfteoğlu (ed), TÜRSAB Yayını.
- “Türkiye’de Yabancılar Bu Yıl 11 Bin 816 Konut Satın Aldı”, (2018), 22 Temmuz, <http://www.hurriyet.com.tr/turkiyede-yabancilar-bu-yil-11-bin-816-konut-s-40904638>, Erişim Tarihi: 30.09.2018.
- UZUNYAYLA, Ferda, (2015), “İktisadi Araçlarla Ekolojik Alana Müdahalenin Doğa ve Birikim Süreci Açısından Analizi”, **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt 48, Sayı: 3, ss: 159-196.
- VELİ, Orhan, (2003), **Bütün Şiirleri**, İstanbul: Adam yayınları.
- WALLJASPER, Jay, (2015a), “Peki Nerede Buluruz Bu Müşterekleri?”, **Müştereklerimiz**, Kolektif (çev), İstanbul: Metis Yayınları, ss. 25-26.
- WALLJASPER, Jay, (2015b), “Komünizmin yeni bir versiyonu mu bu?”, **Müştereklerimiz**, kolektif (çev), İstanbul: Metis Yayınları, ss. 29.
- WRİGHT, E. Olin, (2014), “Neo-Marksist Sınıf Analizinin Esasları”, E. Olin Wright (ed), Çiğdem Çıdamlı (çev), **Sınıf Analizine Yaklaşımlar**, Ankara: Notabene Yayınları, ss. 15-48.
- Wome Delux 1, (2018), <http://www.wome.com.tr/kurumsal.aspx>, Erişim Tarihi: 04.02.2018.

Wome Delux 2, (2018), <http://www.wome.com.tr/genel-gorseller-galeri.aspx>,
Erişim Tarihi: 04.02. 2018

“Yabancı Ziyaretçi ve Yurt Dışında İkamet Eden Vatandaş Ziyaretçilerden Elde Edilen Turizm Gelirlerinin Yıllara Göre Dağılımı”, (2019), <http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR-9851/turizm-istatistikleri.html>, Erişim Tarihi: 15.01.2019.

Yalıhan Una Hotel, (2018), <http://yalihan.com.tr/una/>, Erişim Tarihi: 09.02.2018.

“Yapı Kayıt Belgesi Verilmesine İlişkin Usul ve Esaslar”, (2018), 6 Haziran, **Resmi Gazete**, Sayı: 30443.

“Yatay Mimari Çağrısı: Para Nelere Muktedir”, (2019), 10 Ocak <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/yatay-mimari-cagrisi-para-nelere-muktedir-41078443>, Erişim Tarihi: 14.01.2019.

YAVUZ, Yusuf, (2016), 14 Temmuz, “Bilal Erdoğan’ın Ortağına Büyük Kıyak: Bunun Adı Peşkeş”, <https://odatv.com/bunun-adi-peskes-1407161200.html>. Erişim Tarihi: 04.02.2018.

YIKILMAZ, Necla, (2003), **Yeni Dünya Düzeni ve Çevre**, İstanbul: Sosyal Araştırmalar Vakfı Yayınları.

“Yıkım Gerçekleşti”, (2018), 19 Ocak, **Batı Alanya Gazetesi**.

“Yıkımın Yapılmasını İstediler”, (2017), 8 Aralık, <http://www.batialanya.com/haber/4106/yikimin-yapilmasini-istediler.html>, Erişim Tarihi: 09.02.2018.

YILMAZ, Gaye, (2013), **Suyun Metalaşması**, İstanbul: Evrensel Yayınları.